

Euroopa Noored

“KOGEMUS KOGU ELUKS?!”

EUROOPA LIIDU HARIDUSPROGRAMMI
EUROOPA NOORED TULEMUSTE NING MÕJU ANALÜÜS EESTIS
aastatel 2000-2002

“KOGEMUS KOGU ELUKS?!”

EUROOPA LIIDU HARIDUSPROGRAMMI
EUROOPA NOORED TULEMUSTE NING MÕJU ANALÜÜS EESTIS
aastatel 2000-2002

Tallinn 2003

5	MÕJU ANALÜÜSI KOOSTAMISE ALUSED
7	Mõju analüüsi eesmärk
8	Millest lähtutakse projektide valikul Eestis?
11	PROGRAMMI EUROOPA NOORED MENETLEMINE EESTIS
11	Euroopa Noored Eesti büroo infotegevus
11	Koolitustegevus
12	Programm Eesti noorsootöö maastikul
14	EUROOPA NOORED PROGRAMM EESTIS 2000–2002 ARVUDES
14	Toetatud projektid
16	Taotlejad
21	ALAPROGRAMM 1 – RAHVUSVAHELISED NOORSOOVAHETUSED
21	Ülevaade osalenutest
23	Taotluse menetlemine ja projekti käik
28	Mõju noortele
30	Mõju kohalikul tasandil
32	Noorsoovahetus Euroopa-teadlikkuse tõstjana
33	Projektikogemuse levitamine
35	ALAPROGRAMM 2 – VABATAHTLIK TEENISTUS
35	Mõistest
38	EVT – kelle jaoks?
42	Alaprogrammi menetlemine
48	Mõju noorele: omandatud teadmised, oskused
50	Mõju ühiskonnale (kohalikule tasandile)
51	Mida paremini teha?
53	ALAPROGRAMM 3 – NOORSOOLGATUSED
54	Noorsooalgatuste teemad/valdkonnad
58	Taotluse menetlemine
60	Mõju noortele
62	Mõju kohaliku tasandi arengule
63	Projektikogemuse levitamine
67	ALAPROGRAMM 5 – TOETAVAD TEGEVUSED
67	Sissejuhatus
68	Edasine tegevus
69	Kokkuvõte

70	BÜROO JA NOORSOOTÕO EESTIS
70	Olulisemad lähtekohad projektide valikul
74	Mõju noorele ja teda ümbritsevale
76	Programmi Euroopa Noored eripära Eestis
77	ETTEPANEKUID PROGRAMMI EUROOPA NOORED EDASISEKS ARENDAMISEKS:
77	Seoses projekti menetlemisega
77	Üldised ettepanekud
79	Sisulised ettepanekud alaprogrammide menetlemisel
81	LÕPPSÕNA
82	EKSPERTHINNANG

Austatud lugeja!

Mul on hea meel esitleda Euroopa Liidu haridusprogrammi Euroopa Noored tulemuste ja mõjude analüüsi Eestis aastail 2000–2002. Kuivõrd tegemist on haridusprogrammiga, selle kõige laiemas tähenduses, kuulub peatähelepanu noorte omaalgatuslikele projektidele ja rahvusvahelisele koostööle.

Noorte omaalgatuse toetamine annab noortele võimaluse osaleda neid puudutavate küsimuste lahendamisel ning paneb aluse aktiivsele ellusuhtumisele, mis on üks ühiskonna jätkusuutlikkuse tagatise. Erinevate projektide abil saavad noored täiendada oma teadmisi ja oskusi nii kodukandi, Eesti riigi kui teiste Euroopa maade kultuuri ja elukorralduse tundmaõppimiseks. Ja loomulikult võimaluse leida uusi tutvavaid ja sõpru nii endale kui ka Eestile üle kogu Euroopa.

Osalus programmis, mis sisaldab endas projektide kavandamist, mitmekülgset koostööd erinevate partneritega, ürituste läbiviimist ja tehtu analüüsi, loob ohtralt uusi väärtusi. Noortes süveneb kultuuridevaheline üksteisemõistmine ja solidaarsus, kasvab algatusvõime ning koostöövalmidus, suureneb tolerantsus ja edeneb mitteformaalne õppimine. Tähtsaks tuleb pidada vähemate võimalustega noorte eneseteostuse võimaluste laienemist.

1998. aastast Eesti noortele avatud programmi vahendusel on aastatel 2000–2002 läbi 241 projekti otsest toetust saanud 1273 noort. Mõju Eesti noortele on olnud aga kindlasti palju laiem, sest projektide kaudu saadud kogemusi on hiljem rakendatud oma noorteühenduses, sõprade keskel, koolis, tööl. Kõige olulisem on aga iga noore isiklik areng, mis loob aluse kogu järgnevas eluks.

Projektide toetuseks Euroopa Liidult aastail 2000–2002 eraldatud 14 623 686 krooni on oluline panus Eesti noorsootöösse. Euroopa Liidu liikmesriigina suurenevad Eesti jaoks võimalused noorte omaalgatuslike tegevuste toetamiseks veelgi.

Euroopa Noored Eesti Büroo on teinud tublit tööd kogu programmi menetlemisel ning osalenud aktiivselt Eesti noortepoliitika põhisuundade ja seadusandluse kujundamisel. Eesti büroo on tunnustust väärt nii Euroopa Komisjoni kui ka teiste riiklike büroode hinnangul.

Käesolev trükis koondab hinnangut senitehtule, kuid samas on see ka väga hea laiapõhjalisel analüüsil põhinev käsiraamat uute projektide kirjutajatele ning noorte juhendajatele.

Juba tänaseks on nii Haridus- ja Teadusministeerium kui ka Euroopa Noored Eesti büroo andnud oma panuse uute, 2007. aastast algavate haridusprogrammide kujundamiseks. Euroopa Liidu liikmesriigina saame seda tööd täieõiguslikult, kõigi õiguste ja kohustustega jätkata nii Eesti kui ka kogu Euroopa noorte heaks.

Julget pealehakkamist!

Toivo Maimets
Haridus- ja teadusminister

“Programmi Euroopa Noored tulemuste ning mõju analüüs Eestis aastatel 2000–2002” põhineb suure osas Euroopa Komisjoni tarbeks koostatud programmi Euroopa Noored mõju vahearuandel (elektroniilisel kujul leiab dokumendi [http://euroopa.noored.ee/Projektid/Mõju analüüs](http://euroopa.noored.ee/Projektid/Mõju_analüüs)), mille teostas MTÜ Eesti Noorsoo Instituut, lähtudes Euroopa Komisjoni vastavatest suunistest.

Käesolev analüüs käsitleb üldjoontes programmi laiemate prioriteetide rakendamist ja nende mõju Eestis aastatel 2000–2002. Koostöös Euroopa Noored Eesti Bürooga (ENEB) on vahearuannet kohandatud selliselt, et programmi menetlemise sisu oleks arusaadav ka programmiga esmatutvujail, hõlmates projektide analüüsi kõrval ka antud ajaperioodil toimunud projektide statistilist ülevaadet. Käesolev kirjutis sobib ka käsiraamatuks neile, kes soovivad süvitsi tutvuda programmi menetlemise käigu ja selle eripäraga Eesti noorsootöö maastikul.

Analüüsi aluseks on võetud 2003. aasta aprillis–mais kogutud andmed¹ nii programmis osalenud noortelt kui projektide teostamisele toetust taotlenud organisatsioonidelt ning ENEB töötajatelt. Noorsoovahetuste ja noorsooalgatuste puhul on mõjuanalüüsi tegemise aluseks kujunenud peamiselt projektide lõpparuanded. Tulenevalt küsitluste ja intervjuude käigus laekunud materjali analüüsist on töö koostajad võtnud vabaduse lisada ka omapoolseid hinnanguid ja arvamusi programmi teostuse ja selle mõju kohta.

Programmi Euroopa Noored mõju analüüs Eestis aastatel 2000–2002 koosneb kolmest suuremast osast. Esimeses osas (programmi Euroopa Noored menetlemine Eestis) vaadeldakse Euroopa Noored Eesti Büroo viimaste aastate arengut. Kuigi programmi edukus sõltub paljuski alaprogrammide spetsiifikast, tuuakse välja ka üldisemad strateegiad ja nende muutused lähtuvalt programmi arengust (näiteks viis, kuidas jõutakse sihtrühmadeni).

Järgneb statistiline ülevaade toetatud ja teostatud projektidest ning nendes osalenud noortest ja noorsootöötajatest. Alaprogrammipõhised peatükid (noorsoovahetused, noorsooalgatused, Euroopa vabatahtlik teenistus) käsitlevad büroo põhitegevuste alla kuuluvat alaprogrammide menetlemist. Peatükkides antakse ülevaade alaprogrammi spetsiifilistest prioriteetidest, osalejatest ning projektide läbiviimisel tekkinud peamistest probleemidest. Lähtuvalt alaprogrammide spetsiifikast, prioriteetidest ja kasutatavatest instrumentidest, on käesoleva töö kirjutajad üritanud määratleda otsest kasu nii noorele kui kohalikule tasandile. Iga alaprogrammi peatükk lõpetatakse ettepanekutega programmi paremaks toimimiseks tulevikus.

Käesolevas kokkuvõttes on välja toodud programmi menetlemise laiemad probleemid. Lisaks on mõjuanalüüsi lisatud ettepanekud uue programmi edukamaks väljatöötamiseks lähtuvalt sellest, kuidas prioriteetidid on end õigustanud. Siinjuures on oluline rõhutada programmi edukaks menetlemiseks Eesti eripära arvestamise vajadust.

¹ Küsitlus – Programmides osalenute küsitlemiseks koostati iga alaprogrammi jaoks eraldi ankeet, millesse oli sisse kirjutatud nii üldised kui kõiki alaprogramme eraldi puudutavad küsimused. Üldised küsimused keskendusid esmajoones projekti käigus saadud teadmiste ja oskuste, samuti peamistele projekti käigus esile kerkinud probleemidele. Noortelt päriti ka projektiga seonduvaid subjektiivseid muljeid ning kas ja millega nad jäid/ei jäänud rahule. Paluti anda ülevaade projektile järgnenud sellega seotud tegevustest (kogemuste levitamine, rakendamine kohalikul tasandil). Uurijaid huvitas hoiakute ja suhtumiste muutus (Vabatahtliku Teenistuse puhul näiteks sihtriiki), mis on oluline kultuuridevahelise õppimise komponent. Oma mõtete paremaks edasiandmiseks oli vastajatel võimalus lisada ka omapoolseid täiendusi.

PROGRAMM EUROOPA NOORED on Euroopa Liidu haridusprogramm, mis toetab noorte omaalgatuslikke projekte ja rahvusvahelist koostööd.

Programm on alguse saanud 1988. aastal Euroopa Liidu toonaste liikmesriikide soovist rahastada noorte rahvusvahelist koostööd väljaspool formaalset haridussüsteemi, s.t koolides ja muudes õppeasutustes tehtavat koostööd ehk siis keskenduda noorte vaba aja tegevuste toetamisele. Aastatega on programmi sisu ja vorm mitmeti edasi arenenud ning tänaseks päevaks oleme jõudnud programmi, mis realiseerub aastatel 2000–2006 ning milles osaleb 30 Euroopa riiki ja mis sisaldab mitmekesiseid võimalusi mitmetele erinevatele sihtgruppidele.

Programm rahastab esitatud projektitaotluste alusel erineva suunitlusega tegevusi. Samal ajal väljendub programmi toetus lisaks rahalisele ka pidevas nõustamis- ja koolitustegevuses, et tagada võimalikult kõrget läbiviidava projekti kvaliteeti ja tulemuslikkust osalejate jaoks.

Programmi Euroopa Noored võimalused jagunevad viie alaprogrammi vahel:

- alaprogramm 1** – rahvusvahelised noorsoovahetused (15–25-aastaste noorte grupid);
- alaprogramm 2** – Euroopa Vabatahtlik Teenistus (EVT) (18–25-aastased noored ja organisatsioonid);
- alaprogramm 3** – noorsooalgatused (15–25-aastaste noorte grupid);
- alaprogramm 4** – ühised projektid EL haridusprogrammidega Socrates ja Leonardo da Vinci (organisatsioonid ja asutused);
- alaprogramm 5** – toetavad tegevused (noortega töötavad inimesed, organisatsioonid ja asutused).

Programmiriikideks ehk siis nendeks riikideks, kes on avaldanud soovi programmi oma riigis rakendada ning kellega koostöös on ka Eesti noortel võimalik projekte algatada, on järgmised riigid:

- 15 Euroopa Liidu liikmesriiki: Austria, Belgia, Hispaania, Holland, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Soome, Taani ja Ühendatud Kuningriigid;
- Euroopa majandusruumi riigid: Islandi, Liechtenstein ja Norra;
- Euroopa Liiduga assotsieerunud riigid: Bulgaaria, Eesti, Küpros, Leedu, Läti, Malta, Poola, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi ja Ungari.

Lisaks nimetatud 30 riigile on Eesti noortegruppidel ja organisatsioonidel mitmepoolsete projektide (projektid, mis kaasavad nelja või enam riiki) raames võimalik koostööd teha ka järgmiste riikidega:

- SRÜ riigid: Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Moldovaavia, Ukraina, Valgevene, Venemaa;
- Kagu-Euroopa riigid: Albaania, Bosnia-Hertsegoviina, Horvaatia, end. Jugoslaavia (Serbia, Montenegro, Kosovo) ja Makedoonia Vabariik.

Mõju analüüsi eesmärk

Käesoleva mõju analüüsi lähteülesandeks oli hinnata programmi üldiste ja rahvuslike prioriteetide rakendamise edukust. Seda, kui hästi prioriteetid ellu on viidud, sai hinnata läbi kolme aasta jooksul toetatud projektide, keskendudes nende mõjule nii osalenud noore, kohaliku tasandi (kohalik omavalitsus – KOV) kui ka Eesti arengu kui terviku kontekstis. Riiklikust noorsoopoliitikast ning Eesti ühiskonna eripärast lähtuvalt käsitletakse mõjuanalüüsis ka üleeuroopalise programmi erinevate vahendite/instrumentide efektiivsust programmi üldiste eesmärkide saavutamisel.

Analüüsi koostajaid huvitas programmi Euroopa Noored menetlemisega Eestis kaasnenud mõju:

- **programmis osalenud noorele:**

milliseid kogemusi ja oskusi saadi projektides osalemise kaudu ning kas ja kuidas neid edaspidi kasutati. Kas ja kuidas suurendati tõenäosust edaspidi tööd leida, vähendati riskikäitumist ning kaasati vähemate võimalustega ja mitteorganiseerunud noori;

- **kohalikul tasandil elu arendamisele:**

koostöö kohaliku omavalitsusega. Kas ja kuidas mõjutasid/arendasid projektid kohalikku kogukonda;

- **institutsioonidele (sh ka noorsootöötajad) ja rahvuslikule noorsoopoliitikale:**

noorsootöötajate kompetentsuse tõstmine (nt läbi erinevate koolituste), koostöö erinevate organisatsioonidega, innovaatilised lahendused Eesti jaoks.

Programmi eesmärk

Programmi Euroopa Noored **üldised prioriteetid** (iga alaprogramm peaks oma valdkonnas kaasa aitama programmi eesmärkideni jõudmisele) taotleavad:

- kultuuridevahelist üksteisemõistmist,
- rassismi- ja ksenofoobiavastast võitlust,
- solidaarsuse suurendamist ühiskonnas,
- in-formaalset õppimist,
- ettevõtlikkuse ja koostöö arendamist noorte hulgas,
- vähemate võimalustega noorte kaasamist ning integreerimist ühiskonda,
- mitte-formaalse õppimise edendamist (mis on üks olulisemaid prioriteete ka Eesti kontekstis).

Programmi mõju hindamisel jäi selgusetuks hindamise aluseks olnud rahvusvaheliste prioriteetide kujunemise protsess – kuidas need prioriteetid kujunevad ning kes neid välja töötab. Siinset olukorda mitte arvestavad üldised juhised pole kohalikule tasandile kohandatavad, sest igal riigil on olemas rahvusliku noorsoopoliitika eripära. Kahju on tõdeda, et käesoleval

MÕJU ANALÜÜSI KOOSTAMISE ALUSED

hetkel ei eksisteeri süsteemi, kus ka rahvuslikud bürood saaksid kaasa rääkida Euroopa Komisjoni poolt programmi Euroopa Noored kohalikele büroodele ette antud suuniste kujundamises. Prioriteetidid paistavad olevat tekkinud lähtuvalt poliitilistest hoovustest ning võivad tõstatuda või muutuda ka keset programmi rakendamise perioodi.

Käesolevas ülevaates on programmi mõju hindamisel tervikuna aluseks võetud selle laiemad eesmärgid, kuid samas arvestatakse iga prioriteedi nõrgemat või tugevamat rõhuasetust (ka alaprogrammide vahel) Eesti ühiskonnas. Eelõeldu näiteks:

- 1) Programmi prioriteetides kajastatud mitte-formaalne õppimine on Eesti haridussüsteemi taustal, kus kuni gümnaasiumi lõpuni dialoog õpilase ja õpetaja vahel peaaegu et puudub, heaks võimaluseks noorte algatusvõime soodustamiseks.
- 2) Tuntavaks probleemiks on ka vähemate võimalustega noorte olukord ning rahvuslik-lingvistiline eristumine. Mitte-eestlastest noored on tihtipeale sotsiaalmajanduslikumalt viletsamas olukorras – keelebarjäär või elukoht (endine tööstuspiirkond), mistõttu on võimalused end arendada väiksemad kui n. pealinnas. Fakt, et Eestis on tekkinud edukamad ning mahajäänud piirkonnad, mis osaliselt jaotuvad ka rahvuste põhjal, ei viita ühiskonnas rassismile, vaid pigem teatavale keelelise ja kultuurilisele eristumisele (erinevad rahvused elavad üksteise kõrval, kuid ei assimileeru). Suurt osa Eesti ühiskonnas hakkama saamisel (noore jaoks) omab integreerumisvõime. Seega pole rassismivastane võitlus Eesti puhul programmi prioriteetides otseselt välja joonistatud suund, kuid kajastub vähemate võimalustega noorte (eesti keelt mittekönelevate) programmi erinevatesse projektidesse kaasamises.

Programmi üheks põhieesmärgiks on anda noortele ka rahvusvahelise suhtlemise kogemus ning kuivõrd tegemist on Euroopa programmiga, ei saa mõjuanalüüsis keskenduda üksnes Eesti ühiskonnas toimuvale, vaid saab uurida ka näiteks siinsete noorte suhtumist välismaalastesse ning erinevatesse rahvustesse.

Millest lähtutakse projektide valikul Eestis?

Lisaks programmi laiematele prioriteetidele on projektid tulenevalt Eesti eripärast, mis on olnud üheks aluseks siinsete projektide finantseerimisel, vajanud konkretiseerimist/täpsustamist ka Euroopa Noored Programmi Nõukogu (edaspidi PN) poolt. Dokument "**Programmi Euroopa Noored rahvuslikud prioriteetidid aastatel 2001–2006**" toob välja projektide hindamisel põhiliselt kasutatavad valikukriteeriumid. Rahvuslikke prioriteete kirjeldav dokument on välja töötatud nii Eesti noorsoopoliitikat kui ka noorte reaalselt olukorda arvestavalt. Noorsoovahetuste ja noorsooalgatuste alaprogrammide taotluste menetlemisel peab büroo programmi menetlemisel kuni 2006. aastani lähtuma järgmistest punktidest:

- **Vähemate võimalustega noorte kaasamine**

Olgu siis nimetatud erivajadused sotsiaalsed, geograafilised, majanduslikud, füüsilised või

keelelised. Antud punktiga kaasneb ka büroo sihikindel töö noorsootöötajatega, et neid veenda noorte võimekuses ja suutlikkuses noorsooprojektides osalemisega toime tulla.

- **Esmataotlejad**

Programmi raames on prioriteetseks seatud esmakordselt toetust taotlevate noortegruppide projektide toetamine. Üks ENEB põhimõtteid on anda noortele esimene võimalus projekt ise kirjutada ja teostada nii hästi nagu grupi võimed seda parajasti lubavad.

Enamik toetusvõimalusi Eestis on loodud organisatsioonidele ning projektidelt eeldatakse professionaalset meeskonda ja projektijuhti. Registreerimata noortegruppidel on väga keeruline leida oma hea idee teostamiseks rahastamisvõimalusi. Programmi Euroopa Noored poolt on Eestis loodud praktiliselt ainuke võimalus saada registreerimata, mitteformaalsetel noortegruppidel rahalist toetust oma ideede teostamiseks. Projektipõhine noore osalus on kaasaegse noorsootöö valdkonnas soosituim suund. Viimast peab ka ENEB väga oluliseks.

- **Toimumiskoht väheste ressurssidega piirkonnas**

Eestimaa äärealadel ning majanduslikus mõistes vaesemates piirkondades (omavalitsustes) avaldab (rahvusvahelise) projekti läbiviimine kohaliku tasandi arengule olulist mõju.

- **Uuenduslikkus**

Uuenduslik, st eelkõige noortele, kuid ka ühiskonnale aktuaalne ja huvipakkuv teema. Antud aspekt on muidugi tõlgendamise ja ka paindlikkuse küsimus. Mis konkreetse noortegrupi jaoks on uuenduslik, ei pruugi seda olla büroo jaoks, kes on aastaid erinevate projektidega kokku puutunud, ning ka vastupidi. Igal juhul on ENEB eesmärgiks soodustada käsitletavate teemade mitmekesisust ning ettevõetava tegevuse positiivset mõju noortele ning ühiskonnale.

Ka alaprogrammis 2 (Euroopa Vabatahtlik Teenistus) välja töötatud rahvuslikud prioriteetid soosivad vähemate võimalustega noorte kaasamisest. Lisaks eelnevale soovitakse perspektiivis jõuda nii geograafiliste, regionaalsete, sooliste kui ka saatvate ja vastuvõtivate projektide puhul arvulise tasakaaluni.

Projektide valik

Analüüsist selgus, et projektide rahastamisel on esmase tähtsusega projekti kvaliteet ning vastavus programmi Euroopa Noored üldisematele prioriteetidele. Juhul, kui projektid on kvalitatiivselt võrdsed, on siiani lähtunud PN poolt kinnitatud prioriteetidest. Viimaste ajakohasuse huvides vaadatakse need iga kahe aasta tagant (2003 ja 2005) üle ning vajadusel viiakse sisse vastavad muudatused.

MÕJUANALÜÜSI KOOSTAMISE ALUSED

Sarnaselt üldistele prioriteetidele on programmi arendes hakatud ka rahvuslikke **prioriteete tähtsuse järjekorras omavahel eristama**. Selle on tinginud peamiselt kaks järgnevalt kirjeldatavat tendentsi.

Esiteks: praktika on näidanud, et info levimise ulatus ja põhjalikkus Euroopa Noored programmi võimaluste kohta on kasvatanud esitatavate kvaliteetsete projektide hulka. Sellest tulenevalt ei peeta PN poolt enam esmaseks valikukriteeriumiks alati seda, kui hästi on projekt kokku kirjutatud. Kvaliteetsemate projektide laekumise üheks põhjuseks on toetatud projektitaotluste menetlemise käigus aastate jooksul tekkinud aktiivsete noorte võrgustik, kes on juba korduvalt kasutanud programmi võimalusi. Kuna eesmärgiks on programmiga hõlmata võimalikult palju noori ning vältida "kinnise ringi" tekkimist, ongi 2002. aastast hakatud esmataotlejate poolt esitatud asjalikke projekte eelistama korduvtaotlejatele. Umbes 50% esitatud projektidest, millele PN ära ütleb, on kirjutatud noorte poolt, kes on eelnevalt programmis mingil kujul osalenud. Korduvtaotlejatelt on eeldatud eelneva toetust saanud projektiga võrreldes märkimisväärset teema või partnerluse edasiarendamist.

Teiseks: programmist lähtuvate projektide toetamise olulisemaks põhimõtteks on noorte omaalgatus. Noored peaksid osalema aktiivselt projekti kõikides etappides, eesmärgiga tagada maksimaalne õppimisvõimalus ka osalejatele enestele ning seda noorsootõtaja liigse suunamise ja kaasabita. Noorte maksimaalse osaluse mõiste on aga erinevate sihtgruppide puhul suhteline, sest prioriteediks on kujunenud just vähemate võimalustega noorte kaasamine, kus hea lõpptulemuse saavutamiseks vajatakse projekti ettevalmistamisel ja läbiviimisel professionaalsete noorsootõtajate suuremat panust. Vähemate võimalustega noorteni jõudmisel kasutab büroo tavapärasest erinevat infostrateegiat, pöördudes kõigepealt organisatsioonide poole, kes puutuvad kokku vähemate võimalustega noortega.

Programmi Euroopa Noored menetlemiseks loodi 1997. aastal Euroopa Noored Eesti Büroo, mille töö seisneb enamasti projektide koordineerimises, kuid ka sellele eelnevalt sihtgruppi-deni jõudmises. Samuti on büroo oma tegevuses olulisel määral panustanud alaprogrammipõhistesse koolitustesse.

Euroopa Noored Eesti büroo infotegevus

Senise tegevusaja jooksul on projektide menetluse käigus kasvanud sihtgruppide teadlikkus programmi võimalustest. Seda tõestavad aastaringselt populaarsed taotlustähtjad ning aastati esitatud taotluste ligi 20% kasv. Kokku on taotluste arv kasvanud ligi 30% (104-lt 149-ni). Varasematel aastatel langes taotluste esitamise põhikoormus tähtaegadele, mis võimaldasid tegevust alustada ja teostada suvekuudel, mil noortel on enamasti koolivahe-aeg. Ühtlustamaks taotluste laekumist aastaringselt, korraldas büroo vähempopulaarsemate taotlustähtaegade eel spetsiaalseid projektikampaaniaid (nt infomaterjalide saatmine erinevatele noortega tegelevatele organisatsioonidele).

Isegi nii väikses riigis kui Eesti on infostrateegia elluviimisel tulnud kasutada erinevaid kanaleid, aastate jooksul on viidud nende kasutusse korrektiive (seda ka prioriteetide muutudes).

Eesti infotegevuse kasuks räägib hea internetiseeritus, mille otsingumootoreid kasutades on lihtne leida vene- ja eestikeelne ENEB kodulehekülg – www.noored.ee. Üle 1500 liikmega *mailinglisti* kaudu saavad infot paljud noored ning noorsootöötajad, samuti ka noorteühin-gud ja noorsootöö asustused, kust see info omakorda suusõnaliselt edasi kandub. Sõna ja eelkõige kogemus omabki programmi edukust silmas pidades suurimat jõudu: kui üks noor-tegrupp on programmi raames midagi teinud, siis selle kajastamine kohalikus meedias ja noorte eneste muljed leiavad laialdase kõlapinna, eriti väiksemas piirkonnas. Kui aga mõnel noorel, õpetajal või organisatsioonil hakkab projekti idee idanema, leitakse täpsemat infot koduleheküljelt või juba otse büroo töötajate poole pöördudes.

Infotegevuse kavandamisel on arvestatud ka [sihtgruppide eripäraga](#). Näiteks vähemate või-malustega noorteni jõudmiseks pöördub büroo vastavate organisatsioonide poole, kellega koostöös kaasatakse noored programmi tegevustesse. Teiste noorte poole pöördutakse läbi avaliku informatsiooni levitamise kanalite (silmas pidades noortegruppide mitteformaalsuse prioriteeti, kus organisatsiooniline kuuluvus ei tohi saada toetuse saamisel määravaks).

Koolitustegevus

Kuna programmi põhieesmärk on ikkagi noorte omaalgatuse toetamine ja noorte aktiivsuse tõstmine, siis on ka enamus büroo poolt pakutavatest koolitustest suunatud otse noortele. Et tekiks kollektiivne kogemus, mida noored saaksid omavahel jagada, toimuvad koolitused grupitöö põhisel.

Büroo on kujundanud oma koolitustiimi, kuhu kuulub hetkel kaheksa koolitajat, kes on spet-sialiseerunud kas ühele (või ka mitmele) alaprogrammipõhisele koolitusele. Erinevatel ala-programmidel on oma koolitusstrateegiad ja konkreetsed koolituskavad, mille väljatöötamisel

on osalenud ka koolitajad ise. Konkreetse projekti konsulteerimisega tegeleb aga programmi konsultant/assistent, sest projektikoolitajate kompetents ei ole piisavalt spetsiifiline.

Pakutavad koolitused on seni hästi vastanud seatud eesmärgile – tagada noortele võimalikult rikkalik projekti- ja õppimiskogemus ning selleks vajalik ettevalmistus. Selleks on:

- noorsoovahetuste alaprogrammis sisse viidud kultuuriline ja praktiline ettevalmistuskoolitus juba toetuse saanud projektirühmadele;
- Vabatahtliku Teenistuse puhul on tähelepanu all noore kohandamine projektis;
- noorsooalgatuste raames sisse viidud vaheanalüüsi koolitus;
- toetavate koolitustegevuste kaudu võimalik aidata ka neid esmataotlejaid, kelle projekt tiheda konkurentsi tõttu Programmi Nõukogus rahastamata võib jääda.

Erinevalt programmi Euroopa Noored algusaastatest on büroo aastatel 2000–2002 üldist noorsootööalast kompetentsi suurendavate koolituste korraldamise asemel üha enam tähelepanu suunanud alaprogrammipõhise koolitustegevuse läbiviimisele. Kui aga mõni noorte ja noorsootööga tegelev organisatsioon ise korraldab taolist koolitust, on ENEB valmis mõnda, nt rahvusvahelist noorsooprojekti puudutavat koolitusblokki ka enda kanda võtma.

Puutudes läbi erinevate alaprogrammide igapäevatöös kokku noorsootöötajatega, märkisid büroo töötajad aeg-ajalt ette tulevaid probleeme, kus just noorsootöötajad üritavad projektis domineerida või esitada seda enda nimel. See aga ei lähe kokku programmi Euroopa Noored põhimõtetega. Paaril juhul jäi ka projekti lõpparuandeid lugedes analüüsi läbiviijaile arusaam, et tegemist oli eelkõige juhendaja-noorsootöötaja initsiatiiviga. Eks selles on süüdi ka heast tahtest ülehoolitsemine ja -muretsemine: täiskasvanud ei oska alati noortesse suhtuda kui mõtlevatesse olenditesse ning ei suuda usaldada noorte võimet saada hakkama ja väärtustada omaalgatust.

Püüdes tõsta noorsootöö tegijate teadlikkust ja kompetentsi rahvusvahelise noorsootöö osas, on kolm büroo töötajat viimase 3 aasta jooksul Tallinna Pedagoogilises Seminaris läbi viinud rahvusvahelise noorsootöö alast loengukursust.

Programm Eesti noorsootöö maastikul

Analüüsi põhjal väärrib äramärkimist büroo töö Eesti noorsootöö maastiku kujundamisel. Koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga (edaspidi HTM) tutvustatakse Euroopa noortepoliitika Valge Raamatu² põhimõtteid Eesti noorsootöötajatele, sest on oluline, et riigi noorsootöös osalevad tegijad lähtuksid Euroopa noortepoliitika Valge Raamatu põhimõtetest.

¹ Euroopa noortepoliitika Valge Raamat: http://europa.eu.int/comm/youth/whitepaper/index_en.html

Euroopa noortepoliitika Valge Raamatu näol on tegemist tugidokumendiga, millel lisaks poliitilisele on olemas ka praktiline väärtus, eriti just uute ideede ja suuniste osas. Valges Raamatus väljatoodu põhjal ei ole tänapäeva noored enam huvitatud pikaajalisest organisatsioonilisest kuuluvusest, vaid tegutsevad meeleldi projektipõhiselt. Eesti riikliku noorsootöö printsiibiks on aga siiani olnud just organisatsioonide ja neisse kuuluvate noorte toetamine, ehkki pole alust arvata, et Eesti noored oleks eurooplastest erinevad ning käitüks teisiti. Eelöeldust tulenevalt on programm Euroopa Noored Eesti kontekstis väga erandlik, toetades ka projektipõhiselt organisatsioonidesse mittekuuluvaid noori.

Euroopa Noored Eesti Büroo tulemuslikku tööd mõjutab paljuski ka koostöö teiste institutsioonidega (Haridus- ja Teadusministeerium ning Euroopa Komisjon (EK)).

Peamiseks probleemiks on suhtlemisel EK-ga osutunud programmi menetlemise haldus-suutlikkus. Suhted EK-ga olid eriti teravad 2000.–2001. aastal. Uue noorsoole suunatud Euroopa programmi YOUTH sünniga (2000–2006) võttis Eesti ja teiste kandidaatriikide asotsiatsioonilepingu allkirjastamine ja programmi juriidiline integreerimine nii kaua aega, et tekkis suur lõhe projektide finantseerimise ja teostamise vahel. Toetusraha, mis korvab programmi YOUTH vahendite viivituse, polnud tol hetkel ka Eestist võimalik leida. Kujunenud olukord mõjus laastavalt programmi Euroopa Noored mainele Eestis, eriti ENEB ja taotlejate suhtele. Kuigi noored said aru, et nad ei saa süüdistada bürood, oli nende jaoks suur katsumus püüda leida projekti teostamiseks vahendeid muudest allikatest ning loota, et kunagi saabub ka lubatud EN toetus. Kuigi 2002. aastaks on rahastamisprobleemid enamjaolt lahendatud, on noortes programmi algaastatel tekkinud umbusk visa kaduma.

Programmi menetlemise eripära Eestis

ENEB on programmi menetlemise esimestel aastatel pidanud tegema olulisel määral eeltööd, et Eesti noorsootöö valdkonnas selgitada ja juurutada programmi põhimõtteid ning eesmäärke, mis riikliku poliitika taustal on üsna uuenduslikud – näiteks põhimõte anda NOORTELE, sh ka mitteformaalsetele noortegruppidele projekti teostamise (esma)kogemus, vähendades noorsootöötajate ja -juhendajate osakaalu.

Lisaks eelnevale on ENEB töö teiste riikide büroode omast erinenud ka seetõttu, et Eesti väikseid mastaape arvesse võttes on panustatud vahetule suhtlemisele noorte ja noortegruppidega. Enamikel juhtudel programmi Euroopa Noored erinevate riikide rahvuslikud bürood noorte esindajatest ja piirkondlikest esindustest "allapoole" ei jõua.

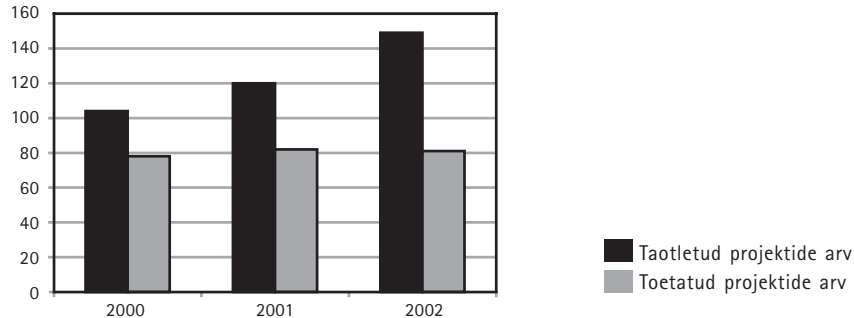
Büroo tegevuse tulemuslikkuses on rolli mänginud ka kuulumine juriidilises plaanis Sihtasutuse Archimedes alla. Töötamine juriidiliselt iseseisva isiku struktuuriüksusena on võimaldanud ENEB-l sihipäraselt arendada oma strateegiaid, tõsta sisulise töö kvaliteeti. Programmi Euroopa Noored Eesti Büroo ei ole osutunud Eestis pelgalt projektide menetlejaks, vaid aktiivseks programmi edasiarendajaks ja kaasarääkijaks riikliku noorsoopoliitika kujundamisel.

Toetatud projektid

Kokku on aastatel 2000–2002 toetatud 241 erinevat projekti kogusummas 14 623 686 krooni. See summa pole arvestades sihtgrupi suurus Eestis – 222 000 15–25 aastast noort – küll kuigi märkimisväärne, kuid Eesti noorsootöö rahastamise vaatevinklist tõsiselt arvestatav. Nagu alljärgnevast ülevaatest selgub, on toetusteks makstud summa Eesti noorsootöö maastikul jõudnud sihtgruppideni ja tegevustesse, mis läbi riiklike poliitikate toetust ei leia (näiteks: mitteorganiseerunud noorte projektid, rahvusvahelised noorte projektid).

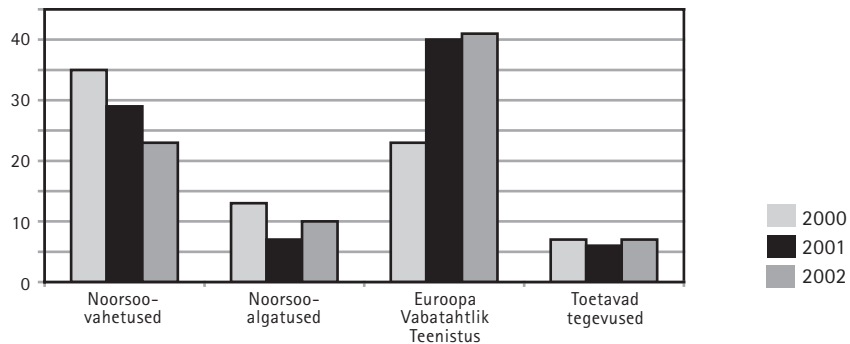
Alljärgnevalt lühike ülevaade toetatud projektide finantspooles.

Toetatud projektide kogumaht pole aastatega kuigipalju muutunud (vt Joonis 1), kuid kasvanud on EVT alaprogrammi projektide arv ligemale poole võrra (+44%), noorsoovahetuste hulk aga vähenenud (–34%) (vt Joonis 2).

Joonis 1. Taotletud ja toetatud projektide arv aastate lõikes.

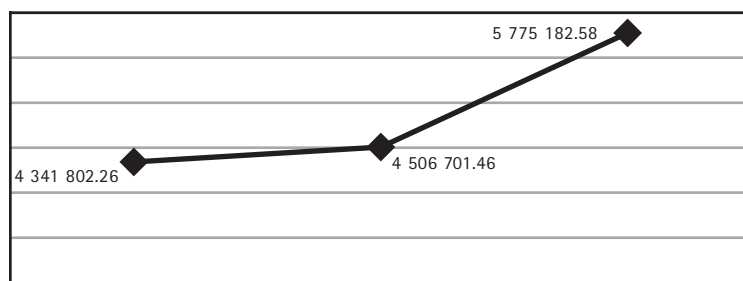
Toetatud projektide arv 2000–2002

Joonis 2. Toetatud projektid alaprogrammi.

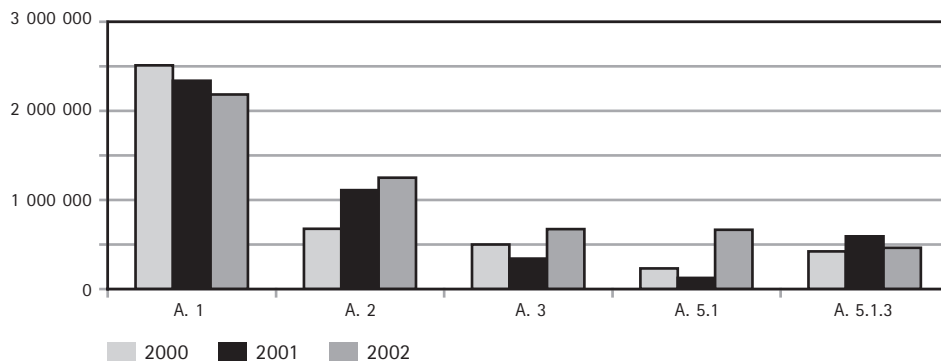
Ka toetusteks eraldatud summa kogumaht on kolme aasta vältel kasvanud (vt Joonis 3 ja 3a), mis on seotud EVT projektide kasvuga – viimane on alaprogrammidest ühe osaleja kohta kõige kulukam (toetussumma osaleja kohta oli antud ajaperioodil keskmiselt 29 155 kr). Noorsooalgatuste ja noorsoovahetuste projektide osas jagunevad toetatavad summad tuumikgrupi liikmete vahel vastavalt 7126 ja 8329 kr noore kohta (vt Joonis 4). Noorsooalgatustes saab projektist osa veel ka sihtrühm, mis sõltuvalt projektist võib hõlmata kasvõi kogu ümbruskonna noored. Oma rolli mängib siin alaprogrammide toetuse eripära, kus noorsoovahetusi ja noorsooalgatusi 100%-liselt enamasti ei toetata.

Projektide toetused 2000–2002

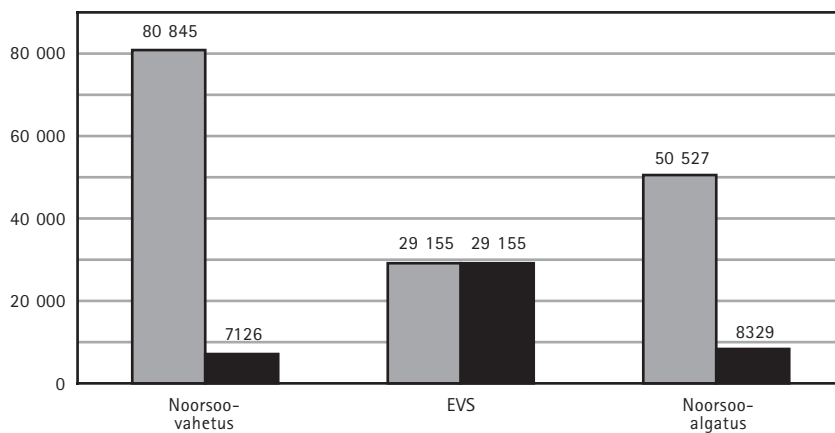

Joonis 3. Projektide toetussummad 2000–2002.

Toetatud summad alaprogrammiti (EEK)

Joonis 3a. Toetatud summad alaprogrammiti (kroonides).

Joonis 4. Keskmine toetussumma alaprogrammiti projektile ja noorele.

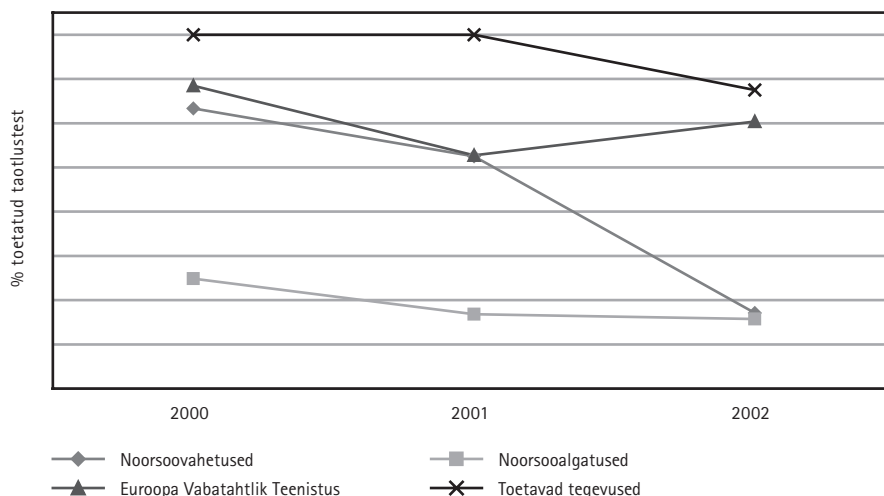
Käesolevas mõjuanalüüsis siiski finantspoolt eriti ei puudutata, kuna alaprogrammid on spetsiifilised ning raha, mis neile kulutatud, ei saa olla võrdlusaluseks. Ülaltoodud informatsioon on esitatud eelkõige proportsioonide välja toomise eesmärgil.

Taotlejad

Toetuse taotluseks esitatud projektide arv on käsitletaval ajaperioodil samuti oluliselt kasvanud (vt Joonis 1). Kui 2000. aastal sai büroo kokku 104 projektitaotlust, siis 2002. aastal pidi büroo neid läbi töötama 149. Kõige rohkem esitati taotlusi noorsoovahetuste osas (144 kolme aasta peale kokku), kus ka korduvtaotlejaid on kõige rohkem. Ka Vabatahtliku Teenistuse puhul on taotlejate arv samas suurusjärgus (132). Just EVT osas on taotluste arv viimase kahe aasta jooksul pea kahekordistunud (21-lt 51-ni). 2002. aastal on järsult kasvanud ka noorsoovahetuste taotluste hulk, samas kui noorsooalgatuste ja toetavate tegevuste puhul on see aastati jäänud samaks – vastavalt 28 ja 7 taotlust igal aastal.

Taotluste arvu kasv (peamiselt EVT ja noorsoovahetuste puhul) on viinud ka toetuse saanute % aastati aina väiksemaks (vt. Joonis 5). Kõige kõrgem on see siiski toetavate tegevuste puhul (95%). Samuti pole see määr muutunud EVT puhul (keskmiselt 80% taotlustest saavad toetatud). Taotluste arvu kasv on kõige enam mõjunud noorsoovahetustele. Kui 2000. aastal toetati 83% esitatud taotlustest, siis 2002. aastal vaid 37%.

2000. – 2002. aastatel kasvas toetuse saamiseks esitatavate projektide arv, kuid toetussumma jäi samale tasemele ja see tõi kaasa toetatavate projektide vähenemise. 2000. aastal said toetust keskmiselt 75% taotlustest (noorsooalgatuste ja EVT osas üle 80%), samas kui 2002. aastal on toetusprotsent langenud 54%-le. Taotluste arvu kasv on mõjutanud ka programmi rahvuslikke prioriteete. Nagu ülal juba märgitud, üritatakse projektide valikul aina rohkem lähtuda esmataotlejatest, et programmist saaks osa ja omandaks väärtuslikke kogemusi võimalikult suur hulk noori.

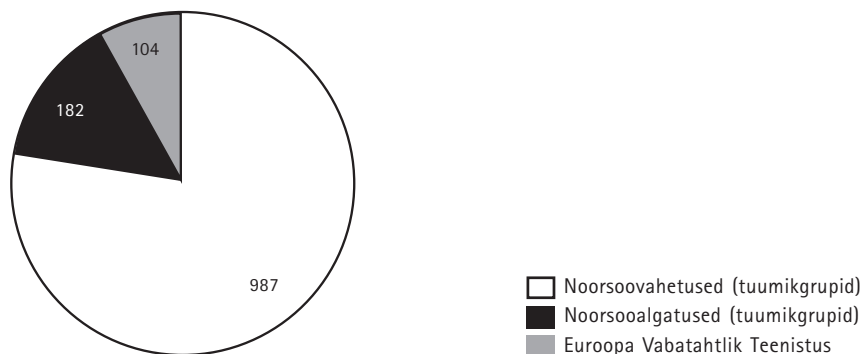

Joonis 5. Toetatud taotluste % alaprogrammi.

Keda toetatakse?

Kui arvestada noorsoovahetuste ja noorsooalgatuste puhul vaid tuumikgrupe ning lisaks vabatahtlike teenistujaid, siis viimase kolme aasta jooksul on kokku toetatud 1273 noort. Neile lisanduvad veel noorsooalgatuste puhul sihtgrupi noored ja alaprogrammi 5 tegevuste kaudu (arvestades nii toetatud projekte kui büroo tegevust alaprogrammi 5 mõistes) koolitatud 480 noorsootöötajat. Lähtuvalt alaprogrammispetsiifikast haarab just noorsoovahetuste programm otseselt kõige suurema hulga noori, kaudselt teevad seda ka noorsooalgatused (vt Joonis 6).

Programmiga kaasatud noorte hulk

Joonis 6. Toetatud noorte hulk programmi Euroopa Noored alaprogrammides 2000–2002.

Euroopa Noored Eesti Büroo tegutseb programmi Euroopa Noored menetlemisel Euroopa Komisjoni poolt ette antud toetuseks kasutada oleva eelarve piires. Sellest tingituna ei saa alaprogrammiti võrdlust teha ja alaprogrammidel on ka erinevad rahvuslikud prioriteedid. Komisjoni poolt ENEB-le ette antud alaprogrammide eelarvet võib maksimaalselt 10% siiasinna ümber tõsta e. kulutada teistele tegevustele. Mis puudutab toetatud noorsoovahetusprojektide % langust, siis siin on mitmeid mõjutajaid. Näiteks Euroopa Komisjoni üheks prioriteediks on toetada multilateraalseid noorsoovahetusi (see peaks ulatuma 40%-ni aastas) – mida enam on multilateraalseid projekte, seda vähem on võimalik toetada teisi, bi- ja trilateraalseid noorsoovahetusi. Multilateraalsete noorsoovahetuste toetamine on lihtsalt sedavõrd kallim.

Programmiprioriteetidest lähtuvalt

Programmi edenedes on tekkinud risk, et kord juba eelnevalt protsessi läbi käinud noored lämmatavad oma taotlustega need, kes seda esimest korda teevad ja võib-olla nii edukad olla ei saagi. 2002. aastal on hakatud enam teadlikult toetama just esmataotlejate poolt esitatud projekte, võimaldades programmis osalemise kogemust. 2002. aasta moodustasid esmataotlejad kõikidest taotlustest 53% (e. 78 projekti 146-st), mis jagunes alaprogrammiti vastavalt:

- noorsoalgatused 28 taotlejat 31-st on esmataotlejad (90%)
- noorsoovahetused 35 taotlejat 56-st on esmataotlejad (63%)
- EVT 12 taotlejat (saatvat või vastuvõtvat organisatsiooni) 51-st on esmataotlejad (24%), kusjuures EVT-s osalevad noored on iga projekti puhul uued (EVT ei saa noor kaks korda läbida).

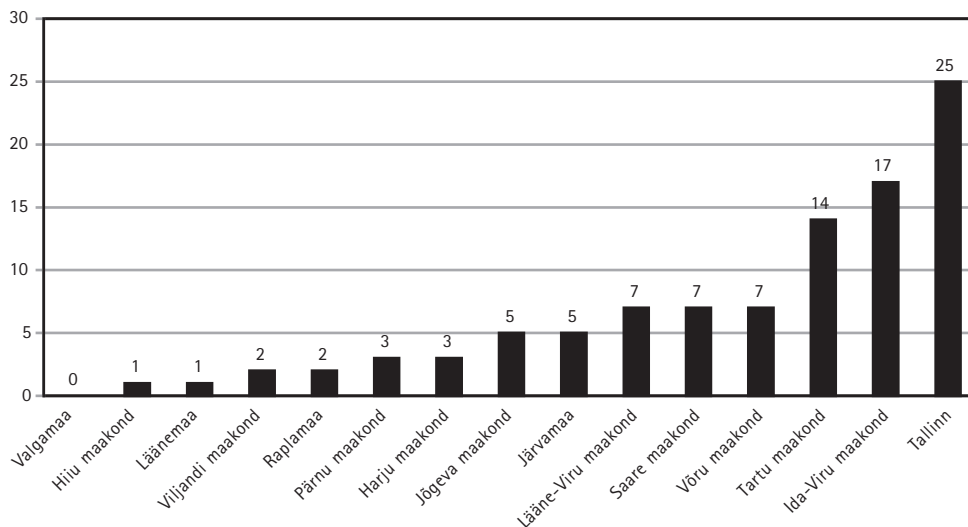
Vähemate võimalustega noori kaasavate projektide toetamine on olnud 2002. aasta üheks prioriteetseks tegevuseks. 2002. aastal oli selliseid projekte:

- Noorsoovahetustes 7 (30% toetatud projektidest);
- EVT-s 6 (15% toetatud projektidest);
- Noorsooalgatuses 3 (31% toetatud projektidest).

Geograafiline-regionaalne dimensioon

See, kuidas toetused jagunevad Eesti regioonide vahel, omab määravat tähtsust peamiselt noorsoovahetuste ja noorsooalgatuste puhul.

Noorsoovahetuste puhul on enim toetust saanud Tallinnast ja Harju maakonnast pärit projektid (25) (vt Joonis 7), millele järgneb Ida-Virumaa (17) ja Tartu maakond (14). Täiesti katmata on Valga maakond, 1–2 projekti on nende aastate vältel toetatud Hiiumaa, Lääne-, Viljandi- ja Raplamaal.

Joonis 7. Toetatud noorsoovahetuste projektid aastatel 2000–2002 maakondade lõikes.

Eesti - Hollandi rahvusvaheline noorsoovahetus Tallinnas

"Sallivus-Sallimatus"

29.04-06.05.2001

Saksa - Eesti rahvusvaheline noorsoovahetus

Sissejuhatus

Rahvusvahelisi noorsoovahetusi käsitlevas peatükis antakse ülevaade alaprogrammi menetlemisest Eestis, projekti käiku mõjutanud eduteguritest ja tekkinud probleemidest ning programmis osalenud noortegruppide projektikogemusest – noorsoovahetusprogrammi mõjust noortele, nende Euroopa-teadlikkusele ja elu arengule kohalikul tasandil.

Rahvusvahelise noorsoovahetuse eesmärk on pakkuda noortele aktiivset tegutsemisvõimlust, keelepraktikat ja kultuuridevahelise suhtlemise kogemust väljaspool kooli.

Levinuim tõuge noorsoovahetuseks on olnud toetava tegevuse raames aset leidnud õppeviisi või seminar, mille üheks eesmärgiks ongi olnud kontaktide loomine. Julgust tegutsemiseks on andnud ka organisatsiooni, noorsootöötaja või projektis teistkordselt osaleva noore eelnev noorsoovahetuse positiivne kogemus. Noorsoovahetuse partneri on projekti teostaja leidnud kas läbi programmi Euroopa Noored rahvuslike büroode partnerotsingu süsteemi või juba toimivate kontaktide, koostöösuhete kaudu.

Ülevaade osalenutest

Noorsoovahetus on võrreldes teiste alaprogrammidega kõige suuremat hulka noori haarav programm – aastatel 2000–2002 on noorsoovahetuste alaprogramm hõlmanud kokku 987 noort. Lõpparuannetes ära toodud grupi vanuselise ja soolise koosseisu vaadeldes nähtub, et vanuseliselt langeb osalevate noorte iga kokku gümnaasiumi lõpuklasside noorte eaga, s.o 17–18 aastased noored ning soolises plaanis on enam haaratud tüdrukud. Isegi kui taotluses püüeldakse projektimeeskonna soolise tasakaalu poole, võib lõpparuandes märgata, kuidas tüdrukute arvu tähistav number on suurenenud, poiste oma aga vähenenud. Vastupidi on lood jälle riskirühmadesse kuuluvate noorte puhul (nt alaealiste komisjonis arvel olevad noored), kus realiseeritud projektides osalenute hulgas valitseb poiste ülekaal.

Noorsoovahetuse grupi koostamise üheks aluseks on üldjuhul hea inglise keele oskus, aktiivsus ja huvi (teema vastu). Enam tähelepanu vajaksid need aktiivsusealgedega noored, kel priimuseoreooli pole kunagi olnud ega saagi milleski osalemata olema. Neid tuleks aktiivsemalt kaasata, sest on ju programmi sihiks noore inimese isiksuse ja ühiskondliku aktiivsuse arendamine.

Projektidesse on kaasatud vähemate võimalustega noori järgnevalt:

- **piiratud majanduslike võimalustega noored üle Eesti**, nii monofunktsionaalsetest asulatest kui ka suurematest linnadest ja maakonnakeskustest. Siia hulka kuuluvad näiteks noored, keda kasvatavad üksikvanemad, kelle vanemad on töötud või madalapalgalised;

- **mitte-eestlastest noored**, sest Eesti ühiskonna omapärana elab Eestis noori enam kui 110 rahvusest ja mitte-eestlaste osakaal rahvastikust moodustab 34%. Mitte-eestlastest noored (vanuses 19–24) moodustavad 2000. aasta rahvaloenduse andmeil oma vanusegrupist 31%. Mitte-eestlaste integratsiooni silmas pidades on positiivne ära märkida vene keeles suhtlevate (erinevast rahvusest) noorte ja eesti-vene segagruppide projekte;
- geograafilisest aspektist on olulised **maapiirkondade ja väikesaarte noored**, kes kipuvad maapiirkondadest ära linnadesse, kus on palju avaramad töötamise ja vaba aja veetmise võimalused. Maanoori kaasavate noorsoovahetuste puhul võrreldakse noorte probleeme ja võimalusi riigiti (mida teha vabal ajal, kuidas leida tööd, kuidas noored saavad ise oma kodupiirkonna elu elavdada), vahetatakse kogemusi ning püütakse leida lahendusteid;
- **noorsoopolitseis arvel olevad, kriminaalkorras karistatud ja narkokogemusega noored**, kellele on projekti kaasates antud positiivne kogemus, mis toetab nende isiksuslikku arengut ning tõstab enesehinnangut;
- **puuetega noorte**, st füüsilise või kerge vaimupuudega noorte projektid (projektigruppidesse oli mitmel korral kaasatud 1–2 puudega noort) on olnud olulised nimetatud noorte integreerimisel ühiskonda. Noorsoovahetusprogrammi raames teostatud projektid on olnud üheks võimaluseks ühiskonnas juhtida üldsuse ja KOV tähelepanu puuetega noorte probleemidele.

2000–2002. aastal kokku 74-st toetuse leidnud noorsoovahetuste projektist kaasas vähemate võimalustega noori 15 projekti ehk 20%. Vähemate võimalustega nooregruppide alla käivad nii äärealadel elavad, alaealiste komisjonis arvel olevad kui ka puuetega noored.

Mõningatesse multilateraalsetesse projektidesse oli hinnatava perioodi jooksul kaasatud väga erineva taustaga noortegruppe, et siis läbi ühise tegevuse suurendada sallivust ning jõuda üksteisemõistmiseni. Arvestades gruppide liikmete kohati väga keerulist tausta tuleb vahetusgruppide eestvedajatele anda au tõeliselt julge algatuse eest!

Näiteks võib tuua mõnda vahetusprojekti, mille koosseisus olid ühest partnerriigist füüsilise puudega, teisest seadusega pahuksis olevad, kolmandast kristlikud noored ning neljandast arvuti- ja kunstiklubi liikmed.

Ehkki alaprogrammi prioriteetide hulka kuulub keskendumine multilateraalsetele vahetustele saavutamaks paremat kultuuridevahelise õppimise kogemust, ei toeta partnerriikide rohkus alati kõige paremini individuaalset õppimisvõimalust. Selle põhjuseks on asjaolu, et esmakordse rahvusvahelise kogemusega noortel võib osutuda keerukaks taolises situatsioonis sulanduda ja ühistegevust arendada.

Taotluse menetlemine ja projekti käik

Suurele taotluste hulgale vaatamata on 2 programmiassistenti üritanud projekti kvaliteedi huvides iga grupiga eraldi tegeleda ning aidata igati kaasa programmi ja projekti eesmärkide saavutamisele (nt tüürida õpilasvahetusele sarnanev taotlus noorsoovahetuse tingimustele vastavaks projektiks ning teha ettepanekuid noorte osaluse suurendamiseks noorsootöötajate arvelt).

Projektimeeskondade konsultatsioonid on eriti olulised olnud tagamaks noorte aktiivset kaasatust projekti läbiviimisesse. Sest – nagu büroo töötajad rõhutavad – eesmärk on anda rahvusvahelise projekti läbiviimise kogemus eelkõige noortele, mitte noorsootöötajatele.

Noorte initsiatiivikust ja uuenduslikku mõttelaadi kinnitab asjaolu, et üldjuhul ei lähe noored sissetöötatud ja kindlalt toimivate skeemide rada, vaid näitavad hea meelega oma leidlikkust.

Uuenduslikkust võib toimunud projektide analüüsist lähtuvalt välja tuua järgmistes aspektides:

- **teema ja lähenemine teemale** (nt noorsoovahetuse raames noorte seksuaalkasvatuse meetodika väljatöötamine);
- **tegevused, uudsed meetodikad** (nt "Viimse reliikvia" vaatamine ingliskeelse teksti peal lugemisega ja hilisem võttepaikade külastamine; sugulaskultuuride võrdlus – tänase Euroopa situatsioonianalüüs; kultuuridevahelisi erinevusi kajastava filmi tegemine);
- **riikide kooslus** – koostöö riikidega, millega Eestil ei ole eelnevalt kogemusi olnud (nt noorsoovahetused Luxembourgigi ja Lirimaga);
- **grupi moodustamise alused** (nt üle-riigiline grupp noori, kes varem organisatsioonilise tegevusega ei ole kokku puutunud).

Heade tulemustega lõppesid projektid, millede teemad ring oli noortele tõeliselt südamelähedane ja jõukohane. Selle tulemusena oli kontakt teemaga reaalsem ja emotsionaalsem. Projektidest, kus noorsootöötaja kirjutas valmis kõlava, kuid noorte jaoks mõttetut loosungiga/sisuga projekti, ei kujunenud noorte jaoks midagi tulemuslikku.

Noorsoovahetust ettevalmistava faasi sagedaseks osaks oli elukohtumine. Noorsoovahetuse korraldajad on toonitanud eelkohtumise vajalikkust, sest nende toimumise ajal oli võimalik läbi arutada eelseisev tegevus ja täpsustada majutamise, toitlustamise ja programmiga seonduvat. Selle vajalikkust on tõdenud – küll tagant järele – eelkõige aga need, kellel kerkis projekti rakendamisel esile probleeme ja ebakõlasid, mis oleksid eelkohtumiste toimudes olnud välditavad.

Eelkohtumise võimalust on kasutatud enam multilateraalsete projektide puhul ja/või juhul, kui tegemist on olnud uute partneritega, kes on kontakteerunud näiteks partneriotsingu projekti abil. Eelkohtumine annab hea võimaluse viia ennast kurssi erisoovidega ning veenduda, et partneri tegevus, seatud eesmärgid ja motivatsioon ikka tõesti sobivad. Nii projektimeeskonnad kui ENEB programmiassistendid rõhutasid, et partnerlussuhted peavad olema väga usaldusväärsed ja kindlad nii noorte kui noorsootöötajate tasandil.

ALAPROGRAMM 1 – RAHVUSVAHELISED NOORSOOVAHETUSED

Eelkohtumise jaoks on toetust võimalik taotleda õigupoolest kahe alaprogrammi kaudu – s.o. A1 ja A5 raames. Enamjaolt on seda tehtud siiski noorsoovahetuse taotluse raames, mis kujunes asjaajamise seisukohalt märksa lihtsamaks – sama taotlus ikkagi. Kuid kahe silma vahele jäi paljudel alaprogrammi tingimus – projekt algab 3 kuud pärast taotlemistähtaega – ning see omakorda tähendab ka eelkohtumise korraldamist alles pärast nimetatud kolme kuu möödumist. Sellest hoolimata leiti varasemale ajale planeeritud kohtumiseks vajaminev summa muudest allikatest ja kohtumised toimusid.

Ettevalmistusprotsessi põhjalikkust kinnitavad aruannete analüüsile tuginevad järgnevad soovitusel:

- minna rahuliku südamega vahetusele vastu – sa tead, mida ootad ning mida teiselt sinult ootavad;
- ennetada hilisemaid ootamatusi, pettumusi, halbu üllatusi ja kõikvõimalikke pretensioone (nt elamistingimused põrandal; hinge jäi kriipima, et ei külastatud tundud vaatamisväärsusi, kuigi võõrustajatele palve esitati, jne);
- leida teema ja koostada programm, mis on mõlema poole jaoks huvipakkuv ning arvestab nende rahvuslikku ja kultuurilist eripära;
- kui partnerid on võrdväärselt motiveeritud, ei jää keegi kasina keeleoskuse või huvipuiduse tõttu kõrvale ega hakka ka teistes tegevusindu langetama (nt loengupidajad ei osanud inglise keelt; partneril jäi entusiasmist puudu – tundus, et nad ei ole programiga tutvunudki).

Õnnestunud noorsoovahetusele on iseloomulik

Õnnestunud noorsoovahetust tähistavad järgnevad märksõnad ja väärtused:

- Meeskonnatöö;
- Noorte aktiivne kaasamine;
- Partnerite koostöö ja partnerriikide võrdne panus;
- Paindlik programm;
- Hästi korraldatud majutus, toitlustus ja transport.

Meeskonnatöö

Teostunud projekte analüüsides osutus üheks oluliseks eduteguriks tõhus meeskonnatöö. Valitses otsene seos meeskonna pühendumuse ja projekti tulemuslikkuse vahel. Ühise eesmärgi nimel peeti oluliseks saavutada grupis üksmeel ja tahe anda endast parim. Kui projektigrupi liikmed varem üksteist ei tundnud, tuli neil enne partnerigrupi (gruppide) saabumist ka omavahel sõbraks saada ja harjuda üksteisega arvestama.

Grupijuhil on oluline roll meeskonna motiveerimisel ja ettevalmistustööde koordineerimisel. Et projekti ettevalmistus on pikaajaline ja vaevanõudev protsess, kipub kimbutama motivatsioonipuudus. Projektigrupil on lihtsam, kui grupijuhil on olemas varasem projektikogemus, mis pole aga kindlasti osalemise eelduseks. Üks projektimeeskond märkis, et tuleks kaasata sarnaste võimetega noored – põhjuseks asjaolu, et ülesanne, mille lahendamiseks kulub ühel aega 2 tundi, võtab teisel 2 päeva peamurdmist. Teine oluline aspekt on jagada ülesanded projektimeeskonnas võimete kohaselt. See tagaks, et iga noor saaks anda oma panuse, tunda ennast olulise ja vastutavana ning grupijuhtidele ja vastutavatele isikutele ei jääks kogu/vastutuskoozem.

Peamiseks sisuliseks probleemiks projektiprotsessis kujuneski noorte osaluse tagamine – seda nii väheste kogemustega kui kogenenumate taotlejate puhul. On teretulnud, kui projekti veab igati tubli ja ettevõtlik inimene, kuid ta ei tohi kogu tööd noorte eest ise ära teha. ENEB jaoks on noorte aktiivne osalus projektis olulisim kvaliteedikriteerium.

Partnerite koostöö ja võrdne panus

Enne vahetuse toimumist pidid projektis osalevad noored põhjalikult süüvima projektis osalevate poolte soovidesse ja plaanidesse; arutama kõik peensusteni läbi, et leida kuldne kesktee, mis ühildaks võimalikult suurel määral osalejate soove ja ootusi.

Nenditi, et mida põhjalikumalt oli eesiseisev ettevõtmine läbi mõeldud, seda paremini see ka õnnestus. "Läheb, kuidas läheb" stiilis tegevus edu ei toonud.

Partnerid võiksid eelnevalt võrdlemisi vabas vormis ka mängureeglid paika panna (nt alkoholi tarbimine ja suitsetamine vahetuse ajal), sest vahetuse käigus on väga raske selgeks teha, et see, mis pole keelatud, pole ka automaatselt lubatud!

Teine sagedane noorsoovahetusprojekti nõrk koht puudutas partnerite võrdset panust. Projekti hea teostuse eelduseks on partnergruppide liikmete tasandil võrdväärne tihe koostöö ja vastutus projekti kõikide faaside osas: ettevalmistavas etapis teemade ja eesmärkide seadmine ja programmi kokkupanek, programmiliste tegevuste läbiviimine, hilisem hindamine-analüüs. Büroo on alati tuletanud koostööd tegevatele gruppidele meelde, et noorsoovahetusprogrammi raames teise riigi külastamine ei tähenda mitte seda, et võõrustajagrupp külalislahkust näidates vaeva näeb ja meelt lahutab, lootuses, et siis jätkuprojekti raames kogu vaev kuhjaga "tasutud" saaks.

Paindlik programm

Ilmselt varasema kogemuse puudumise tõttu, siirast soovist pakkuda osalejatele võimalikult sisukat ja mitmekülgset tegevust, kippus kavandatud programm oma üleküllusega osalejatele liiga väsitavaks muutuma. Eriti kurnavatena mainiti pikki väljasõite. Aktiivse ja passiivse aja osakaal on muidugi suhteline – kindlasti leidub ka neid, kelle jaoks tempo on aeglane ning vaba aega liiga palju.

Seega ettepanek – suhtuda programmi läbiviimisel eelnevalt kavandatud tegevustesse paindlikult ja vajadusel üht-teist asendada või ära jätta. Liiga suur maht ja kiire tempo ei aita saavutada püstitatud eesmärke.

Arvestada tuleb ka sellega, et alati ei pruugi olla ideaalseid ilmastikutingimusi ehk ette tuleb valmistada ka plaan B – halva ilma programm. Esimese päeva programm peaks olema panustatud gruppidevahelisele tutvumisele ja üksteisega harjumisele/sõbraks saamisele. On kahju, kui ühe osalejamaa noored "sulavad" alles vahetuse viimasteks päevadeks. Ei ole mõtet targutada tagantjärele, et noorsoovahetus oleks võinud noorte ühtesulamise nimel 2 päeva rohkem kesta. Pigem tuleks rakendada kavalamaid ja mõjusamaid nippe võõrastamise ületamiseks (näiteks "segatoad" ehk eri rahvustest noored tuba jagamas, ühine liikumisvahend, grupitöodes koosseisuvahetused) ning efektiivsema tutvumisfaasi metoodika läbimõtlemine noorsoovahetuse esimeste päevade tarvis.

Noorsoovahetuse õnnestumiseks oluliste valdkondade – noorte osaluse, partnerite koostöö ja sobiva programmi kõrval on tähtis roll ka majutamisel, toitlustamisel ning transpordi korraldamisel. Viimased on olulised üldise rahulolu tagamiseks, eriti aga siis, kui programm on väsitav.

Kui kodumajutus pälvis kiidusõnu, siis nn koosmajutuse tingimused ei vastanud nii mõnigi kord ootustele (põrandal magamine, nigelad pesemisvõimalused, vähe WC-sid jne), mis rikkus tuju ega võimaldanud väsitavast päevast välja puhata.

Toitlustuse korraldajatele jäid nii mõnigi kord kahe silma vahele taimetoitlased, allergikud ja dieetidajad. Või kui oli tellitud eraldi taimetoidumenüü, pidi selgitama toitlustajale, et see ei pea koosnema ainult toorsalatist.

Toitlustust kritiseerisid nii eestlased, kellele võõrustajad pakkusid üksluist toitu või sundisid võileibade peal elama (sest väljas söömine on kallid), kui ka Eestit külastanud noored, kelle maitsemeelega eesti toit kokku ei sobinud. Kuid eks alati on neid, kellele toit ei maitse, ilm on kehv ja äratus liiga varajane.

Projektimeeskonnad soovivad majutus-, toitlustus- ja transpordiküsimustega aegsasti tegelema hakata, vastavad tingimused kindlasti üle kontrollida, aegsasti teostada broneeringud ja sõlmida lepingud. Vastasel korral võib ette tulla ootamatuid äraütlemisi, mis põhjustavad projektimeeskonnale ja iseäranis valdkonna eest vastutavale isikule suurt pinget. Samas aga pakkus probleemi kiire lahendamine tegijaile erilist rahulolu – olgu siis tegemist äraõeldud bussitellimusega või kultuuridevahelisest erinevusest ja eluviisist tingitud arusaamatusega. Ka negatiivne kogemus on kasulik kogemus, kui sellest osatakse õppida. Ja ehk aitasid probleemid just kõige paremini realsust tajuda ning ennast proovile panna?

Kultuuriline ja praktiline ettevalmistuskoolitus

Reageerides esile kerkinud probleemidele, väärib kiitust ENEB poolt toetust saanud projektigruppide liikmetele kultuurilise ja praktilise ettevalmistuskoolituse sisseviimine, mille ees-

märgiks on kaasa aidata noorte võimalikult mitmekülgsele ettevalmistusele. Kultuuriline osa üritab noori ette valmistada kultuurierinevuste kogemiseks ja lahti mõtestada, mis on kultuur ja millised võivad olla kultuuriaspektid, mida esmapilgul ei märkagi ning sedagi, kuidas leiab aset õppimine kultuuridevahelistest suhetest ning milliseid meetodeid selleks kasutada. Praktiline osa pöörab tähelepanu korralduslikele asjaoludele reisikorraldusest kuni vihmade ilma tõttu programmi muutamiseni. Lisaks käsitleb koolitus partnerluse aspekti – partnerite aktiivset kaasamist. Ettevalmistav koolitus võimaldab bürool tuttavaks saada noortega, kellega varem ei ole millegipärast olnud võimalust kohtuda. Ja kui noorte osalus pole ikkagi piisavalt aktiivne, saab neid veel tagant utsitada ja kaasa rääkima panna.

Projektimeeskondadel tekkinud probleemid

Põhilised komistuskivid, millega noored kokku puutusid, olid

- rahastamine ja
- toimetulek paberimajandusega.

Finantseerimine ja raha laekumine

Rahastamisel on prioriteediks olnud esmataotlejate ja varasema Euroopaga suhtlemise kogemuseeta noortegruppide toetamine. Sealjuures on määrava tähtsusega noorte endi aktiivne osalus nii ettevalmistavas, läbiviivas kui ka projekti analüüsis faasis.

Projektimeeskondadele osutus suurimaks väljakutseks 2000. ja 2001. aastatel eraldatud toetuse hilinemine ja laekumine assotsiatsioonilepete sõlmimise venimise ning EK eelarveraha viibimise tõttu. Projektide toetusrahad laekusid alles tükk aega pärast projekti lõppemist. Kes projekti edasi ei lükanud, püüdis raskustele vaatamata leida võimalusi projekti finantseerimiseks. Et tegemist oli suure-eelarveliste projektidega, ei olnud taolist summat tagataskus ei noortel endil, nende vanematel ega ka nende taga olevatel organisatsioonidel. Projekti läbiviimiseks tuli:

- 1) selgitada, et "me maksame, aga hiljem" ehk siis veenda firmasid, et nad annaksid oma tooteid-teenuseid võlgu ja seda pika aja peale. Siinkohal oli oma usaldusväärsusust raskem tõestada just mitteformaalsetel noortegruppidel;
- 2) võtta laenu – olukorra muutis keerulisemaks asjaolu, et kohalikul omavalitsusel on keelatud laenu anda.

Rahastamisprobleemide klaarimisega tuli aegsasti alustada ning vajadusel lisatoetust otsida. Seda eelkõige reisikulude katmiseks, mille osas programm katab 70% kuludest. Sponsorite abile lootma jääda oli problemaatiline, sest ettevõtted pole harjunud noorte tegemisi toetama. Pealegi napib maapiirkondades/väiksemates kohtades nii ettevõtteid kui viimastel raha. Ühes aruandes mainiti, et omaosaluse tingimus oli hea hoidmaks ära õpitud abitud. Võib-olla tõesti?

Siiski olid paljud noored, eriti majanduslikult vähekindlustatud peredest, sunnitud projektides osalemisest loobuma, sest ENEB toetus viibis ja reisiraha polnud võimalik eelnevalt endal maksta ega selleks otstarbeks kokku laenata.

Tihti peale jäi kahe silma vahele ja tuli projekti läbiviijatele üllatusena rahastuslepingu tingimus, mille kohaselt kantakse 25% toetussummast üle pärast lõpparuande esitamist.

Lõpparuande koostamine

Rahastamisküsimuste kõrval osutus noortele parajaks pähkliks toimetulek paberimajandusega. Taotluse ja lõpparuande punktide mõistmist ning nende täitmist nimetasid noortejuhid keeruliseks, liiga keeruliseks just noorte jaoks. Tehti ettepanek vorme lihtsustada, arusaadavamaks muuta ning ärgitada varem täitma.

Noorte eneste poolt tuli soovitus lõpparuannet kirjutada siis, kui veel kõik koos ja jutt hoos – mitte hiljem nukra nostalgiaga.

Muidugi on paberitöö praktilise poole kõrval tüütu ja aeganõudev. Eriti lõpparuande koostamine, mida projekti teostajad ei tunne enam projekti ühe osana. Aruande esitamisega kiiputakse viivitama, projektis osalejatel on vahetusest veel väsimus sees või siis peas keerlemas juba uued mõtted.

Samas tuleb mõista, et rahvuslik büroo on siiski osa suuremast süsteemist – ENEB vastutab Euroopa Komisjoni ees, et programmide toetuseks eraldatud raha kasutataks sihipäraselt.

Programmi Euroopa Noored eest vastutades püüab ENEB lõpparuande põhjal kujundada selge pildi projekti teostusest. Lisainfo küsimisega võib lõpparuande menetlus võtta vahel ka kuni pool aastat. Taotlejatel kipub tihti peale ununema, et aruandefaas on üks osa projekti protsessist. Korrekse aruande nõudmine tekitab neis teinekord isegi pahameelt.

Et programmi Euroopa Noored eesmärgiks on luua esmakogemuse / isetegemise võimalus, on büroo seni väga paindlikult suhtunud lõpparuandest selgunud asjaolusse, et grupp pole suutnud kõigist lepingutingimustest kinni pidada. Taotleja peab oma teguviisi selgitama ning kui arusaamatus ei ole tingitud pahatahtlikkusest, vaid kogematusesest ja muudest büroo jaoks aktsepteeritavatest põhjustest, on ENEB püüdnud koostöös grupiga leida juriidiliselt korrekse lahenduse, mitte aga olukorda selgitamata ja abi osutamata taotlejat karistada.

Mõju noortele

Lõpparuannetest saadud tagasisidest võib järeldada, et noorsoovahetuse programm kummutas nii mitmeigi noore ja täiskasvanu arusaama, et projektides osaleda ja maailma näha saavad vaid rikkad ja edukad. Programmi Euroopa Noored toetuse abil teoks saanud vahetus oli mõne noore jaoks esimeseks välisreisiks üldse. Kokkuvõtlikult võib öelda – noore poolt tuleb vaid näidata huvi ja olla valmis eesmärgi nimel töötama ning kõik on võimalik.

Lõpparuannetele lisatud hinnangulehtedes nimetati noorsoovahetust suve tipp-sündmuseks (sest enamasti leiab vahetus aset suvel, kui ollakse koolist prii ja ilmastikuolud soodsamad) ja kõige toredamaks asjaks, mis terve elu jooksul juhtunud.

Läbiviidud küsitluses ja lõpparuannetes nimetati projekti kõige arendavamaks küljeks suhtlemist (nii asjaajamistes vanemate inimestega kui eakaaslastega). Suhtlemine välismaalastega on arendanud noorte avatust maailma, uute inimeste ja ideede suhtes.

Väga huvitava kogemusena mainiti programmilisi tegevusi, mis seisnesid suhtlemises kohalikega. Näiteks linnaralli (*city-rally*), kus vastuste saamiseks tuli pöörduda kohalike elanike poole või linnatänavatel uurida vähemusrahvuste olukorda. Või hoopis hollandlaste välja pakutud vahetusmäng, kus osalejad pidid minema linna ning tulbisibulatega vahetuskaupa tegema. Programmiliste tegevuste kõrval oli oluline ka vaba aeg – valid endale meelepärase vestluskaaslase, jututeema ja -tempo. Eelõeldu on illustratsiooniks meetoditele, kuidas läbi huvitava tegevuse panna noored keelt kasutama ning kohalikke kombeid õppima. Meelepärase vestluskaaslase, teema ja vestlustempo valik aitas tõsta noorte otsustusvõimet, andis oskust ennast vestluste käigus kehtestada.

Peredes korraldatud majutus pani proovile nii suhtlemisoskuse kui kohanemisvõime. See andis võimalused keelepraktikaks, vastuvõtjamaa igapäevase elu-olu nägemiseks ja oma kodukandiga võrdlusmomendi saamiseks. Üks noormees kirjeldas, kuidas ta terve sõidu muretses, mida kõigepealt pererahvale öelda ja kuidas olla. Kohtudes oli aga suhtlemiskramp kadunud ja poiss isegi üllatunud oma ladusast suhtlemisest.

Esialgne kartus oma keele- ja suhtlemisoskuse pärast – psühholoogiline barjäär – kaduski just aktiivse suhtlemise käigus, tuli vaid end avada. Ja kui ka mõni sõna või väljend meelde ei tulnud, kasutati kaaslasti, käsi-jalgu ning muid abivahendeid.

Samas andis vahetu suhtlus mõistmise keel(t)eoskuse vajalikkusest. Keeleoskajad olid eeliseisus. Lõbu pakkus ka vastastikku üksteise emakeele õppimine ja suurimad vaimustujud lubasid pärast vahetust kursustelegi minna.

Motivatsiooni säilimiseks oli oluline kogeda, et keeleoskus ja rääkimisjulgus on õpitavad ja arendatavad: esimeste päevade konarlikust lausetevahetusest kasvas aja edenedes vaba vestlus. See sisendas eneseusku.

Omandatud oskused

Noorsoovahetuse projekti võiks nimetada positiivsete isiksuseomaduste arendamise baaskursuseks, mille käigus omandatud hiljem vastavalt oma valikule kas lihtsalt "teadmiseks ja arvestamiseks võtta" või rakendada edasises elus. Kõige suuremat kasu tulevikku silmas pidades kannab suhtlemiskogemus, julgus vabalt suhelda ja ennast teistele arusaadavaks teha.

Saadi kogemus, kuidas organiseerida rahvusvahelist projekti ja planeerida tegevusi, arvestada meeskonnaga, läbirääkimisi pidada, ennast arusaadavalt teistele väljendada (ei piisa ainult leksikaalsetest oskustest!), lahendada pingeolukordi; lisaks konkreetset teadmised noorsootööst, Euroopa kultuurilisest ja ajaloolisest mitmekesisusest.

Rahvusvaheline projektikogemus andis uut indu ja ideid oma huviala(de)ga tegelemiseks või tekitas huvi hoopis uute valdkondade vastu.

See kõik sisendas noortele eneseusku, julgust enda eest seista, oma peaga mõelda ja otsuseid vastu võtta. Põhiline ei ole see, et sa juba eos kõike (perfektselt) oskaks – oluline on tahe ja julgus minna vastu millelegi uuele.

"Ma ei tundunudki nii saamatu, kui ma arvasin!" Just nii võttis üks tüdruk kokku oma projektimuljed. Eriti hinnata tuleb noorsoovahetuse positiivset mõju noorte jaoks, kes läinud pahuksisse nii enda kui ühiskonnaga. Näiteks noored seaduserikkujad, jäänud ilma kodu ja kooli toetusest, on pidevaid etteheiteid kuulates leppinud sellega, et "nagunii ma ei saa millegagi hakkama".

Noorsoovahetuse projekt andis neile võimaluse näidata ennast ja oma tahet midagi ISE teha – valmistada ette projekt ning viia see ka ellu. Sattudes ühtäkki teise keskkonda, kus neisse ei suhtunud eelarvamusliku hukkamõistuga, vaid hoopis tunnustati saavutuste eest, toimus muudatus ka noortes enestes – nad avanesid enam koostööks, nähtavale tulid oskused, mis olid projektikaaslastele uudiseks. Tähelepanu, mis neile noortele osaks sai, oli nende jaoks midagi uut, enneolematut. Projektis osalemine lõi soovi olla parem ka projekti järgselt, kirjeldas üks noor. Projektijuhid on seejuures oma aruannetes märkinud, et pärast projekti pole nendes osalenud probleemsed noored pannud enam toime õigusrikkumisi, neil on tekkinud (suurenenud) huvi õppimise ja arendava koolivälise tegevuse vastu.

Mõju projektimeeskonnale tervikuna

Lisaks individuaalsele arengule on projektikogemus avaldanud tugevat mõju ka kogu grupile/organisatsioonile tervikuna. Meeskonna loomine, meeskonnatöö käivitamine, ülesannete jaotamine võimaldas tekkida grupitundel. Nii õpiti ka oma meeskonda/organisatsiooni paremini tundma ja üksteisega arvestama.

Teisalt tuleb organisatsioonile kasuks avalikkuse tähelepanu, eelkõige meedia ja kohaliku omavalitsuse pühendamine projekti tegemistesse. Sõlmitud kontaktid aitavad kaasa edasisele (rahvusvahelisele) tegevusele.

Mõju kohalikul tasandil

Sallivuse suurendamine

Enne kui anname ülevaate kokkupuudetest ja kogemustest teiste riikide noortega, tuleb teravitatavana märkida selliste gruppide moodustumist, mille liikmed elavad erinevates linnades, valdades, maakondades ja õpivad erinevates koolides. Eriti veel juhul, kui tegemist on eesti ja mitte-eesti noorte ühisettevõtmisega. Minimaalsed või seni sootuks puudunud tegusad kontaktid eri rahvustest noorte vahel Eesti siseselt on tekitanud üksteise suhtes eel-

arvamusi ja vaenulikkust. Kuid meeskonda luues ja ühiselt tegutsedes märgati, et nii eesti kui ka teistest Eestis elavatest rahvustest noorte huvid ja probleemid on sarnased. Niisiis võib rahvusvaheline noorsoovahetus integreerida erinevatest rahvustest noori ka riigisiselt. Millest ju tulekski tegelikult alustada ning seejärel samm-sammult kodust kaugele minna – naaberkool, naabervald, ...

Koostöö kohaliku omavalitsusega (KOV)

Noorsoovahetusprojekt oli kohalikul tasandil suursündmus, tihtipeale justkui ilmaime. Olulase ju harjunud (mõtleva), et mitte midagi ei toimu ja noorte tegemised kedagi ei huvita. Noorte omaalgatus meenutas kohalikele elanikele ja omavalitsusele, et noored on olemas – tegutsemisaltid ja valmis neid ümbritsevat keskkonda puudutavates valdkondades KOV-ga koostööd tegema.

Projektikogemus, tutvumine erinevate riikide elu-olu ja noorsoopoliitikaga on ärgitanud noori mõtlema ka oma rolli üle kohalike küsimuste lahendamisel ja andnud uusi ideid ning energiat nende teostamiseks – mida saaksime meie, noored, ise oma kodukohas ära teha?

Lõpparuannetes nenditi, et oluline on ühelt poolt julgus idee välja käia ning teisalt – KOV poolt – julgus see idee vastu võtta ehk siis saavutada üksteisemõistmine ja dialoog. Eriti, kui dialoogi on kaasatud paikkonnas elavad eri rahvusest noored.

Tuleb siiski mainida, et projektijärgselt oli koostöö kohaliku omavalitsusega veel plaanide tasandil ja konkreetseid näiteid juba alanud koostööst lõpparuannete põhjal välja tuua ei ole.

Positiivne eeskuju teistele noortele

Noortele enestelegi tuli üllatusena, et väga tõsistest probleemidest on võimalik omavahel rääkida, seoseid ja põhjusi leida, omapoolseid lahendusi välja pakkuda. Et noored saavad ise palju enam enda heaks teha, kui nad seni on teinud. Kes olekski veel usaldusväärsem partner kui sama teed käinud eakaaslane?!

Sageli kaasati projekti ka kohalikke noori, kes olid peljanud projektimeeskonnaga liituda või kes eelnevalt tegemistega kursis polnud.

Tore oli lugeda ühest lõpparuandest, kui aktiveerivalt mõjutas seni ettevõtmisse umbusuga suhtunud kohalikke noori partnerriigi noorte töö nende kodukoha noortekeskuse heaks. Kohe nii väga mõjutas, et kohalikud tahtsid ka ise käed külge lüüa.

Eakaaslaste projektikogemus avaldas pelgusest, laiskusest ja/või muudel põhjustel kõrvalejäänud noortele:

- 1) negatiivset mõju – ilmajäämine suurepärasest kogemusest;
- 2) positiivset mõju – kui teised said hakkama, miks siis mina ei peaks!
- 3) kuuldus õnnestumisest julgustas – motiveeris tulevikus sarnaste ettevõtmistega liituma ja – miks mitte – ka ise korraldama.

Noorsoovahetus Euroopa-teadlikkuse tõstjana

Rahvusvahelist noorsoovahetust pidasid osalejad väga heaks võimaluseks tõsta noorte Euroopa-teadlikkust. Teadmatust on põhjustanud hulga eelarvamusi ning hirme EL ees ja hirmul on teatavasti suured silmad.

Kohtumine teiste Euroopa riikide inimestega on andnud aga võimaluse võrrelda ennast ja oma arenguperspektiive Euroopas, isiklikult tajuda erinevust Eesti ning EL liikmesriikide haridussüsteemi ja majanduslike võimaluste vahel.

EL liikmesriigi külastamine osutus oluliseks isikliku hoiaku kujundamise osas, nimetagem kasvõi väikerahva positiivse arengutee võimalikkuse nägemist lirimaa näitel. Nähes toimunud muutusi, kuulates noorte ja nende perekonna muljeid, tekkis või süvenes veendumus, et areng ühise Euroopa poole on võimalik – vähemalt noorte hulgas, kes on tolerantsemad, uuele avatumad ega oma negatiivset elukogemust.

Samas aduti, et integratsioon ei seisne pelgalt viisavabas liikumises riikide vahel – tegemist on keeruka protsessiga. On veel piire – psühholoogilisi ja emotsionaalseid –, mida ületada.

Euroopa noored: me oleme nii sarnased – me oleme nii erinevad

Kui Eestimaa noor välismaalasega kokku puutus, märkas ta üllatusega, et välismaalane on inimene nagu temagi. Vaatamata võimaluste ja elatustaseme erinevusele on üldinimlikud probleemid väikeste variatsioonidega samad – suhted, vaba aja veetmine, narkomaania, mure keskkonnaseisundi pärast, noorte lahkumine maapiirkondadest, vähemusrahvuste integratsioon ja nii edasi.

Niisiis ei olene mured ja huvid suurt rahvusest, kultuurikeskkonnast, iseenda sotsiaalsest kuuluvusest ega riigi EL kuuluvusest. Sarnaste probleemkohtade äratundmine tekitas ühtsustunde ning pakkus võimalust vahetada erinevate riikide vastavaid kogemusi (nt narkomaaniavastane ennetustöö, maapiirkondade noorte probleemide lahendamine).

Niisama suur üllatus kui ühiste murede tajumine, oli ka hämmastus, kui erinevad võivad olla rahvused ja kultuurid Euroopas.

"Mõtled, et mis siis ikka erinevat on – toit ja keel – tegelikult on märgatavalt erinev kõik alates tervitusest."

Eestlaste peamised ehmatused ja sekeldused olid seotud Lõuna-Euroopa riikides kogetuga, vastavate riikide noortega suheldes. Kulus aega harjumaks itaallaste keevalisusega, hispaanlaste-portugallaste "ei ole kuhugi kiiret" elustiiliga ja hilinemisega, et nentida: tegemist ei ole tõesti vandenõuga asjalike eestlaste vastu, vaid nende rahvaste kultuurilise **eripäraga, mida võis** käsitleda ka õppimiskogemusena (partnerite kultuuripärane oskus hilineda õpetas eestlastele kannatlikkust ja teistega arvestamist). Eks see ole lähtekohta küsimus: kas on lõuna-eurooplased kuumad või eestlased jahedad?

Kultuuridevaheline õppimine

Kultuuridevahelise õppimise seisukohalt on mõistlik tasandilt "mina ja maailm" (teised on erinevad) minna samm edasi ja mõelda, kuidas maailm mind näeb. Et see, mis meile, eestlastele, tundub nii iseenesestmõistetav, võib teistes tekitada vöörustust ja kohanemiskasutusi. Jätkus siiski ka enesekriitilist kõrvaltvaatamist: *"Eestlaslikult tagasihoidliku käitumisega pidurdasime hollandlaste kavandatud tegevust siiski esimestel päevadel tunduvalt."*

Programmiliste tegevuste läbiviimist mõjutasid ka partnerite religioossed tõekspidamised: näiteks pühapäeva pühitsemine ja arusaamad seksuaalkasvatusest (usulistest tõekspidamistest tulenevalt on abielueline seksuaalelu taunitav, pole noorte nõustamiskabinette ega tegeleta koolis seksuaalkasvatusega).

Teistsugused tavad ja suhtlemismaneerid, välisreisi puhul ka teine keskkond, toitumisharjumused jms avardasid noorte silmaringi. Igaühel on õigus olla isiksus ja elada täisväärtusliku elu olenemata oma välimusest ja olemusest – seda kogesid eelkõige (vaimu)puudega noored ja nende juhendajad partnerriigis, kui sealne ühiskond neisse loomulikult suhtus ja kohe omaks võttis.

Leiti, et praktiline tegevus on parim viis kultuuridevahelise mõistmise ja sallivuse arendamiseks. Eesmärk on ühine, kuid erineva kultuurilise ja sotsiaalse taustaga grupid kasutavad selle saavutamiseks erinevaid lähenemisi.

Aga ületamatuid piire riikide ja rahvaste vahel pole – tegemist on ennekõike eelarvamustega, millest üle saades mõistetakse, et erinevad inimesed erinevatest kultuuridest võivad üksteist mõista ja olla lähedased sõbrad.

Projektikogemuse levitamine

Ankeedi vastusest selgus, et projektimeeskonnad pole oma kogemuste teistele jagamisega kitsid olnud; enamik osalejatest on seda teinud üle 5 korra.

Projektiga seonduvat kajastati erineval viisil: peamiselt enda või professionaalse ajakirjaniku sulest ajaleheartiklites, video(analüüsi)s, raadiointervjuudes, kooli erinevatel üritustel, organisatsioonis, huvikeskuses aga ka internetileheküljel, fotode ja infovoldikute vahendusel. Originaalsemaid näiteid tuues – projekti jäid meenutama meetodikakogumik, võrdlev ajalooajaloopuu, taskukalender, õppetend, plakat, *freestyle-graffity*, noorsoovahetuse päevik, Eestit tutvustavad lauamängud.

Enamik on andnud paar korda nõu oma piirkonna taotlejatele, kes soovivad saada toetust programmilt Euroopa Noored. Projekti kirjutamise ja elluviimise soovivad noored oma sõpradel kindlasti ette võtta, kuid hoiataksid eelnevalt, et projektis osalemine ei tähenda lõbusõitu välismaale, vaid esmajärjekorras tõsist tegutsemist valitud teemal.

Noorsoovahetuses osalenute edasised plaanid

Rahvusvahelisest projektist pidasid noored praeguse õppimise ja töö seisukohalt kõige olulisemaks kasuteguriks läbirääkimiste pidamise ja oma seisukohtade põhjendamise oskuse arendamist ning eneseusu kasvu. Hakkamasaamine tõi kaasa sõprade ja ka täiskasvanute imetluse ning tunnustuse. Kõik see andis jõudu edaspidiseks: esmajoones jätkuprojekti korraldamiseks, aga ka uut energiat ja innustust uute sihtide ja projektide jaoks ning soovi laiendada tegevust, kaasates noori nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil.

Kogutud ideed ja sõlmitud kontaktid panid projektis osalenutel igatahes mõtte tööle. Näiteks kasutada ka teisi programmi Euroopa Noored alaprogrammide poolt pakutavaid võimalusi – noorsooalgatust, Euroopa Vabatahtlikku Teenistust.

Noorsoovahetuses osalemine pakkus noortele:

- suhtlemisoskuse ja kohanemisvõime arendamist;
- keelepraktikat;
- sallivuse suurendamist;
- kultuuridevahelise õppimise kogemust;
- rahvusvahelise projekti läbiviimise kogemust ja ISE tegemise rõõmu;
- innustust edaspidisteks ettevõtmiseks.

Sissejuhatus

Alljärgnevalt on antud põgus ülevaade EVT programmis osalenud osapooltest (noorte, organisatsioonide ja büroo tegevustest), programmi eesmärkidest ning sellest tulenevatest toetust taotlenud projektide osas rakendatud valikukriteeriumitest. Keskendutakse programmiga seonduvatele spetsiifilistele probleemidele ning otsitakse neile lahendusi just büroo tegevuste taustal. Uuritakse, mida rahvuslik büroo on programmi vältel kerkinud probleemide lahendamiseks ette võtnud e. kui kaugele tema haare ulatub. Lõpuks jõutakse tagasi noorte enesteni, vaadeldes, kuidas programmi algsed prioriteetid on end õigustanud ning milles osalejad näevad programmi kasutegurit ja potentsiaali.

Nagu teiste alaprogrammide kirjelduse puhul, on siingi sisulise analüüsi aluseks vabatahtlikus teenistustes osalenutelt ankeetide põhjal saadud vastukaja ning vestlused büroo töötajatega. Esimese juhul on keskendutud eelkõige vabatahtlike kogemustele ning programmis osalemisest saadud otsesele kasule, büroo töötajad on aga aidanud välja tuua ja üldistada põhilisemad probleemvaldkonnad alaprogrammi koordineerimisel ning projekti kvaliteedi tõstmisel.

64-st vabatahtlikust moodustasid sel perioodil Eestis viibinud välisriikide vabatahtlikud 19 noort (30%), kellelt (17) saadi tagasiside vaid 6 juhul (35%), eestlaste puhul oli laekunud ankeetide osakaal suurem. 43-st väljasaadetud ankeedist laekus 27 (61%).

Ankeetküsitluse kaudu sooviti teada, kuivõrd vabatahtliku teadmised ja oskused on alaprogrammi raames täienenud. Selleks võisid olla nii teadmised, kuidas EVT programmi hilisemalt juhtida/nõustada oma organisatsioonis; teadmised sihtriigi üldise elu-olu ning ühiskonna kohta ning kultuuridevahelise suhtlemise ja ka konkreetsete tööülesannetega kaasnevad uued oskused. Samuti paluti noortel välja tuua projektijärgseid tegevusi ning küsiti vabatahtlike subjektiivset arvamust pärast teenistusest naasmist selle kasuteguri kohta. Neile anti võimalus kommenteerida ka saatvaid ja vastuvõtvaid organisatsioone ning nende tegevuse prioriteete ja puudujääke, mida viimaste töös ka ohtralt esines.

Kuivõrd programmi koordineerijad on tihedas kontaktis välisriikides viibivate vabatahtlikega ning puutuvad ka Eestis kokku kõigi esile kerkinud probleemidega, sai vestlustest büroo töötajatega (lisaks vabatahtlike tegevusele) üsna ülevaatliku pildi ka organisatsioonidest, kes alaprogrammidega seotud.

Mõistest

Kui rääkida alaprogrammi Euroopa Vabatahtlik Teenistus (EVT) mõjust ja selle võimalikust edust, peab silmas pidama kahte aspekti. Esiteks programmi eesmärgi ja prioriteete. Teiseks tingimusi ning keskkonda, kus neid eesmärgi saavutada püütakse. Programmi Euroopa Noored alaprogrammi EVT koordineeritakse mitmetes erinevates riikides, millest lähtuvalt on koordineerimise edu ka erinevalt mõõdetav.

Eesti puhul on alaprogrammi EVT rakendamise ühiskondlikud eeldused programmi menetlemise loogika seisukohalt olnud mõneti puudulikud. Programm Euroopa Noored põhineb väljakujunenud kodanikuühiskonna institutsioonidel ja väärtushinnangutel (kolmanda sektori organisatsioonid). Vabatahtliku töö puhul on Eesti inimesele olnud siiani tegemist suhteliselt võõra ning uutmoodi nähtusega, millega vaja veel kohaneda. Seega on programmi mõju hetkel ennatlik määratleda, kuna räägime ju suhteliselt lühikesest ajaperioodist.

Tagamaks alaprogrammi tulemuslikkust Eestis, on rahvuslik büroo uurinud enda ümber toimuvat (võtnud arvesse alaprogrammi rakendamise eeldused just Eestis). Nii on programmi menetlemisel ENEB esimesi ülesandeid olnud vabatahtliku teenistuse tutvustamine ning kohandamine siinsete oludega.

Büroo jaoks pole see osutunud kuigi kergeks mitmetel põhjustel. Kui üldjuhul teatakse, mida kujutab endast vabatahtlik töö (rahalisele kasule mitte suunatud töö ühiskonna hüvanguks), siis sellega kaasnev mõttemaailm, hoiakud ja väärtused pole Eestis nii kiiresti omaks võetud. Hoiakute all mõtleme inimeste valmidust anda ühiskonnale oma tegevuse kaudu ka mingit lisaväärtust. Tundub, et tasustamata töö tegemine pole Eesti nii pragmaatilises ühiskonnas lihtsalt veel kombeks.

Arusaamade muutumine tuleneb eelkõige kogemustest, et vabatahtliku töö kasu laieneb liisaks ühiskonnale ka kaudselt indiviidile ja organisatsioonile. Vabatahtlik töö on pigem protsessikeskne kui suunatud lõpplahendusele (tulemus/palk). Paraku on Eestil sellist kogemust veel vähe. Pärast Eesti taasiseseisvumist on laiem avalikkus vabatahtliku töö mõistega kokku puutunud enamasti läbi rahvusvahelise professionaalse tegevuse (Ameerika Rahukorpuse missioon Eestis). Sellepärast oli 1990. aastate alguses ka peamine nõudlus selle järgi olnud eksperdipõhine. Taoline kogemus on kujundanud valdkonnast aga kitsama/piiratuma ettekujutuse.

Lisaks alaprogrammi otsesele menetlemisele on büroo võtnud endale südameasjaks uutmoodi idee laiemale üldsusele propageerimise. Ühelt poolt on tegemist mõiste puhastamisega "sovetlikust" vabatahtliku kohustuse sildist, teisalt aga avardamisega rahvusvahelises tähenduses, kus vabatahtlikud võivad olla ka spetsialiseerumata ning kogemusteta noored.

Analüüsist selgus, et alaprogrammi Eestis rakendamise eeldused puudutavad peaasjalikult programmi erinevaid osapooli: noori ning saatvaid ja vastuvõtvaid organisatsioone. Kui noori motiveerida pole olnud kuigi raske (huvi alaprogrammi vastu on suur), siis vajaka jääb just organisatsioonide panusest (soovist ja ka võimekusest/suutlikkusest). Ka praegu tundub, et soov vabatahtliku töö tegemiseks nende organisatsioonide tasandil, kes sellega võiksid tegeleda (noorsootöö, sotsiaaltöö), on väiksem, kui potentsiaal seda võimaldaks. Selgus, et kui EVT tegevus on siiani olnud suunatud eelkõige noorele isikule, siis alaprogrammi menetlemisega kaasnevad peamised lüngad on seotud just organisatsioonidega, kellele kogu programm on üles ehitatud (saatvad ja vastuvõtavad organisatsioonid).

Siinkohal jõuame jälle tagasi nende samade organisatsioonisiseste põhiväärtuste juurde. Uurijate arvates peitub põhjus peaasjalikult väheses positiivses kogemuses. Tegemist on seega mõneti kinnise ringiga.

**Ettevalmistav koolitus noortele,
kes 2001. aastal töötasid Euroopa Vabatahtliku Teenistuse vabatahtlikena
mõnes Euroopa Liidu liikmesriigis.**

Hetkel on Eestis tegutsevaid vabatahtliku tööga seotud organisatsioone raske ühise nimetaja alla viia. Neil on enamasti vahendaja roll, mis on aga pigem passiivne. Näiteks hõlmab Eesti Vabatahtlike Keskuse tegevus eelkõige vabatahtlikega seotud informatsiooni koondamist ja vahendamist, osalemata sisulistes vabatahtlike tegevust organiseerivates ja tutvustavates projektides. Keskuse tegevus piirdub vaid Eestis tegutsevate organisatsioonidega. Sellepärast on oluline tõdeda, et erinevalt eelpoolmainitud organisatsioonidest on EVT alaprogrammi lähtekohad veidi laiahaardelisema suunitlusega. Organisatsioonide ja vabatahtlike vahendamine on vaid üks osa alaprogrammi koordineerivatest tegevustest, pakkudes lisaks veel:

- 1) Euroopa Liidu poolseid ressursse (meie ühiskonnas hädavajalik) EVT tegevuse tagamiseks Eestis;
- 2) toetust eelneva kogemusega noorele vabatahtliku töö teostamiseks.

EVT – kelle jaoks?

Analüüsist on selgunud, et Eesti kontekstis langeb töö pöhirõhk paratamatult kogu protsessis motiveerituimale osapoolele ehk noorele endale. Eesti puhul ongi initsiatiiv programmis osalemiseks tulnud peamiselt noortelt, mis eeldab saatva organisatsiooni leidmiseks ja selle ettevalmistamiseks vaeva nägemist. Siiski on esinenud ka vastupidiseid juhtumeid, kus vabatahtlike kaasavad saatvad organisatsioonid ise.

Noored

Programmi Euroopa Noored Vabatahtlik Teenistus on Eestis kujunenud atraktiivseks 18–25 aastastele aktiivsetele noortele, kelle keskmiseks vanuseks on 22–23 aastat. Alaprogrammis osalevad enamasti naisterahvad. Teenistuses osaleja keskmine vanus on teiste Euroopa riikidega võrreldes kõrgem. Seda kinnitab ka fakt, et kui Eestisse saabuvad vabatahtlikud on äsja gümnaasiumi/keskkooli lõpetanud (Programmi Euroopa Noored aastaraamat 2001, lk 17), siis Eestis on aktiivsust üles näidanud just tudengid. Viimased on keskmisest kindlasti aktiivsemad ja algatusvõimelisemad.

Nii mahuka projekti raames pole kasuteguri hindamine raske. Suure tõenäosusega avardab pikemaajaline välisriigis elamine ühe veel kujunemisjärgus oleva noore inimese mõttemaailma märkimisväärselt ning võib mõjutada tema elukäiku ja edasisi valikuid.

Sihtgrupini jõudmine

Suuline informatsioon on osutunud parimaks reklaamiks. ENEB on info levitamisega kõige ettevaatlikum olnud just vabatahtliku teenistuse programmi osas. Põhjus on mõneti väga praktiline. Euroopa Vabatahtliku Teenistuse programm on atraktiivne ning teiste alaprogrammidega võrreldes on noore jaoks toetusprotseduuri lihtsam läbida. Esineb palju kvaliteedilt

võrdseid taotlusi. Euroopa Noored Eesti büroo tagasihoituma infostrateegia üheks põhjuseks on tudengkonna suurem aktiivsus ja pidev teadlikkuse kasv välisriikides õppimise ja töötamise võimaluste kohta. Valdavaks on kujunenud soov elada mõnda aega välismaal.

Aktiivsemad noored võivad paralleelselt kandideerida ka teistes programmides (nt Erasmus). On tekkinud oht, et oma taotlustega lämmatavad nad võimalused noorte jaoks, kellel töönaosus alternatiivse toetuse saamiseks kusagilt mujalt on väiksem. Näiteks vähemate võimalustega noored, kes võib-olla pole nii julged, et isegi hea informeerituse korral haaraksid oma võimalusest kinni. Esmajoonel on probleemiks madal enesehinnang. Nad ei tule üldse selle peale, et keegi neid piisavalt hindaks ja usaldaks.

Kuna alaprogramm toetub kolmele osapoolle: vabatahtlikule, saatvale ja vastuvõtvale organisatsioonile, eeldab see ka kõigi puhul võrdset panust. Samuti peaks projektist tulenev kasutegur hõlmama kõiki osapooli. Seega peaks vabatahtlik teenistuja olema teatava lisaväärtuse andja ka lähiringkonnale, organisatsioonile, kus ta töötab või kohalikule tasandile üldisemalt, nii teenistuses olles kui koduriiki tagasi pöördudes. Eesti puuduseks alaprogrammi menetlemisel võib pidada seda, et viimase 10 aasta vältel on kolmandas sektoris tekkinud siiski vaid mõned mittetulundusühingud, kes võiksid vabatahtlikega ühes rütmis hingata, pakkuda neile piisavat tegevusvõimalusi, mis oleksid kasulikud nii organisatsioonile kui ka vabatahtlikule enesele.

Organisatsioonid

Vabatahtlikega tegelevaid organisatsioone on selgelt vähem kui noored sooviksid. Kokku on 2000–2002 aastal osalenud EVT-s nii saatvate kui vastuvõtivate projektide raames 64 noort, keda saatvaid või vastuvõtvaid erinevaid organisatsioone oli Eestis kokku 32 (mõnel juhul osalesid samad organisatsioonid alaprogrammis mitmel korral). Nendest 25 olid saatvad organisatsioonid ja 5 vastuvõtavad, 2 organisatsiooni olid nii saatvad kui vastuvõtavad. EVT programmis osalenud organisatsioonid olid enamasti mittetulundusühingud. Avalik sektor on antud vallas enamasti esindatud munitsipaalasutuste näol, sest üldiselt saadetakse vabatahtlikke teenistusse läbi noortekeskuste (Tallinna Nõmme Noortemaja ja Lasnamäe Avatud Noortekeskus) ja sotsiaalkeskuste (Kuressaare Linna Päevakeskus, Tallinna Haabersti Sotsiaalkeskus). Erinevalt MTÜ-dest, pole avaliku sektori (kohalik omavalitsus) asutused korduvalt saatvaks organisatsiooniks olnud ning programmi võimalust on kasutatud enamasti ühel korral (v.a vastuvõtjana Nõmme Noortemaja). Saatvaks organisatsiooniks on olnud ka otseselt linnavalitsused (Paldiski Linnavalitsus) ja vallad (Varbla ja Vastseliina vald).

Korduvaid kogemusi töös vabatahtlikega on läbi EVT saanud/soovinud vaid 5 mittetulundusühingut (MTÜ LUI saatvana; EstYes ja MTÜ Soomaa Sõprade Selts nii saatva kui vastuvõtvana; MTÜ Öökull ja Pahkla Camphilli Küla vastuvõtvana) (vt Tabel 1).

ALAPROGRAMM 2 – VABATAHTLIK TEENISTUS

Tabel 1.

Organisatsioon	Saatev/ Vastuvõttev	Valdkond	Vabatahtlike arv
MTÜ Noortevahetuse Arengu Ühing EstYes	Saatev Et Vastuvõttev	Puuetega inimesed (S) Noorsootöö (S Et V) Sotsiaaltöö (S) Kultuuripärandi kaitse (S)	9(S)+3(V)
MTÜ LUI	Saatev	Keskkonna/kultuuripärandi kaitse	6
MTÜ Soomaa Sõprade Selts	Saatev Et Vastuvõttev	Keskkonnakaitse	4 (V)+1(S)
Pahkla Camphilli Küla	Vastuvõttev	Puuetega inimesed	4
MTÜ Öökull	Vastuvõttev	Noorsootöö	3
Viljandi Noorte Huvikeskus	Saatev	Noorsootöö Puuetega inimesed	3

Korduvalt EVT noori vahendanud organisatsioonid.

Viimatimainitud organisatsioone võib tegelikult pidada rahvusvahelise vabatahtliku teenistuse alustaladeks Eestis.

Need organisatsioonid näevad vabatahtlikku tegevust oma igapäevatöö osana.

- Näiteks sotsiaaltöoga tegelev Pahkla Champhilli Küla on kujunenud selles elavatele erinevate puuetega inimestele omalaadseks elukeskkonnaks. Külas elavatel inimestel tuleb oma töö ja tegemistega iseendid ülal pidada ja saada hakkama kerkivate sotsiaalprobleemidega ning nendes oludes on vabatahtlike abistav ja kaasaitav roll oluline küla kui terviku toimimisel.
- Ka erinevad lastekodud (Imastu Koolkodu, Paide Lastekodu) on mõistnud vabatahtlike poolt pakutavat lisaväärtust nii lastele kui personalile.
- MTÜ Öökull, mis on keskendunud tänavalastele, pakub oma klientideks olevate erinevast rahvusest laste kaudu vahetat kokkupuudet teistsuguste kultuuridega, ka vabatahtlikud erinevatest maadest aitavad lastel paremini mõista kultuuride erinevusi, samas ka üldisi väärtusi, mis kehtivad olenemata rahvusest.
- Keskkonnaalastest organisatsioonidest, mis Eestis pole veel kuigi hästi välja arenenud, on Soomaa Rahvuspark täna omataoliste seas ainus, mis on vabatahtlikke vastu võtnud ja igast vahetusest saanud uusi teadmisi sellest, kuidas inimesi, kes Soomaal käivad, lähendada loodusele, muuta nende mõttemaailma loodussäästlikumaks.

Eesti puhul pole hetkel ülevaadet, palju saaks kaasata lisaks olemasolevatele veel vastuvõtvaid organisatsioone. Intervjuust büroo töötajaga selgus, et siin tuleks samuti olla ettevaatlik, arvestades Eesti kolmanda sektori haldussuutlikkuse hetke taset ning vähearenenud organisatsioonikultuuri. Samuti pole mõtet tekitada organisatsioonides liigseid pettekujutelmi, sest luba vabatahtlikku vastu võtta ei pruugi alati kaasa tuua rahastust.

Alaprogrammi prioriteedid

EVT õnnestumise üheks olulisemaks eelduseks – ning Eesti puhul puuduseks – peame organisatsioonide reaalse huvi vähesust. Organisatsioonid pole projektides piisavalt motiveeritud, kuna ilmselt ei näe nii otsest kasu, eriti noore vabatahtliku kogemusega võrreldes. Projekti edukus aga sõltub erinevate institutsioonide (organisatsioonide, noorsootöötajate, sotsiaaltöötajate) ning vabatahtliku vahelise rollijaotuse selgusest. Viimane on osutunud büroole omaette probleemiks, kuna programmi edukust mõjutavad ka organisatsiooni väärtushinnangud ning oskusi näha Vabatahtliku Teenistuse projekti ühisosana ning strateegilise arengu edendajana.

Ühe lahendusena on läbi EVT programmi valikukriteeriumite (programmi prioriteedid ja alaprogrammi rahvuslikud prioriteedid) üritatud paika panna mängureeglid, mis võiksid organisatsioonide kaasamisega (peamiselt sihtrühma piiritlemisega) aidata kaasa ühiskonna sidususele.

Rahvuslikud prioriteedid on kinnitanud Programmi Nõukogu poolt kuni 2006. aastani. Näiteks on programmi üheks prioriteediks vähemate võimalustega noorte kaasamine projekti (st. aktiivne kaasamine ühiskonnaellu). Siia alla käivad erivajadusega noored nii sotsiaalses (riskinoored), geograafilises (äärealadel püsivalt elavad), majanduslikus, kui keelelises mõttes. Kokkuvõtvalt üritatakse kaasata neid, kellel puudub vastavaks kogemuseks alternatiivne võimalus. Eelistatakse esmakordselt taotlejaid ning samuti neid, kes on vähem arenenud piirkondadest, eesmärgiga laiendada programmi mõjuulatust kohalikule tasandile.

Vabatahtliku teenistuse alaprogramm sisaldab ka lühiajalist välismaal töötamise kogemust (3 nädalat – 6 kuud) ning vastavalt alaprogrammi prioriteetidele võimaldatakse seda vaid vähemate võimalustega noortele. Vabatahtliku teenistuse puhul on see toonud endaga kaasa suurema vajaduse koostööks vastava sihtgrupiga töötavate organisatsioonidega. EVT rahvuslike valikukriteeriumite kinnitamine on organisatsioonide kaasamise seisukohast olnud oluline just seetõttu, et tihtipeale on riskinoortega seotud spetsialiseerunud noorsoo- ning sotsiaaltöötajad, kelle abi ja kaastööta antud sihtgruppide kaasamine enamasti ebaõnnestuks.

Vastasel juhul ei pruugi noore ajend vabatahtlikku teenistusse minna lähtuda alaprogrammi eesmärkidest ega sellest, mida saavutada tahetakse. Sest kui lastekodus kasvanud noorele pakkuda võimalust minna aastaks Saksamaale, siis võtab ta seda pigem kui päästeteed Eestist ning võimaluse korral jääbki sinna. Intervjuudest selgus, et selline ettekujutus heast elust välismaal on taolise sihtgrupi puhul üsna levinud. Programmi eesmärk rõhutab aga mitteformaalset õppimist ning kogemuste toomist koju tagasi.

Lähtuvalt ülalmainitud rahvuslikest prioriteetidest on alaprogrammi koordineerimises viimasel ajal hakatud rohkem tähelepanu pöörama kaasatud organisatsioonide kvaliteedile ehk motiivatsioonile. Vajalike sihtrühmadeni jõudmine (vähemate võimalustega noored) käib tulevikus aina rohkem läbi noorsoo- ja sotsiaaltöö organisatsioonide. Oluline on, et viimased (näiteks lastekodud) peavad noorega tegema eeltööd.

Eestis on see eeldanud ka teatavat maailmavaate ja suhtumise mõjutamist neil, kel pole harjumuseks noortesse uskuda. Eesti noorsootöö kontekstis on programm mitmelgi juhul pidanud vastutuult sõudma ühiskonnas valitseva eelarvamusliku suhtumise tõttu nii noortesse kui vabatahtlikku töösse. Tuleb aga meeles pidada, et programmi tulevik sõltub rohkemast kui ainult projektide heast koordineerimisest, sest noorsootöötajate tööd ei saa ju büroo ära teha.

Teiselt poolt, tihtipeale ei mõtestatagi enese jaoks lahti vabatahtliku töö eesmärki. Välismaale minek on tudengkonna hulgas kujunenud moevooluks, kuid sel juhul langeb kogu panus projekti ettevalmistamisel vabatahtlikule, kes peab ise endale otsima saatva ja vastuvõtva organisatsiooni. Büroo vaatevinklist on see esimene möödalaskmine, ning mõjutab paratamatult projekti kvaliteeti ka hiljem (on ka vastupidiseid näiteid).

Alaprogrammi menetlemine

Vabatahtliku teenistuse olulised komponendid:

- Infoliikumine partnerite vahel ettevalmistusprotsessis;
- Vabatahtliku ja organisatsiooni ootused;
- Eelnevast mõjutatud kohanemisevõime.

Info liikumine

Nagu ülalpool viidatud, tekivad vabatahtlikel organisatsiooniga (nii saatva kui vastuvõtva) probleemid peaaegselt ettevalmistuse puudulikkuse tõttu. Mõjuanalüüsist on selgunud, et kuigi enamikku sihtriigis kerkida võivatest probleemidest saaks põhjalikuma ettevalmistuse juures ka ennetada (noore ettevalmistamine ja eesootava selgitamine), on mõne projekti puhul esinenud ka juriidiliselt aeganõudvaid probleeme, mis võivad kogu projekti toimumise küsitavaks muuta. Siia alla kuuluvad nii probleemid viisade kui elamislubadega. Konkreetse näitena sobib juhus, kus vabatahtlik töötas Hispaanias elamisloata, samal ajal kui rahvuslikud agentuurid, nii saatve- ja vastuvõtve organisatsioon probleemi lahendada püüdsid.

Ankeedis anti noortel võimalus välja tuua peamised probleemid, mis kaasnesid välisriigis vabatahtliku teenistusega. Enamasti mainiti korralduslikke küsimusi saatva või vastuvõtva organisatsiooni tegematajätmist osas. Samuti toodi välja piisava informatsiooni puudumist. Info adekvaatsus sõltus just saatvate ja vastuvõtivate organisatsioonide ettekujutusest

vabatahtliku töö osas. Üks vabatahtlik aga pidas infosulgu isegi positiivseks väites, et tahtis võimalikult vähe ette teada. Siin on oluline roll programmi koordineerijate ja vabatahtlike tihedal koostööl, eriti valdkonnas, mis seotud vabatahtliku informeerimisega tema õigustest. Näiteks teiste vabatahtlikega Saksamaal kohtudes tödes alaprogrammis osaleja, et eestlased olid ühed vähesed, kes võrreldes teistega olid antud küsimustes väga hästi informeeritud.

Teisalt tuleb arvesse võtta, et uude kohta minnes on alati informatsioonist puudus. Puudusena mainiti samuti vähest koordineeritust ja koostööd saatvate ning vastuvõtivate organisatsioonide vahel, kelle vastavatele töötajatele soovitati rohkem koolitust.

Kindlasti on kasulik olnud ENEB poolne aktiivsus tagasisideme ja informatsiooni kogumisel. Alaprogrammi sissekirjutatud koolitused on efektiivselt üles ehitatud ning lisaks nendele on info edastamisel kasutatud mitmeid muid instrumente. Büroo pole siin üritanud teha organisatsioonide eest tööd ära, vaid üritanud aina rohkem panustada nende eelnevale koolitusele.

Euroopa Noored Eesti Büroo tagasiside koolituste baasil

EVT programmi on sisse kirjutatud kolm koolitust, mis tänu büroo heale teostusele on kujunenud oluliseks infoallikaks programmi koordineerijatele nii programmi ettevalmistamisel kui selle vältel. Koolitused/kohtumised on siiani olnud mõeldud eelkõige vabatahtlikele. Programm järgib loogikat, et organisatsioonide tegematajätmised kajastuvad ka vabatahtlike tagasisidemes, sest see mõjutab otseselt vabatahtlike rahulolu.

Koolitustest esimene on ettevalmistav ning eelneb lähtriigis vahetult teenistusele (*Pre-dep*). Selle rolliks on nii tehniline (praktilised küsimused) kui sisuline ettevalmistus (kohanemine võõras kultuuris).

Järgmine koolitus toimub vahetult pärast vabatahtlike kohale jõudmist (*On-arrival*), mis Eesti puhul on seotud teise suurema koolitusega (*Mid-term*), mis toimub sihtriigis. Kui esimene koolitus on mõeldud välisriiki suunduvatele vabatahtlikele ning oluline on nende ettevalmistamine ja teavitamine võimalikest ohtudest, siis vahepealsed kaks koolitust puudutavad noori, kes on tulnud Eestisse. *Mid-term* (ja *On-arrival*) koolitus korraldatakse vahekohtumisena kolme Balti riigi peale kokku. Just vahekohtumistest ammutavadki büroo töötajad informatsiooni järgnevateks ettevalmistavateks koolitusteks. *Mid-term*'i puhul on koolituse aspektile lisaks tegemist analüüsi võimalusega vabatahtlikele endile. Keskendatakse juba olemasolevatele kogemustele, probleemidele, samuti projektide positiivsetele aspektidele. Samuti kaalutakse, mida võiks edaspidi paremini teha.

Viimne koolitusvorm, mis on programmis soovitusliku sisuga, annab büroo töötajatele põhjalikuma tagasiside nende vabatahtlike poolt, kes viibisid välisriigis (*Follow-up*). Järelkohtumised pole Eestis täies ulatuses rakendunud, kuid teenistusest naasvate vabatahtlikega viiakse läbi sügavamaid vestlusi.

Eesti puhul on jäänud vabatahtlike koolitamisest väheseks. Ka kaasatud kohalikud organisatsioonid vajaksid oma kohustustest ülevaadet ning koolitust. Saatvatele organisatsioonidele on büroo välja töötanud kaks kohtumist. Esmalt on peetud vajalikuks kohtuda nii organisatsiooni esindaja kui vabatahtlikuga juba enne projekti esitamist Programmi Nõukogule, et veenduda nende pühendumuses, motiveerituses ning olemasolevates tingimustes. Teiseks korraldab büroo organisatsioonidele infopäevi. Enamasti tähendab see kõigi osapoolte õiguste ja kohustuste, samuti veelkord motiivide selgitamist. 2002. a. sügisel viis büroo läbi kahepäevase kohtumise, mille eesmärgiks oli kutsuda endisi vabatahtlikke üles looma ühist võrgustikku, et luua kogenud vabatahtlike poolt alaprogrammile (välisriiki lahkuvatele vabatahtlikele) tugistruktuur. Viimane aitaks koondada ja organiseerida vabatahtlikud noored Eestis, kelle teadmisi ja oskusi ning ka tahet pole siiani võib-olla piisavalt kasutatud.

Lisaks koolitusvõimaluste laiendamisele on alaprogrammi edukusele kaasa aidanud ENEB individuaalne lähenemine kõikidele projektidele eraldi. Kuigi projektide arv on kasvanud, on büroo võtnud suunaks suhelda võimalikult palju noortega otse. On kujunenud välja tendents, et saatva organisatsiooni toetuse puududes suhtleb välisriigi vabatahtlik probleemide kerkimisel enamasti kontaktisikuga Eesti büroost. Kuigi intervjuudest jäi mulje, et büroo töötajad tunnevad end vabatahtlike heaks veel vähe teinud olevat, on nende senist lähenemisi viisi hakanud mõjutama ka programmi laienemine ja areng tervikuna. Enam ei jõua büroo vastav töötaja iga probleemi lahendada. Positiivsena võib märkida, et ENEB-l on plaanis luua süsteem, kus vabatahtlikega välismaal ollakse regulaarselt kontaktis, näiteks iga kahe kuu tagant. Samas tunnistatakse, et vastutust vabatahtliku eest peab kandma eelkõige saattev organisatsioon. Reaalsuses see nii alati veel ei toimi.

Intervjuudest büroo töötajatega selgus, et tihe suhtlus sihtriigis viibivate vabatahtlikega asendab infoallikana kohalikku agentuuri. Sealsed vabatahtlikud annavad informatsiooni edasi ka teistele (*Mid-term*), eelkõige õiguste osas.

Mis puudutab esile tõstetud võimalikke küsimusi, siis need olid seotud enamasti rahastamisega (ühel juhul pidi noor oma taskust ettemakseid tegema ning nägi hiljem vaeva saatvalt organisatsioonilt makstud summa tagasisaamisega).

Enamasti ongi vabatahtlike poolt välja toodud peamised probleemid tingitud vähesest koordineeritusest ning saatvate ja vastuvõtivate organisatsioonide vahelise koostöö lünklikkusest. Üks vabatahtlik tegi ettepaneku luua koordineerivate organisatsioonide süsteem, sarnaselt nagu tema partnerriigis.

Noored olid ankeedis alaprogrammiga kaasnevate probleemide väljatoomisel üsna lakoonilised ja lühisõnalised. Eesti büroole heideti ette positiivse otsuse hilist teadasaamist (seoses viisataotlusega, mis küll enamiku riikide puhul pole vajalik). Teiselt poolt on rahvuslik büroo siin sageli üsna abitu, sest positiivne otsus sõltub ka partnerriigist ning probleem on siin üldises haldussuutlikkuses.

Büroo toodi teistele eeskujuks kui hea koordineerija, mis võis samas teise äärmusesse välja jõuda – kurdeti üleregleerimist. Kahjuks ei täpsustatud, mida sellega on silmas peetud.

Kohanemisvõime

Teiseks suuremaks vabatahtlikel teenistujatel tekkinud raskuseks on kohanemine. Kõige probleemsemaks valdkonnaks on osutunud oma rolli määramine organisatsioonis, kus töötatakse. Vabatahtlik on sunnitud inimestega suhtlema teadmata taustsüsteemi ja "kuidas peaks käituma". Ta on sattunud uude keskkonda/kollektiivi enamasti ilma eelneva (töö)kogemusega, kus adekvaatse ettekujutuse loomine ümbritsevast võib olla raske. Teenistuses olles on vabatahtlik töörütmi mitte 8, vaid 24 tundi päevas, sest sõltub teistest inimestest ja suhetest nendega. Analüüsist on selgunud, et võimalikult eduka sisseelamise selles ajaliselt piiratud olukorras tagab avatus ja kohanemisvõime.

Kõik muud probleemid tunduvad olevat ületatavad (või neid ei peetudki mainimisväärteteks). Võimalik, et kodust eemal olles on vabatahtlik asise keskkonna suhtes vähemnõudlikum/tolerantsem.

Kui vabatahtlikelt küsiti, millest nad soovitaks järgnevatel teenistujatel hoiduda, siis mainiti nii organisatoorseid kui sisulisi tegevusi/suhteid puudutavaid küsimusi. Viimase puhul võib näidetena esile tuua tahtmatut sattumist organisatsioonisisestesse intriigidesse ning seda, et lubatud töö ei vastanud ootustele (kui tööd üldse oli). Näiteks olukorras, kus vastuvõttev organisatsioon polnud määranud vabatahtliku jaoks konkreetseid eesmärke ja ülesandeid, või polnud tal tööd (mentorit) üldse pakkuda. Ühel juhul tundus vabatahtlikule, et organisatsioon aktsepteeris teda vaid "ülemuse entusiasmist" (Tekib küsimus, kuidas mõõta organisatsiooni motivatsiooni akrediteerimisel? Kas see pole mitte noore inimese energia raiskamine?). Suhte tasandil mainiti probleemidena veel nii üksteisest vähest arusaamist kui organisatsiooni tööd segavaid maailmavaatelisi erinevusi. Üks vabatahtlik koges kultuuridevahelist distantsi selle negatiivses mõttes. Teda ei aktsepteeritud ning temasse kui võõrasse oli suhtumine külm. Samas olid paljud ootuste purunemised seotud ka teistmoodi töökultuuriga.

Mis puutub ajalisele mõõtesse, siis osapooltele on kasulikud pikemaajalised teenistuses osalemised. Praktika näitab, et täielik kohanemine ümbritsevaga võtab noorel aega ligi 6 kuud. Kui vabatahtlik just siis peab lahkuma, jääb kogu projektist üsna segane tunne (oleks võinud rohkem panustada).

Raskused, millega Eestisse tulevad vabatahtlikud kokku puutuvad, on tingitud samuti kohanemisest, mis omakorda on seotud organisatsiooniga kaasnevate ootuste ja tegelikkuse vastuoluga. Elades ise kiirete muutuste keskel võib-olla raske mõista inimese üllatust, kellel pole Eestis viimastel aastatel toimunu osas võrdväärset kogemust. Näiteks kui kohalik inimene võib lastekodudes, kus 10 aastat tagasi oli olukord veelgi trööstitum kui praegu, aduda mitmeid muutusi ning suudab näha arengut, siis vabatahtlik, kes saabub siia hoopis stabiilsest ühiskonnast, ei suuda tausta teadmata positiivset külge näha. Puudub Eesti lastekodudes

erinevalt arenenud ühiskondade tavast kasvõi pedagoogi otsene kontakt lapsega. Ehkki viimastel aastatel on paljudi paremus suunas muutunud, on lastekodud endiselt ülerahvastatud.

Eesti vabatahtliku teenistuja eelis välisriiki minnes on siinse arengu kogemus (seda ei pruugi enesele alati teadvustadagi). Tal on olemas võrdlusmoment. Noor inimene, kes satub tööle siinsesse lastekodusse, on vähem ette valmistatud kui see, kes läheb siit tööle näiteks Saksamaale. Sest heaoluriikide sotsiaaltöö valdkonna paremus ei tule kellelegi üllatusena. Üheks oluliseks takistuseks siia tulevatele vabatahtlikele on loomulikult keelebarjäär, teiste töötajatega suheldes ning otseste tööülesannete (lastega töötamine nii lastekodudes kui lasteaias) täitmisel. Toitlustuse ja elamispinna osas probleeme ei peeta mainimisväärteteks, sest need on hõlpsasti lahendatavad. Võib juhtuda, et vabatahtlik ei tunne end mõnes keskkonnas koduselt, kolitakse isegi teise linna.

Eesti puhul on välja tuua üks kogemus, kus vabatahtlik soovis endisest tööstuslinnast (kus rahvastikust enamiku moodustavad vene keele kõnelejad ning linn on arengus maha jäänud) kolida pealinna.

Organisatsiooni ootused

Teiseks suureks siinseid vabatahtlikke puudutavaks probleemiks on organisatsiooni ootused vabatahtliku suhtes, mis vabatahtlike endi ootustega võivad minna vastuollu. Ülesanded, mida üks organisatsioon vabatahtlikule anda saab, on spetsiifikast sõltuvalt piiratud. Ometigi on alaprogrammi sisse kirjutatud tingimus, et vabatahtlikule peaks jätma võimalikult palju vabadust omaalgatuslikke ideid realiseerida. Ühelt poolt on vabatahtlikul paigas kindlad tööülesanded (lastekodu või hooldekodu) ning ta saab rutiini kergesti sisse elada. Teiselt poolt tunnetatakse pahatihti organisatsiooni vähest toetust tehtud algatuste ja ideede osas. See võib tuleneda erinevast suhtumisest töösse (vabatahtlikku töösse). Vabatahtlik saab küll organisatsioonipoolse toetuse, kuid ta jäetakse oma ideega üksi. Põhjus peitub selles, et ta on organisatsioonis ainuke vabatahtlik ning teda ümbritsevad inimesed teenivad palka ning suhtuvad seega ka oma töösse vabatahtlikust veidi erinevalt, kes lahkub teatud ajaperioodi järel. Teine põhjus võib olla ka selles, et vabatahtliku juhendaja on uue idee toetamiseks oma tööga liigselt koormatud. Võõral maal viibivale noorele võib see kujuneda põhimõtteliseks takistuseks. Raske on algatada protsessi, kui on teada, et keegi seda hiljem edasi ei vii. Büroo on püüdnud võimalikult palju veenda organisatsioone osutama tugevamat toetust, teiselt poolt aga üritanud ka vabatahtlikke nn maa peale tagasi tuua ning selgitada, et iga organisatsioon hingab omas rütmis ning ülejõu käivaid muutusi on pea võimatu saavutada nii lühikese ajaperioodi jooksul. Nende kahe telje kokkuviiimine eeldab tööd nii vabatahtlike kui organisatsioonidega, sest lõppeesmärk on, et kasu oleks nii noorele kui alaprogrammiga seotud organisatsioonile.

Suhtlus organisatsiooni ja vabatahtlikuga

Ebaõnnestumise või pettumuse tunne on kerge tekkima olukorras, kus teenistusse minnakse sooviga ühiskonda muuta. Arvates et kõik, mida tehakse, on vale, asuvad vabatahtlikud tihtipeale (kogu süsteemi suhtes) võitluspositsioonile. Sel juhul satutakse kergesti konflikti ka organisatsiooni personaliga. Näiteks sobivad juba ülalmainitud Eesti lastekodud, mis on suhteliselt suured, väikeste ressurssidega ning ülerahvastatud. Nende lastekodude kasvatajad on tihtipeale tänapäevastest noortega töötamise tõekspidamistest hoopis erineva haridusliku taustaga (pedagoogikaga). Teiselt poolt pole neil lihtsalt ressursse (aega ja raha), et tegeleda iga noorega individuaalselt.

Raskused ei tulene üksnes vabatahtliku tööga kaasnevatest otsestest tegevustest, vaid organisatsioon ja selle toimimise loogika on vabatahtlikule võõras ning ta ei suuda tajuda kõiki kohapealseid inimestevahelisi suhteid. On ka selge, et pahatihti on vabatahtlik jäetud üksi projekti vedama. Palgalised töötajad suhtuvad oma töösse teistmoodi kui noor vabatahtlik, kes teeb seda vaid aasta.

Organisatsiooni peamised kohustused

Programmiga EVT kaasnevad mitmed kohustused, mis tuleb kohandada kohaliku organisatsioonikultuuri ning mis kõige paremini avalduvad mittetulundusvaldkonnas. Programm Euroopa Vabatahtlik Teenistus on Eestis enamasti seotud noorsoo- ja sotsiaaltöö organisatsioonidega.

Vastuvõttev organisatsioon tunnetab võrreldes saatva organisatsiooniga küll reaalselt kasutegurit, kuid ei anna endale alati aru, et vabatahtlik vajab võõrasse keskkonda tulles tähelepanu, toetust ja abi igapäevaellu sisse elamisel. Vale on arvata, et kui juba inimene tuleb, siis nii motiveerituna, et küll ta ise hakkama saab.

Tegelikult on hea tõdeda, et need organisatsioonid, mis on vabatahtlikke korduvalt vastu võtnud, on kogemusi omandades teadlikumaks (organisatsiooni liikmetel on olemas eelnev kogemus) muutunud ning teadlikult lahti mõtestanud vabatahtliku töö ja kasuteguri. Sest tegelikult tahetakse mõlemalt poolt midagi saada, ning kõige raskem tundub olevat huvi ja motivatsioon kokku viia.

Paljud mittetulunduslikud organisatsioonid Eestis pole veel arenenud sellisele tasemele, et võiksid oma tegevusi vaadelda komplekssetena ja strateegilistena, nii et organisatsioonil oleks ka sõnastatud (mõtestatud) kaugem eesmärk. Ei süveneta strateegia arendamisse. See võib olla tingitud ka Eesti kolmanda sektori arengu omapärast, kus taolised organisatsioonid sõltuvad oma tegevustes tihtipeale liiga palju ajutistest (lühiajalistest) projektidest.

Intervjuudest büroo töötajaga tuli samuti välja, et enne kui organisatsioon pole enda jaoks lahti mõtestanud, missugused on organisatsiooni vajadused pikemas perspektiivis, on vabatahtlikku teenistust neis rakse rakendada. Alati võib püüda seda tööd koos bürooga teha, näiteks määratledes vabatahtliku võimalikku kohta/rolli struktuuris nii enne teenistust, selle ajal kui lõppedes. See pole lihtne. Alaprogrammi koordineerija arvates pole mõnikord ühe

projekti lisaväärtus selleks piisav stimulaator. Sel juhul tuleb vaid oodata ja lasta ühiskonnal selles suunas kasvada.

Mõju noorele: omandatud teadmised, oskused

Ankeetide põhjal oli noorel võimalik hinnata uute teadmiste omandamise osakaalu vabatahtliku teenituse ajal neljaväärtuselisel skaalal (omandasin teadmisi suurel määral, olulisel määral, mitte eriti ja üldse mitte). Etteantud ankeet tüpologiseeris omandatud teadmised kolme suurde rühma:

- 1) oskused, mis olid seotud projekti menetlemisega;
- 2) teadmised sihtriigi ühiskonnast laiemalt;
- 3) suhtlemisega ja tehtud tööga seotud oskused.

Laekunud vastustest võib välja tuua ilmekamad tendentsid.

Kõige sagedamini mainiti uutest omandatud oskustest eelkõige seda, mis seotud kultuuri-devahelise õppimisega (79% vastanutest) nii uute teadmiste (78%) kui suhtlemise tasandil (73%).

Teadmisi omandati peamiselt tööprotsessi kõrvalt, juhendaja käe all ning samuti koostades ja analüüsid vahekokkuvõtteid. Vähem õpiti seminaridel või vastavat kirjandust lugedes. Tulemustest ilmes, et just in-formaalset ja mitte-formaalset õppimist peeti oluliseks.

Seevastu projekti korraldamisega seotud teadmisi nii sagedasti ei mainitudki. Arvatavasti neid enamjaolt teenistustelt ei oodatudki. Vähem mainiti teadmisi, mis puudutasid vabatahtliku töö organiseerimist ja korraldamist ning projekti menetlemiseks vajalikke oskusi. Samas peeti end pärast teenistust üsna kursisolevaiks nii osaleja õiguste kui vastuvõtja kohustustega. 3 vabatahtlikus teenistuses osalejat on ka pärast projekti olnud vabatahtliku vastuvõtjaks.

Teadmisi vabatahtlike vastuvõtmiseks hinnati samuti kõrgelt. Mis tähendab, et ideel luua endiste vabatahtlike võrgustik, mis oleks enamasti saatva ja nõustava funktsiooniga, on reaalsuses ressurss ja soov olemas.

Vabatahtlike tagasaisidet analüüsid toodi vastajate poolt välja palju märksõnu iseloomustamiseks, mida alaprogramm neile andis.

Kogemused andsid noorele usku enesesse, läbilöögivõimelisust ja julgust tulevikus midagi taolist ette võtta. Positiivsena toodi välja ka uued sõbrad ja tuttavad ning sügavamad teadmised maast, kus viibiti. Kogemused andsid perspektiivitunde nii mastaapsetest kui kultuurilistest erinevustest maade ja ühiskondade vahel (*Kultuuride erinevused pigem liidavad kui tekitavad erimeelsusi!*).

Vabatahtliku teenituse kogemus ei jää nende noorte jaoks kindlasti mitte viimaseks taoliseks kogemuseks. Samas mainis üks vabatahtlik, et kogetu oli mõnes mõttes kinnitus juba tema eelnevatele hoiakutele.

Pärast projekti

Euroopa Vabatahtliku Teenistuse projektis osalemine peaks tagama teenistujale ka vastava töendi välisriigis veedetud aja ja tehtud töö kohta. Tihtipeale jõuavad sertifikaadid vabatahtlikuni üsna suure hilinemisega. Küsitlusest selgus, et üle 50% vastanutest polnud sertifikaate veel kätte saanud. Samas ei pidanud nad seda ka oluliseks, kuna Eestis teatakse harva taolise paberi kohta midagi küsida. Vaid ühelt vabatahtlikult on vastavat sertifikaati küsitud. 4 on seda näidanud vabatahtlikult. Erinevalt ametlikust sertifikaadist on mõni vabatahtlik kasutanud vastuvõtva organisatsiooni (selle juhi, juhendaja) soovitusi ja töö kirjeldust, mis on informatiivsem ja seega siinsel tööturul praktilisem.

Vabatahtliku teenistuse sertifikaat on paber, mille tööandjad võtavad küll teadmiseks, kuid tundub, et eelkõige täidavad nad kinnitavat funktsiooni vabatahtlikule, kes suudab tõestada, et veetis perioodi välismaal midagi olulist tehes.

Sertifikaadil on väljund pigem Euroopa liikmesriikide tasandil EL institutsioonides, kus tõend rahvusvahelise vabatahtliku töökogemuse kohta ütleb rohkem. Kuivõrd Eesti mastaabid on üsna väikesed ning sertifikaadi saanud noori vähe, on raske nende kasu hinnata.

Siiani on EVT programmi peamiseks osalejateks olnud tudengid ning pole põhjust arvata, et huvi õppimise ja maailmas ringivaatamise vastu väheneks.

Analüüsist on jäänud mulje, et Eesti noor ei mõtle kuigivõrd sellele, kuidas vahetult pärast teenistust omandatud kogemusi tööturul rakendada.

Enne teenistusse asumist tundsid pooled vabatahtlikud end tööjõuturul (50%) kindlalt, alla poolte aga vähemkindlalt (36%). Oluline on eristada neid, kelle puhul teenistuses olek seda arvamust muutis. 9 juhul 22-st teenistus seisukohti ei muutnud. Ühel juhul mainiti, et tööhõivevalmidus on halvenenud. Enamasti hinnati muutust kesisest paremaks (6), ühel juhul ka kesisest suurepäraseks. Hea tööhõivevalmidus muutus projekti käigus 5 noore hinnangul suurepäraseks. Tundub, et noori ei motiveeri alaprogrammis osalema niivõrd soov omandada kogemusi tööturul konkureerimiseks, vaid silmaringi laiendamine ja enese tõestamine võõras keskkonnas. Viimane on kaudselt seotud ka noore võimega kohaneda.

Kokkuvõttes on EVT-t peetud väärtuslikuks kogemuseks vaatamata mõningatele negatiivsetele asjaoludele, mis uude kultuurikeskkonda sattudes on paratamatud. Üks endine teenistuja tõi välja olulised aspektid, mis vabatahtlikku teenistust tavalisest tööst eristab: *“Loomulikult on EVT-s ka selline hea keskkond, mis vähemalt näiliselt kõigile võrdseid võimalusi luues maandab konfliktide tekkimise ohtu. Näiliselt sellepärast, et reaalsuses on vabatahtlike töötingimused siiski erinevad, ning sõltub vastuvõtvast ja koordineerivast organisatsioonist, kas vabatahtliku õigused on tagatud või ei. Usun, et EVT kaudu õpib päris hästi enesekehtestamisoskust, eriti kui see on esimene pikemaajalisem väliskogemus. Samas on EVT ka suhteliselt turvaline viis esimese väliskogemuse saamiseks, sest kui kõik asjaolud*

*õnnelikult klapiivad, on seljatagune tugev ja tõsiste probleemide korral on, kelle poole pöör-
duda. Nii et loodetavasti kestab asi edasi ka pärast 2006. aastat, ning tekib juurde ka uusi
vorme.”*

Mõju ühiskonnale (kohalikule tasandile)

Nagu eelnevast ka selgus, pole pärast teenistuskogemust saadud teadmisi ja oskusi kuigi paljud veel rakendanud. Vastanutest 3 on olnud hiljem vabatahtlike vastuvõtjaks. Enamasti pole selle peale lihtsalt hiljem mõeldud. Siiski arvatakse, et ollakse valmis nõu andma ning tullakse toime ka erinevate projektiprotsessidega. Kõige raskem on leida saatev organisatsioon.

Kui vaadata aga ankeedi vastuste analüüsi, siis nähtub, et kuigi vabatahtlikud teenistujad omavad vajalikke teadmisi ja oskusi oma kogemuste edasiandmiseks (tabel 2), ei osata neid nii organisatsiooni kui kohalikul tasandil piisavalt hinnata (tabel 3). Näiteks lähetatud organisatsiooni palvel on vastanutest oma oskusi levitanud vaid 4 vabatahtlikku.

Tabel 2.

Milliseid teadmisi, oskusi ja ideid töid Sa vabatahtliku teenistuse projektis osalemise järgselt organisatsiooni või kohaliku tasandi arengusse?			
%	Org.	KOV	Kokku
Oskuse korraldada rahvusvaheliste projektide läbiviimist	41	32	59
Teadmise nõuetest vabatahtlike vastuvõtuks	59	18	64
Tegevuse planeerimise ja hindamise oskuse	50	27	68
Oskuse koostada projekte rahvusvahelistesse fondidesse esitamiseks	36	32	59
Meeskonnatöö oskuse	46	14	50
Koolituse korraldamise oskuse	32	23	46
Muu	14	5	14
N=22			

Ülaltoodu põhjal võiks öelda, et tagasi jõudnud vabatahtlikud võiksid oma teadmisi ja oskusi kasutada nii rahvusvahelise noorsootöö vallas kui erinevates korralduslikes küsimustes, mis neile vabatahtlikena tuttavad. Enese initsiatiivil on teadmisi edastatud kõige rohkem oma ühingus.

Tabel 3.

Kuidas oled edastanud oma piirkonna/ühingu noortele EVT käigus omandatud oskusi ja kogemusi sotsiaal- ja kultuurielu valdkondades?					
%	Enese initsiatiivil	Teiste palvel	Lähetanud org. survele	Pole olnud võimalust	Ei huvitu
Olen esinenud loengutega	23	9	4	50	
Olen andnud minu poole pöördujatele nõu	41	50		14	
Olen koostanud vastava kirjaliku soovitusmaterjali	5	9	4	59	14
Olen kasutanud neid teadmisi ühingus, mille liige ma olen	50	9		27	5
Olen teinud ettepanekuid KOV institutsioonidele	23		4	64	5
N=22					

Mitmed vabatahtlikud on siiski olnud nõuandjad projekti menetlemisel (41%). Kõige väiksem on koostöö olnud kohaliku omavalitsusega. Enamasti mainisid vabatahtlikud, et neile pole antud vastavalt võimalust oma kogemusi jagada.

Ülaltoodu kinnitas veelkord: Eestis on potentsiaal vabatahtlike kasutamiseks olemas ning selle nimel on ENEB ka tegutsenud, näiteks kogunud vabatahtlike võrgu loomise idee viimine vabatahtlikeni. Kokku on kutsutud endised vabatahtlikud, et neid sellest võimalusest teavitada. ENEB näeb selles paljude esile kerkinud probleemide lahendust, eelkõige, mis puudutab vabatahtlike ettevalmistust. Vabatahtlike võrgustik aitaks noortel luua ka omavahelisi kontakte ning büroo töötajad poleks enam niivõrd koormatud.

Samas on saavutamata jäänud see lisaväärtus, mis võiks kaasneda organisatsioonidele (nii vabatahtliku tööd kasutades kui teenistuse läbinu uusi kogemusi arvestades). Siit ilmneb mõneti suhtumine inimkapitali organisatsioonis endas – ka noor, keda saadetakse välismaale, on osa sellest kooslusest. Teiselt poolt aga ei pruugi noored näha vajadust kuuluda ühtegi organisatsiooni ning peavad vaatamata raskusele antud olukorda kõige paremaks.

Mida paremini teha?

Programmi edukuse ja maksimaalse kasu üheks eelduseks on eksisteerivad haldussuutlikud organisatsioonid. Eestis on tekkinud olukord, et kuigi on olemas asjalikud noored, ei ole viimastel soovi end alaliselt siduda ühe kindla organisatsiooniga. Teisalt on organisatsioonid

ALAPROGRAMM 2 – VABATAHTLIK TEENISTUSALAPROGRAMM

alles kujunemisjärgus või sõltuvalt piirkonnast on neid vähe. Suhe saatva organisatsiooni ja noore vahel ei peaks olema küll püsiv, kuid siiski mõlemale poolele kasutoov.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi alaprogramm 2 – EVT ei tööta nagu võiks, on alaprogrammi menetlemise tulemus vastastikuste kogemuste saamisel hindamatu. Programm pole rakendunud suurema eduga just sellepärast, et eeldused programmi toimimiseks pole Eesti ühiskonnas üheselt rakendatavad, mistõttu bürool on vaja suurem töö ära teha ka organisatsioonidega. ENEB on probleemid kaardistanud ning jõukohaselt selles suunas tegutsenud (mis puudutab näiteks tööd organisatsioonidega). Parim lahendus alaprogrammi tõhustamiseks on vastavate kogemuste kogumine kõikidelt osapooltelt.

Vabatahtlike eneste poolt välja toodud ettepanekud projekti kvaliteedi parandamiseks puudutasid enamasti koordineerimist saatvate ja vastuvõtivate organisatsioonide vahel. Puudust tunti nõust ja jõust (ettepanek kaasata endisi vabatahtlikke, mille ellurakendamist on büroo poolt alustatud).

Alaprogrammi laiemat mõju saab hinnata alles mõne aja pärast. Kiirete muutuste keskel on raske täpselt hinnata Vabatahtliku Teenistuse alaprogrammi mõju Eesti vabatahtlikule tööle laiemalt, kuid see seos on kindlasti märkimisväärne.

Ettepanekud

EVT paremaks menetlemiseks Eestis näeme vajadust tõhustada tööd programmi sisse kirjutatud saatvate ja vastuvõtivate organisatsioonidega, ehkki ei saa otseselt mõjutada kodanikuühiskonna väljakujunemise loomulikku kulgu. Aastatel 2000–2002 on projektide koordineerimise raskus langenud vabatahtlikele.

EVT tulemuslikkuse tõusuks oleks vaja tööd teha eelkõige organisatsioonidega ning seda järgnevatel suundades:

- programm peab sisaldama kohustuslikku koolitussüsteemi projektides osalevatele organisatsioonidele. Teadmiste edastamist vajab valdkond, mis puudutab nende kohustusi projekti koordineerimisel (viimast on büroo ka juba teinud);
- vajalik on koolitus, mis käsitleb eelkõige vabatahtliku töö mõistet ja võimalikku kasu organisatsioonile (näiteks teiste maade kogemused). Selgitamist vajavad meetodid sellest, kuidas maksimaalselt kasutada seda teadmist, millega vabatahtlik sihtriigist tagasi tuleb;
- vajalik on tihendada koostööd organisatsioonidega, mis puutuvad kokku vähemate võimalustega noortega, eesmärgiga kaasata neid suuremas mahus alaprogrammi.

Sissejuhatus

Alaprogrammi 3 ehk noorsooalgatusi käsitlevas peatükis antakse ülevaade taotluste menetlemisest, läbiviidud projektidest ja osalenud noortegruppidest, noorsooalgatuse läbiviimise ajal tekkinud probleemidest, projekti mõjust tuumik- ja sihtgrupile ning kohaliku tasandi elu arengule; samuti ka saadud kogemuse levitamisest ja edasistest plaanidest.

Ülevaate andmisel noorsooalgatuste alaprogrammist on aluseks projektide taotlused, lõpparuanded ning intervjuud büroo töötajatega, mõningal määral noorsooalgatuste ankeetküsitlusele vastanud tuumikgrupi liikmete arvamused. Uurijate formuleeritud väiteid illustreerivad näited on projektide lõpparuannetest.

Alaprogramm 3 on noortele südamelähedane, sest pakub noortegruppidele võimaluse teostada (kohalikku) elukvaliteeti parandavaid ettevõtmisi. Läbi ühiste ettevõtmiste edendatakse noorte aktiivset osalust ja ühiskonda integreerumist. Tööhõivevalmiduse seisukohalt on eesmärgiks parendada noorte sotsiaalseid ja kultuurilisi oskusi.

Noorsooalgatuste alaprogrammi tulemuslikkuse hindamisel lähtume kolmest noortele pakutavast võimalusest:

- noorsooalgatustest;
- tulevikukapitaliprojektidest (2000–2002 aastal on aset leidnud üks projekt, seega ei olnud võimalik selle põhjal tulevikukapitaliprojektide mõju hinnata);
- võrgustikuprojektidest (selles valdkonnas keskenduti noorte teadlikkuse tõstmisele antud võimalusest, kuivõrd võrgustikuprojektide rakendusaeg algas 2002. aastal. Siinjuures on oluline märkida, et 2002. aastal ei toetanud ENEB siiski ühtegi võrgustikuprojekti).

Raamistik algatuste tingimuste osas on võrdlemisi üldine ning soodustab paindlikku lähenemist – ajalisel plaanis kestus kolmest kuust ühe aastani, projekti vedav tuumikgrupp viib ennast mingi teemaga kurssi ning lähendab teemat seejärel ka sihtgrupile. Vastavalt huvile ja jõule võib algatuse haare olla kohalik, piirkondlik, üle-eestiline või rahvusvahelist koostööd sisaldav. Näiteks võrgustikuprojektide puhul võivad erinevate riikide noortegrupid teha pikaajalist koostööd, omamata varasemat noorsooalgatuse läbiviimise kogemust.

Noorsooalgatuste alaprogrammil on olnud oluline osa ENEB tavapärasel infotegevuses – projektikampaaniates on alati käsitletud ka noorsooalgatusi. Võib väita, et projektikampaaniate ning muude meediakanalite (infolehtede, raadio, interneti) kasutamine on uute noorte kaasajana tõestanud oma efektiivsust. Samas töötavad laiema reklaami otstarbekusele vastu alaprogrammi väga piiratud ressursid. Tekkinud on olukord, kus projektitaotluste kõrge kvaliteet ei lase enam täita seatud põhieesmärki – anda erinevatele noortele esimene võimalus enese proovilepanekuks nii hästi, nagu nende võimed- oskused parajasti lubavad.

Projekti taotluste analüüsist järeldub, et noorsooalgatuse idee on tihtipeale idanema hakanud noorte varasemast rahvusvahelisest kogemusest – kas seminari töötoast, külastatud

noortekeskusest või aset leidnud rahvusvahelise noorsoovahetuse projektist. Mitmel juhul on partnerriigid jätkanud koostööd, et jõuda ideest noorsooalgatuse teostamiseni. Kui otsene idee just noorsoovahetusprojektist edasi ei arenenud, saadi innustust osalenute positiivsest projektikogemusest ja ammutati uut jõudu tegutsemistahtest. See tõestab, et projektides osalenud noored ning noorsootöö tegijad ei ole jätnud saadud kogemusi ja infot endasse, vaid arendanud seda edasi.

Mitteformaalsete gruppide kaasamine

Eesti noorsootöö strateegia määratleb peamiste noorsootöö teostajatena kolmanda sektori organisatsioonid. Erinevalt meie lähiminevikust, mil puudus noorteühingute paljusus ja suur osa noorsootööst toimus vastavate munitsipaalasutuste vahendusel, on tänaseks end sidunud erinevate vabatahtlike noorteühendustega noortest 5–7% (vastav arv ei sisalda osalust kultuuri- ja spordiühendustes, õpilas- ja üliõpilasesindusühingutes), kuid Euroopa Komisjoni Valge Raamatule toetudes püütakse suurendada noorte osalust, võimaldades nende projektidele toetust.

Vastavalt Eesti noorsootöö seadusele loetakse noorteorganisatsioonideks noorteühendusi, mis on end juriidiliselt määratlenud, st kes on mittetulundusühingute seadusest lähtuvalt viinud läbi kõik asutamisprotseduurid, võtnud vastu organisatsiooni põhikirja, määranud juhtstruktuurid, registreerinud oma põhikirja vastavalt kehtivale korrale ning sooviavaldusele alusel kantud Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt peetavasse noorteühingute registrisse. Viimastel on õigus taotleda ka oma programmidele riigipoolset toetust, üle 500 liikmega organisatsioonil saada aastatoetust. Mitteformaalsetel noorterühmadel, mis tavaliselt kogunevad selleks, et teostada mingit konkreetset ideed, pole grupi koosseis fikseeritud ning muutub suhteliselt kiiresti, mis vähendab võimalust saada oma projektidele toetust. Sellest tingitult on mitteformaalsete noortegruppide osasaamine alaprogrammist – noorsooalgatused – piiratud just kaasfinantseerimise saamise keerukuse tõttu.

Vaadates viimaste aastate mitteformaalsete noortegruppide esindatuse statistikat, näeme selles suurt kõikumist, mis on ühelt poolt tingitud noortegruppide heitlikust aktiivsusest, teisalt aga formaliseeritud noorteühenduste tegevuse intensiivistumisest.

Mitteformaalsete noortegruppide osakaal toetust saanud noorsooalgatusprojektide hulgas aastatel 2000–2002:

2000. aastal – 25%

2001. aastal – 57%

2002. aastal – 10%

Noorsooalgatuste teemad/valdkonnad

Noorsooalgatuse domineerivateks valdkondadeks kujunesid hinnataval perioodil tegevuste käivitamine noorte kokkusaamiskohtades (noortekeskuse tegevuse toetamine), noorte vaba aja (suvevaheaja) aktiivne sisustamine ning noorte informeerimine. Alates 2002. aastast on

Noorsooalgatusprojekt

"Vem är du"

(e.k. "Kes Sa oled")

Projekt toimus ajavahemikus 01.09.01-09.02.2002

prioriteetseteks valdkonnad, milles noored pakuvad omapoolseid lahendusi neid puudutavatele elulistele probleemidele – töötus, sõltuvusainete tarvitamine jne. Uuenduslikkuse ja aktuaalsuse poolest võib hinnatavast perioodist välja tuua järgmised lähenemised:

- 1) noorsoo-info: noorte õigusi ja kohustusi sisaldava trükise üllitamine. Antud algatus ärgitab teisi organisatsioone noorte õigustele tähelepanu pöörama;
- 2) noori puudutavad probleemid:
 - * AIDSi ja narkomaania temaatika läbi teatri. Etenduste järgselt toimusid arutelud vaatajaskonnaga noorte probleemide üle;
 - * noorte endi poolt noortele suunatud televisioonisaatesarja loomine; keskkond: atraktiivse loodusinfot pakkuva õpperaja loomine;
- 3) noorsookultuur: identiteediküsimuste arutamine noortele atraktiivses vormis (*graffity*-konkurss).

Projektide lõpparuandeid analüüsid ilmnesid ka mõned juhud, kus projektigrupp oleks pidanud eelnevalt noorsooalgatuse teema ja tegevuste valikul täpsemalt läbi mõtleva sihtgrupi vajadused ja tegevuste eakohasuse. Ebakõla teema ja lähenemise ning selle sihtgrupele sobivuse vahel, mis tuli välja lõpparuannetele lisatud noorte arvamustest, oli tingitud noorsootöötajate ja noorte mõtete-huvide erinevusest ehk siis noorsootöötaja kujutlusest, mis võiks noori huvitada (nt noortekeskuses mänguliste tegevuste läbiviimine, mille leiget osavõttu põhjendasid tuumikgrupi liikmed sellega, et mängimine tundub noorte jaoks lapsik).

Esmataotlejate toetamine

Et neid, kel varasem projektikogemus puudub, kasvab pidevalt peale, ei pruugi veelkordset toetamist leida nende noorte poolt esitatud projektid, kel on eelnev projektikogemus juba olemas või kes on läbi viinud projekti mõne teise Euroopa Noored alaprogrammi raames. Noorsooalgatusprojektide puhul ei leia (konkurentsisis, kus vaid 50% esitatud taotlustest leiab toetust) kindlasti teistkordset toetust projektid, kus ei kajastu eelneva projektiga võrreldes olulist edasiarengut: näiteks grupp ei ole kaasanud uusi noori või projekti eesmärgis, teemas ja sihtrühma osas pole eelmise projektiga võrreldes toimunud piisavalt edasiarendust. Esmataotleja staatus ei ole aga tähendanud, et nõrgale projektile võiks toetust saada. Kuid büroo on teinud lisasamme esmataotlejate projektide arendamises (näiteks koolituse või grupikonsultatsiooni näol), pakkudes neile toetust idee kvaliteetsemaks arendamisel.

Analüüsid menetletud projekte saab öelda, et enamik projektitaotlusi ongi laekunud uutelt gruppidele või siis on üks noor varem osalenud tuumikgrupis ning teised projektis osalejad on varasema noorsooalgatuse kogemusega.

2002. aastal moodustasid esmataotlejad esitatud noorsooalgatuste projektidest 24% (12 projekti). Taotlusi gruppidele, kus tuumikgrupi moodustavad täpselt samad inimesed, esineb programmiassistendi andmetel 1–2 korda aasta jooksul.

Vähemate võimalustega noorte kaasamine

Varasematel aastatel laekusid noorsooalgatusprojektid peamiselt nendelt noortelt, kes oma sid mitmesuguseid võimalusi oma vaba aja korraldamiseks ning kes oma eluga päris kenasti toime tulid. Suurendamaks projektides vähemate võimalustega noorte omaalgatuse määra, on ENEB alates 2002. aastast võtnud suurema tähelepanu alla vähemate võimalustega noorte kaasamise. See ei ole läinud aga lihtsalt ja on nõudnud jõulisi samme Eesti noorsootöös osalevate inimeste mõttemaailma muutmiseks, eesmärgiga innustada neid toetama vähemate võimalustega noortega projektide läbiviimist.

Vähemate võimalustega noorte kaasamine on osutunud keerukaks ülesandeks ka seetõttu, et antud valdkonnas noortega töötamise põhimõtted on mõneti vastuolus programmiideega, milles on läbiv noorte iseseisev tegutsemine. Teatud vähemate võimalustega noorte gruppides ei ole seda põhimõtet aga täielikult võimalik rakendada – noorsootöötaja paratamatult peab noorte erivajadustest lähtuvalt nende eest üht-teist ära tegema.

Teine vastutõttav aspekt on noortega töötavate inimeste skepsis noorte kaasamise võimalikkuse suhtes. Kuna vähemate võimalustega noori kaasav projektipraktika on Eestis seni vähene, siis kriminaalhooldusametnikud, juhendajad jt asjasse puutuvad isikud suhtuvad suure umbusuga noorte suutlikkusesse projekti ise läbi viia. Pöördudes organisatsioonide poole, kes ENEB abil võiksid oma noortega projekte välja töötada, tuleb kasuks büroo töötajal juba olemasolev positiivne näide teostunud noorte omaalgatusest.

Vähemate võimalustega ja riskigrupi noorte kaasamiseks on kasutatud kahte võimalust:

Tuumikgrupi liikmetena – mitte-estlastest, käitumisprobleemidega/probleemsed, töötud ja puudega noored;

Sihtrühmana – tegevusse kaasatud vähemkindlustatud ja paljulapselistest peredest pärit noori, lastekodu kasvandikke.

Vähemate võimalustega noorte gruppidesse oli vajaduse korral kaasatud 1–2 juhendajat, kes toetasid noori kogu projekti vältel ning oskasid noorte võimetega arvestades ülesandeid paremini jaotada.

Lõpparuannetes projekti eesmärkide saavutamist kirjeldades tundsid noorsooalgatuse läbiviijad rõõmu, et on saanud kohalikul tasandil midagi teha vähemate võimalustega noorte heaks, kes tavaliselt on üksi jäänud ja peavad ise hakkama saama. Tulemustena võiks mainida, et:

majanduslikult vähekindlustatud noortel tekkis lõpuks ometi võimalus huvitegevusest osa saada, sest projekti raames korraldatud tegevusklubides osalemine oli tasuta;

saavutati kontakt probleemsete noortega ning neil tekkis huvi koos käia ja midagi muud peale suitsetamise, alkoholi tarbimise ja huligaanitsemise ette võtta. Siinkohal on oluline märkida, et projekti lõpp ei tähendanud vähemate võimalustega noorte unarusse jätmist, vaid punkti, kust mindi koos edasi;

esmakordselt loodi piirkonnas sidemed lastekodulaste ja kohalike noorte vahel.

Ankeedi vastustes arvasid projektimeeskonnad, et jõukohaste ja kaasakiskuvate tegevuste pakkumine tagas väiksemate võimalustega ja probleemsete noorte õnnestunud kaasamise projekti. Nende arvamust arvestati igati ja nad said projektis osaleda teistega võrdsetel alustel. Põhiline järeldus – suhtuda neisse kui tavalistesse noortesse, mitte neid haletseda ja toonitada nende puuet või majanduslikku kitsikust. Tunnustust said vähemate võimalustega noored teistega võrdsetel alustel.

Taotluse menetlemine

Et noorsooalgatus tähendab noorte isetegemist, sageli ilma juhendajateta või siis puudub juhendajatelgi varasem kogemus, oli programmi konsultandi kõige töömahukamaks ülesandeks projekti konsulteerimine ja grupiga kaasa töötamine kogu projektiotsustamise vältel.

Enamikel juhtudel on toimunud pärast projekti taotluse saabumist büroosse grupiga kohtumine, kus projekti kvaliteedi huvides on vastuse saanud seni vastuseta küsimused-kahtlused ning üheskoos on nõu peetud vajalike täienduste esitamise osas. Alles seejärel on taotlused läinud hindamisele Programmi Nõukogusse.

Tavapärasesse tööprotseduuri kuuluv silmast-silma kontakt on andnud büroole ülevaate, kuidas on lood noorte aktiivsuse ja motivatsiooniga ning sõelunud välja taotlused, mille esitamise viis ei pruugi olla "ausaim". Nimelt tõdevad büroo töötajad kahetsusega, et Eestis esineb taotlusi, mis on esitatud "noorte nimel" neid tegelikult kaasamata ning noorsootöötaja väide stiilis: "noored ei saa kohtuma tulla", tähendab reaalsuses mõnel juhul ka seda, et noori selles projektis (veel) polegi.

Vaadeldava perioodi kogemus on näidanud, et mõne taotleja projekt võib idee ja paberi tasandil olla väga hea, kuid teostus jääb nõrgaks. Selliste gruppidega püütakse tõsisemalt töötada siis, kui nad soovivad esitada oma taotlust uuesti. Büroo siht ei ole kellegi ees ust kinni panna, vaid neid toetavalt luua võimalusi noortele kogemuste saamiseks, oskuste omandamiseks.

Probleemid

Probleemid, millega projektigrupid kokku puutusid:

- finantseerimisraskused;
- motivatsiooni hoidmine.

Projektide rahastamine – toetuse hiline taotlejateni jõudmine

Eelarve koostamine ja piiratud vahenditega hakkama saamine kujunes noorte jaoks keeruliseks valdkonnaks ning omaette väljakutseks.

Nagu rahvusvaheliste noorsoovahetuste puhulgi, ajas noorsooalgatuse läbiviijate plaanid segamini EN poolse toetuse viibimine 2000. ja 2001. aastal. Muredki samad – noortegrupil endal suurt summat kuskilt võtta ei olnud, ettevõtted võlgu anda ka ei tahtnud. Juhtus ka nii, et projekti algus lükkus rahaliste vahendite hilinemise tõttu edasi, mis vallandas takistuste ahelreaktsiooni: algus ja lõpp langes suvesse ning tuumikgrupil osutus raskeks leida sobivaid kokkusaamisaegu jne.

Motivatsioon

Nii lõpparuanded, ankeedivastused kui ka büroo töötajate intervjuud tõid välja tuumikgrupi raskused motivatsiooni hoidmisega. Iga suurem või väiksem tagasilööök võis noore inimese viitsimise ja arusaama kogu ettevõtmise mõttekusest kahtluse alla seada. Näiteks – noored, täis tegutsemistahet, pöörduvad uljalt asutuste-ettevõtete ja sama teemavaldkonnaga tegelevate organisatsioonide poole, et nendega koostööd teha. Ning väga sageli ei usuta nende võimesse omaalgatuslikult heal tasemel projekte läbi viia. Selline suhtumine ilmselgelt demotiveerib tegijaid.

Üheks tuumikgruppi demotiveerivaks faktoriks kujunes programmi EN noorsooalgatusprojekti läbiviimiseks vajalik omapoolse kaasfinantseerimise nõue ning teisalt olukord, kus polnud võimalik kuidagi tasustada grupijuhil poolt tehtud tööd, kuivõrd selliseid kulutusi programmi EN algatusprojektides üldjuhul ei finantseerita.

Kuna tegemist oli pikaajaliste projektidega – enamik projekte kestis üle 6 kuu – tuli tegutsemistahtega korduvalt/pidevalt probleeme. Alguses ei kujutanud projektide teostajad lihtsalt ette, mida tähendab enese sidumine pikaajalise ettevõtmisega ja sellele pühendumine – fikseeritud projekti menetlemise käigus tekkisid uued ideed ja mõtted, mille teostamisele sooviti üle minna.

Vaheanalüüsi koolitus

Projektiprotsessi vaevaline kulg (noored kaotasid motivatsiooni, tekkisid pinged, keegi läks grupist ära) kajastus ka lõpparuannetes. Lahenduseks viis ENEB projektide menetlemise protsessi sisse algatuste tuumikgruppidele vaheanalüüsi koolituse. Viimane tähendab seda, et kolm korda aastas võetakse kokku töösolevate projektide noortegrupid. Kutsutud on kõik tuumikgrupi liikmed. Nii tekib võimalus analüüsida projekti käiku oma grupis ning vahetada kogemusi teiste projektigruppidega.

Vaheanalüüsi käigus on analüüsitud õppimiskogemust teadmiste, oskuste, hoiakute ja suhtumiste aspektist ning toodud välja esilekerkinud probleeme. Koolitusel arutatakse erinevaid teemasid, näiteks – kuidas mõtestada kogemust, kuidas saaks seda kasutada lõpparuandes ning võrgustikuprojekte, mis on üks võimalus liikuda rahvusvahelise koostöö tasandile. Koos pannakse paika detailne edasine tegevuskava. Ja kui tuumikgrupi liikmetest pole keegi saanud osaleda, annavad koolitajad nõu, kuidas koolitusel omandatu neile edasi anda.

Vaheanalüüs võimaldab saada toimunud muudatustest operatiivsemat teavet projektis osalejate, ajakava ja tegevuste osas. Üksikutel juhtudel, kus tuumikgrupid vaheanalüüsi koolitusel ei osalenud, selgusid probleemid alles lõpparuannetest. Näiteks asjaolu, et polnud kinni peetud lepingutingimusest, mille kohaselt oleks projekti teostaja pidanud projektis aset leidnud muudatustest kohe ENEB-d informeerima. Selle eesmärgiks oli saada operatiivset informatsiooni, sest toimunud muudatused võisid olulisel määral mõjutada projekti eesmärkide saavutamist.

ENEB on omalt poolt välja töötatud vaheanalüüsi koolituse kontseptsiooni ning rakendatud meetodeid esitlenud teistele rahvuslikele büroodele kui hästitoimivat koolitusmudelit.

Lisaks vaheanalüüsile, millest oli eelpool juttu, annab projekti käigust hea ülevaate projektiviisiit. Paraku ei ole ühel programmi konsultandil ajaliselt võimalik teha nii palju projekti-visitte kui vaja oleks.

Vaheanalüüsis on grupid väljendanud mõtet, et programmi konsultante peaks olema ühe asemel kümme, et neid vajadusel saaks appi kutsuda. Võrreldes aga alaprogrammi mahtu programmi Euroopa Noored teiste alaprogrammide mahuga, on noorte soovid ebareaalsed.

Mõju noortele

Kasu tuumikgrupile: täiendavad teadmised ja oskused edaspidiseks eluks.

Projektijärgseid mõtteid vahendanud lõpparuanded ja ankeedi küsimused annavad alust väita, et noorsooalgatuste alaprogramm on andnud noortele aimu kohaliku elu edendamisele suunatud projekti praktilisest korraldamisest: kuidas projekti ette valmistada, teha raamatupidamist ning motiveerida ennast ja teisi kogu protsessi käigus. Projektide teostamine on andnud teavet, kuidas töötada noortega.

Projektimeeskonnad pidid toime tulema oma ideede formuleerimise ja selgitamisega, samuti lepingute ja kokkulepete sõlmimisega.

Analüüsides ennast "enne ja pärast" projekti, leidsid tuumikgrupi liikmed, et projektikogemus aitas kõige enam kaasa oskusele hinnata olukorda ja kavandada/planeerida tegevust ning tuli kasuks algatusvõimele. Meeskonnatöö arendas kohusetunnet ja teistega arvestamist – õpiti lubadustest ja tähtaegadest kinni pidama.

Projektikogemus on suurendanud suhtlemiskindlust ning oskust oma seisukohti formuleerida ja põhjendada, mis tuleb kasuks suhtlemisoskusele ja tõstab kindlasti enesekindlust näiteks esimesel tööintervjuul.

Kasu sihtgrupile: noorte sotsiaalsete ja kultuuriliste oskuste arendamine

Nii tuumikgrupi liikmed kui ENEB töötajad näevad kõige olulisema väärtusena info levimist noorsooalgatuse kohta sihtgrupi noorteni – noored, kes varem noorsooalgatuse programmi-ga kursis ei olnud, on teadvustanud, et ka nendel on võimalus kirjutada projekt ning läbi viia noorsooalgatus.

Noorte teadlikkuse tõus teemavaldkonniti on olnud projekti-spetsiifiline. Enam nähti teadlikkuse kasvu seoses noorte õiguste ja kohustustega, aga ka noorsookultuuri ja noorte tervislike eluviisidega seonduvalt. Sihtgrupi tähelepanu saavutati eelkõige ürituste kaudu. Peamise mõjuavaldusena sihtgrupile võib nimetada huvi tekkimist organiseeritud ning sisuka ja arendava tegevuse vastu. Tutvustati erinevaid vaba aja veetmise võimalusi (sport, tants, kunst, käsitöö jne), katsetati uudseid tegevusi, omandati eluks vajalikke oskusi ja teadmisi liikluseeskirjadest, toiduvalmistamisest, pisiremondist.

Üheks alaprogrammi eesmärgiks on pakkuda noortele infot ja ideid, millest kinni haarata. Näiteks tutvumine noortekeskustega Eesti erinevates paikades tekitas tahtmise luua taoline keskus ka oma kodukohas.

Kes varemalt polnud organisatsioonilise tegevusega kokku puutunud, sai aimu sellestki ? jälle võimalus, milles kaasa lüüa.

Noorsooalgatust puudutanud ankeetküsitluse vastustes märgiti edasiarendatud oskuste hulgas koostööoskuse paranemist teiste sama probleemi kallal töötavate institutsioonidega, interneti vahendusel vajaliku info otsimist, praktilise kogemuse hindamist, oma arvamuse/seisukoha põhjendamist. Oskus näha analoogilisi probleeme teistes riikides ja teha rahvusvahelist koostööd jäi tagaplaanile.

Projektimeeskondade kogemus näitas, et noorsooalgatuste kaudu oli võimalik noori kaasa haarata ja koos mõtlema panna. Nenditi siiski, et huvi suudeti noortes küll tekitada, kuid projekti tuumikgrupiga siiski noored ühte ei sulanud. Siit ka järeldus – koostegemise jätkamiseks sihtgrupiga on vaja enam toetust.

Sallivus ja kultuuridevaheline õppimine

Osalejate tagasiside sallivuse suurendamise osas kannab endas üldinimlikke väärtusi. Läbi kultuuriliste ja sportlike tegevuste tunnetati, kui oluline on oskus näha ja tunnetada teisi oma kõrval – arvestada ja aidata. Innustav oli lugeda ühe ema mõtet, kes avaldas lootust, et pärast noorte probleeme käsitlevat etenduse nägemist on tal lootus oma tüdarta mõista. Või mõtteavaldust, kuidas noorte aktiivsus vähendas kohalike vanurite pahameelt noorte suhtes.

Et projektid käsitlesid enamasti noorte kokkusaamiskoha ja vaba ajaga seonduvat, oli paljude projektide teemaks erinevatest gruppidest/ subkultuuridest ja erinevate huvidega noorte lähendamine ühiste tegevuste ja suhtlemise kaudu.

Kultuuridevaheline õppimine ei pruukinud alati tähendada erinevate rahvusgruppide vahelist kogemust, kultuuridevahelise õppimise situatsioonina võib käsitleda ka kokkupuudet teise subkultuuriga. Noorte subkultuuride mitmekesisus pakub taoliseks kultuuridevahelise kogemuse lahtimõtestamiseks ohtralt võimalusi: mis eristab mind teistest, millest need erinevused tulevad ning mis nende erinevustega õieti kaasneb.

Rassismi-vastatus ja kultuuride vaheline õppimine erinevate rahvusgruppide tasandil polnud noorsooalgatusprojektide puhul niisiis esmane väljakutse. Aga projektide puhul, kus oli ühistegevust mitte-eestlastega, nenditi suhtumise muutmist sallivamaks, sest vaatamata rahvusele oli mõttemaailm ja probleemidering sarnane. Suhtlemist takistava keeleprobleemi ennetamiseks üritatakse järgmine kord valida keelest võimalikult vähe sõltuvaid ettevõtmisi.

Mõju kohaliku tasandi arengule

Programmi Euroopa Noored üheks Eesti poolseks prioriteediks on olnud toetada projekte, mis leiavad aset väheste ressurssidega piirkondades, mis tähendab seda, et projektil oleks võimalus maksimaalselt mõjutada kohaliku tasandi arengut.

Enamik toetatud projektide toimumiskohtadest asus väljaspool suuri linnu ja maakonnakeskusi. Neid teostati väiksemates kohtades nagu Riisipere, Käina, Põltsamaa jne. Viimane tähendas seda, et kui tegemist oli teemavaliku seisukohalt "tavapärase" noortekeskuse tegevuse käivitamisega, siis tähendas see konkreetse paiga noorte elus/noorsootöös väga suurt edasiminekut.

Muude Eesti regioonidega võrreldes on enam toetust saanud Ida-Virumaa grupid. Ida-Virumaal elab väga palju erinevate rahvuste esindajaid, piirkonnas on suur tööpuudus ning seetõttu on Eesti kontekstis Ida-Virumaa puhul tegemist piirkonnaga, mille probleeme on võimalik lahendada, suunates noori aktiivsesse ja arendavasse tegevusse.

Projektikogemus aitas nii eesti kui mitte-eesti noortel mõista, et kogu ühiskonna areng sõltub IGA üksiku indiviidi panusest. Ilma iseenda algatuseta kohalikus kogukonnas või ühiskonnas laiemalt ei muutu mitte midagi. Noorte sotsialiseerumist ja tegutsemist aktiivsete ühiskonnaliikmetena soodustas näiteks noorte õigusi käsitlev algatus.

Projektis osalenud noored kogesid, et kohalikul tasandil on võimalik nii mõnigi probleem oma initsiatiivil lahendada ning seeläbi midagi oma kodukoha heaks ära teha. Olgu siis noortepoolse tegevuse fookuses noortele vaba aja veetmise võimaluste pakkumine või kogukonnas loodushoidliku eluviisi põhimõtete propageerimine. Tõestati, et ka maakohas, kust noored igavuse tõttu ära kipuvad, on võimalik läbi viia põnevaid ja kasulikke ettevõtmisi.

Noorte initsiatiiv leidis tunnustust kohalike elanike positiivse suhtumise näol – algatus tekitas täiskasvanutes huvi ja elevust, eriti pärast artikleid kohalikus ajalehes. Noortes aga tekkis tunne, et neid on märgatud ning süvenes veendumus, et nad on oma kodukoha jaoks tähtsad.

Noorsooalgatustest rääkides tähendab suunatus kohalikule tasandile ja kohaliku elu arendamisele koostööd kohaliku omavalitusega ja teiste kohalike asutustega.

Projekti vastu tundsid huvi mitmed kohaliku tasandi tegelased: kohalik ajaleht, omavalitsuse ametnikud ja maavalitsuse noorsoonõunikud, kes külastasid projekti tegevusi.

Omavalitsuse rahalisest toetusest tavapärasemaks kujunes moraalne tugi või toetus ruumide, paberite printimise vms osas. Kuigi alaprogramm on suunatud koolivälisele tegevusele, olid projekti kaudselt kaasatud ka koolid – seda enamjaolt ruumide kasutamise ja koolipersonali (huvialajuhi) nõuannete näol.

Noorsooalgatuse läbiviimine oli kohaliku elu arendamise jaoks väga siduva tähendusega: kõigepealt liitis see piirkonna noori läbi ühise tegevuse. Koostöös kooli, ettevõtete ja kohaliku omavalitsusega said noored endast teada anda ning tihenes noorte ja täiskasvanute läbikäimine ja selle tulemusena ka vastastikune mõistmine. Nii tekkis kohalikul tasandil noortealgatuse ja omavahelist koostööd toetav võrgustik.

Projektikogemuse levitamine

Oma projektist anti teada väljakuulutatud konkursside, reklaamplakatite, flaierite, listikirjade jne kaudu – koolis kasutati isegi vahetunde välkreklamiks. Mõnel puhul tehti selgitustööd ka õpetajate ja lapsevanemate hulgas. Ärksamad saatsid välja pressiteateid. Osalejatele jagati brošüüre ja diplomeid.

Tehnilisi vahendeid kasutades jäädvustati projekti käiku fotodele (millest koostati mõne projekti puhul ka näitusi), mõnest üritusest või kogu protsessist tehti video. Tehtud videoanalüüsi saavad õppematerjalina kasutada noorsooalgatusprojekti läbiviimisest huvitatud noortegrupid või juba tegevusega alustanud grupid.

Projekti puudutav informatsioon riputati üles spetsiaalselt selleks puhuks loodud või juba olemasolevale internetileheküljele. Projekti eesmärgiks võiski olla noortele ja teistele noorte elu vastu huvi tundjatele infomaterjalide koostamine – teatmik ja internetilehekülg.

Projekti on tutvustatud kohtumistel koostööpartnerite, noorte ja noorsootöötajatega peamiselt valla ja maakonna, aga ka üleriigilisel tasandil. Ja seda on tehtud ka lausa väljaspool Eestit. Põhiliseks infokandjaks kujunesid siiski kooli- ja kohalikud ajalehed.

Kuigi noorsooalgatusprojektid saavutasid oma eesmärgi sihtgrupini jõudmiseks muid kanaleid pidi, võiks edaspidi rohkem tähelepanu pöörata sellele, kuidas head ideed meedias esitleda. Seni on vähe olnud projekte, mida on saatnud laialdane meediatähelepanu. Aga noorsooalgatuse teostanud noortegrupid on igati väärt suurt tähelepanu ja tunnustust.

Teostatud noorsooalgatus on aktiveerinud ka teisi (sh seni passiivseid) noori konkreetsel teemal tegutsema/edasi mõtlema ja projekte kirjutama. Ja kui päris ise ei taheta projekti ette võtta, siis osalemisrõõmust ei loobuta kindlasti.

Noorte algatus näitas eakaaslastele, et on võimalusi ennast teostada – osutudes potentsiaalseks tõukeks neile, kellel tahe olemas, kuid ei ole enese jaoks kindlat väljundit leidnud.

Projektigruppide edasised plaanid

Positiivne meeskonnatöö ja organiseeritud tegevuse kogemus on andnud kindlustunnet ja innustas tuumikgruppi ka edaspidi noortega tegelema. Tekitati noorsooalgatuste ja projektipõhise töö vastu huvi ka teistes – ja tuumikgrupid on igati valmis oma kogemusi jagama ja konsultatsioone pakkuma. Mitmed projektis osalenud kannavad saadud kogemust edasi ise erinevaid üritusi ja noorsooalgatusi organiseerides.

Noorsooalgatusprojekti positiivse kogemuse najal küpseski mitmel noortegrupil soov teha alustatud teemal rahvusvahelist koostööd ning läbi viia rahvusvaheline projekt, näiteks laiendada projekt noorsoovahetuseks. Uue ettevõtmise heaks on jõutud juba vanu kontakte üles soojendada ja uusi luua.

Ankeetküsitlusest selgus, et tuumikgrupi liikmed on kursis võrgustikuprojekti tegemise võimalustega, st arendada rahvusvahelist koostööd mõne teise Euroopa riigi noortegrupiga, kellel võib samuti olla noorsooalgatusprojekti kogemus sarnases teemavaldkonnas ning juhul, kui plaanitakse uut projekti, kavandatakse ka selle võimaluse kasutamist. Võrgustikuprojekt põhineb samadel tingimustel kui noorsooalgatus, aga juba teostatud noorsooalgatuse kogemuse põhjal tuleb rahvusvahelist tegevust edasi arendada. Samas pole eelnevalt noorsooalgatusprojekti teostamise kogemus tingimuseks võrgustikuprojekti tegemisel. Seni ei ole Eestis seda võimalust veel kasutatud.

Alaprogramm 3 puhul on büroo põhitähelepanu suunatud:

- 1) vähemate võimalustega noorte kaasamisele – seda eriti alates 2002. aastast;
- 2) sellele, kuidas lahendada olukord, kus noorte huvi on suur ja taotlusi palju, kuid alaprogrammi eelarves raha napib. Ühe lahendusena nähakse riigipoolset lisarahastamist noorsooalgatuste alaprogrammile, kuna noorsooalgatused on Eesti riigi jaoks kõige "käegakatsutavama" mõjuga, olles suunatud ikkagi eelkõige noorte osalusele ning noorsoo-probleemide lahendamisele kohalikul tasandil.

Noorsooalgatuste kaarahastamise taotlus 2004. aasta riigieelarvesse on ENEB poolt esitatud. Seega tekiks programmis Euroopa Noored osalemiseks lisaks kaasfinantseerimisele võimalus toetada alaprogrammi huvitavamaid ettevõtmisi ka otse riigieelarvest. Käesoleva alalüüsi kirjutamisel ajal ei ole 2004. a riigieelarve menetlemine veel staadiumis, mis annaks sellele ootusele kinnitust.

Noorsoalgatuse läbiviimine annab:

1) tuumikgrupile:

- võimaluse otsida lahendusi noori puudutavatele probleemidele ning anda panus oma kodukoha arengule;
- projektipõhise ettevõtmise ja meeskonnatöö kogemuse;
- enese- ja suhtlemiskindlust;
- teadmisi noorsootööst;

2) sihtgrupile:

- infot noorsoalgatusprojekti korraldamise võimaluse kohta;
- projekti-spetsiifilisi teadmisi (noorte õigused ja kohustused, noorsookultuur, tervislikud eluviisid);
- tekitab huvi organiseeritud ja arendava tegevuse vastu.

Ühised tegemised õpetavad üksteisega arvestama ning see on samm sallivama ühiskonna poole. Positiivne projektikogemus innustab projekti edasi arendama või juba millegi uuega kätt proovima.

Eesti-Prantsuse-Rumeenia
"Feasibility Training"
noorsootöötajatele,

Bordeaux, Prantsusmaa 6.3-11.3.2001

**Multilateraalne
partnerotsingu koolitus**

Slovakkia, Austria, Portugali
ja Eesti noorte osavõtul

Sissejuhatus

Programmi Euroopa Noored alaprogramm 5 eesmärgiks on pakkuda noortegruppidele, organisatsioonidele, asutustele ja noortega töötavatele inimestele võimalusi noorsooalgatuste, noorsoovahetuste ja vabatahtliku teenistuse raames elluviidavate projektide planeerimiseks ning paremaks ettevalmistuseks, kusjuures sihtgrupiks on nii noorsootöötajad kui noored ise ning koolitusvormideks on tööpraktika, koolitused, ettevalmistavad kohtumised, partnerotsingu kohtumised, rahvusvahelised seminarid, noorsooinfo projektid, tegevuste kvaliteeti ja uuenduslikkust toetavad projektid ning rahvusvahelised partnerlus- ja koostöövõrgustiku projektid. Seda tüüpi projektide elluviimine toimub kahel moel: projektitaotluste alusel (alaprogramm 5.1.1) ning ENEB ettevõtmisel/vahendusel (alaprogramm 5.1.3). Märkimist väärib, et toetavate tegevuste kaudu (arvestades nii toetatud projekte kui büroo tegevust alaprogrammi 5 mõistes) on toetatud 2000.–2002. aastal kokku 480 noorsootöötajat.

Selleks, et analüüsida seoses edasiste projektide arendamisega seda laadi tegevuste efektiivsust ning nende vastavust noortega töötavate inimeste reaalsele vajadusele, pöördus ENEB 2002. aasta jaanuaris 1998.–2002. aastal alaprogrammi 5 projektides (rahvusvahelised õppevisiidid, partnerlusseminarid, koolitused, jms) osalenud Eesti noorsootöötajate ning noortejuhtide poole. Küsitluse kaudu soovis büroo saada tagasisidet järgmistes küsimustes:

- 1) kui võrd kasulik oli koolitusprojektis osalemine isikule endale;
- 2) kui võrd kasulikuks osutus koolitusprojektis osalemine organisatsioonile/asutusele, kus isik töötas;
- 3) kas ja milliseid projekte on koolitusest tulenevalt ellu viidud;
- 4) takistused projektide elluviimisel;
- 5) millist rolli nähti üldiselt programmil Euroopa Noored oma (professionaalses) tegevuses?

Käesoleva mõjuanalüüsi raames saadeti projektides osalenutele välja ka vastavad ankeedid ning tutvuti projektide lõpparuannetega. Kuna aga projektitaotluste raames toimus ajaperioodil 2000–2002 vaid 20 projekti, on mõjuanalüüsis lähtutud peamiselt juba eelnevalt läbi viidud küsimustiku tulemustest.

Küsitluse kaudu saadud tagasiside põhjal võib öelda, et ENEB vahendusel ning korraldusel aset leidvates toetavates tegevustes osalemist peetakse tõhusaks meetmeks nii osalejate isiklikku kui professionaalset arengut silmas pidades.

Paljud küsitlusele vastanutest tõid välja seda, et koolitusprojektides osalemine on hea võimalus:

- rahvusvaheliseks kogemustevahetuseks,
- noorsootöölaseks enesetäiendamiseks,
- uute kontaktide loomiseks,
- uute meetodite omandamiseks,
- kultuuridevaheliseks õppimiseks,

- keelepraktikaks,
- rahvusvahelise projektijuhtimise kohta teadmiste omandamiseks,
- teistes riikides noorsootöö korralduse kohta teadmiste omandamiseks,
- programmi Euroopa Noored kohta teabe täiendamiseks,
- uute ideede omandamiseks ja nende elluviimise motiveerimiseks.

Kasutegurina organisatsioonile toodi välja:

- positiivse suhtumise kujunemine rahvusvaheliste projektide teostamisse,
- partnerite leidmine edasiste koostööprojektide tarvis,
- teadmiste ja kogemuste rakendamine silmas pidades nii organisatsiooni kui kohaliku noorsootöö arengut,
- uued ideed kohaliku noorsootöö arendamiseks,
- koolitatud ning rahvusvahelise kogemuse saanud töötajate teke,
- võimalus tutvustada oma organisatsiooni välismaailmale.

Edasine tegevus

Koolitustest saadud kontaktide ning kogemuste baasil on järgnevate aastate jooksul teostunud hulgaliselt noorsooprojekte nii rahvuslikul kui rahvusvahelisel tasandil. Domineerivalt on koolitusele järgnevalt teostatud rahvusvahelisi noorsoovahetuse ning EVT projekte. Vähesel määral on korraldatud ka noorsooalgatusi ja Euroopa tasandil aset leidnud kontaktseminare.

Takistusena projektide teostamisel on küsitlusele vastajad tõdenud, et peamiselt on projektide teostamist takistanud:

- noortegrupi puudumine, kellele n.-ö. "idee sööta", kuid samuti kultuuridevahelised erinevused ning
- partneritevaheline kokkulepetest mittekinnipidamine.

Põhjuseks, miks projekte pole teostatud, on toodud ka muude töökohustuste prioriteetsust ja sellest tulenevat aja puudust vabatahtlikkuse alusel millegi muuga tegelemiseks.

Olles osalenud programmi Euroopa Noored rahvusvahelises koolitustegevuses ning teostanud seejärel rahvusvahelisi projekte EN teiste alaprogrammide raames, on küsitletute hulgas kujunenud programmi kohta järgmine arvamus:

- programm Euroopa Noored on aidanud kaasa kohaliku noorsootöö elavnemisele ja arengule ning noorsootöötajate koolitamisele ja motiveerimisele;
- see on olnud peamiseks rahvusvaheliste noorsootegevuste rahastajaks, kuid pakub ka sellele eelnevat nõustamist ning pädevuskoolitust, võimaldamaks taotlejatel kvaliteetseid projekte ellu viia;
- programm toetab selgelt noorte mobiilsust ning avardab võimalusi kontaktide loomiseks, silmaringi laiendamiseks ning oma tuleviku teadlikumaks planeerimiseks;
- programmi nähakse ka hea võimalusena organisatsiooni rahvusvahelise tegevuse elavdamise seisukohalt, andes võimalusi liikmete huvide arendamiseks ning rahvusvaheliseks koostööks partnerorganisatsioonidega.

Kokkuvõte

Programmi Euroopa Noored mõju analüüsi raames on vaadeldud nii Euroopa Noored Eesti Büroo tegevust programmi efektiivsel menetlemisel kui käsitletud eraldi alaprogrammide raames teostatud projektide mõju efektiivsust erinevatel tasanditel – nii neis osalenud noortele kui ka organisatsioonidele ja kohalikele omavalitsustele ning ühiskonnale laiemalt. Programmi mõju hindamisel peame arvestama asjaoluga, et saadud tulemused sõltuvad üsna palju ümbritsevast keskkonnast – noorte varasemast kogemusest, organisatsiooni või siis kohaliku omavalitsuse valmisolekust projekti toetada ning projekti teostamisel saadud noorte teadmiste ning oskuste rakendamise võimalustest.

Programmi mõju on hinnatud kahte moodi:

- erinevate projektikogemuste tasandil;
- ühiskonnale kui tervikule avaldatud mõju tasandil.

Antud ülevaates on kasutatud peamiselt esimest, kirjeldavat tasandit – seda ühelt poolt aluseks olnud uurimismaterjalide võimalusi arvestades, teisalt laiemat protsessi raske hoomatavuse tõttu. Sest hetkel, kui protsessid ühiskonna ümberkujunemisel alles käivad, on üsna ennatlik programmi mõju efektiivsust lõplikult määratleda? lühike programmi menetlemise periood sisaldab endas ajakulu programmi kohandamisele uues ja muutuv keskkonnas. Seega on laiemad prioriteedid ja nende rakendamine programmi Eestisse toomisel surutud raamistikku ning keskkonda, kus nad on mõnes mõttes hakanud elama eraldi elu. Programmi menetlemise üheks eeltingimuseks on olnud esmajoones selle põhimõtete kohandamine Eesti ühiskonda. Erinevad prioriteedid on hakanud omama erinevat sisu ka alaprogrammispetsiifiliselt.

Oleme vaadelnud programmi menetlemise edukust ja selle eripära Eestis, samuti põgusalt kirjeldanud seda, kuidas erinevad eesmärgid Eesti ühiskonnas töötavad. Lisaks on võimalik olnud välja tuua noorte hinnangud projektidele ning neid teostades kogetule. Tegemist on ülevaatega protsessist, mida juba järgnevatel aastatel on ees ootamas suured muudatused. Näiteks 2002. aastal on büroo eesmärgiga luua rohkem kontakte vähemate võimalustega noortega, kardinaalselt muutnud oma infostrateegiat.

BÜROO JA NOORSOOTÕO EESTIS

Ühe eeldusena programmi Euroopa Noored edukuseks on kindlasti rahvusliku büroo poolt rakendatud tegevusstrateegiad programmi menetlemise algusest peale. Büroo on teinud rohkem, kui ta pidanuks eeltööna ja ka programmi menetlemise käigus tegema. ENEB pole kandnud üksnes programmi vahendaja rolli, vaid ka kogu programmi ümber toimuva aktiivse mõjutaja ja suunaja rolli. Tegutsemisvabadusele on kaasa aidanud erinevad soodustavad tegurid, nagu näiteks büroo juriidiline kuuluvus ning suhtlemise korraldus erinevate institutsioonidega. Töötajad osalevad aktiivselt noorsootöö kontseptsioonide väljatöötamisel, koolitustegevustes, puutudes seeläbi kokku noorte ja noorsootöötajate igapäevaste probleemidega. Büroo ning Eesti väiksed mastaabid annavad võimaluse näha programmi prioriteetide taga ka reaalsel elu rohujuuretasandist riikliku noorsoopoliitika väljatöötamiseni. Riiklikuks tunnustuseks programmi ENEB tööle on büroo kaasamine dialoogi noorsoopoliitiliste küsimuste lahendamisel – eriti rahvusvahelise noorsootöö ja noorte omaalgatuslike projektide valdkonnas. Kuna büroo töötajad osalesid Eesti esimesel Noorsootöö foorumil noorsootöö kontseptsiooni ja ajakava väljatöötamisel, on väärtused, millest päevast päeva juhindub programmi Euroopa Noored rakendamine Eestis, jõudnud ka Eesti noorsootöö alusdokumentidesse.

Noorsootöö tegijate koolitus ja nende kompetentsuse tõstmine ei ole büroo otsene tööülesanne, kuid vajadusega kindlustada süsteemne lähenemine on see siiski osutunud vältimatuks (nt põhitöö kõrvalt loengukursused Tallinna Pedagoogilises Seminaris kutsekõrghariduse õppekava alusel). Programmi väärtused on avardanud noorsootöö valdkonnas töötavate inimeste arusaamu noorte võimetest, omaalgatusest ning rahvusvahelise suhtlemise väärtustest.

Kuna programmi põhieesmärk on ikkagi noorte omaalgatuse toetamine ja noorte aktiivsuse tõstmine, on ENEB infotegevus ja koolitused suunatud mitte noorsootöötajale-projektijuhi-le, vaid noortegrupile. Näiteks kultuurilisel ja praktilisel ettevalmistuskoolitusel noorsoovahetuses osalevatele noortegruppidele ei osale üksnes grupi esindajad, vaid grupp tervikuna, et tekitada ühtset vaimu ja kollektiivset kogemust, samuti vastutustunnet, mida omavahel jagada.

Suurt rolli on mänginud programmi tulemuslikus menetlemises ka büroo töötajate isiksused, kõrge motivatsioon ja püüd saavutada iga projektiga maksimum.

Olulisemad lähtekohad projektide valikul

Märksõnad, millest on kantud programmi Euroopa Noored rahastamispehmohtted:

- esitajaks noortegrupp/organisatsioon, kellel on vähem alternatiivseid võimalusi toetuse saamiseks või kes on esmataotlejad (mitteformaalsed grupid);
- varasema rahvusvahelise koostöö kogemusega noortegruppide toetamine;
- vähemate võimalustega noorte kaasamine;

- noorte maksimaalne osalus projektides – erinevate partnerite aktiivne panus;
- kultuuridevahelise suhtlemise soodustamine;
- mitte-formaalse õppimiskogemuse võimaldamine.

Erinevate alaprogrammide eesmärkideni jõudmist ja mõju hinnates on praktiliselt võimatu olnud vältida sisulist kordamist – ühtset eesmärki/ühtseid väärtusi kannavad peaaegu kõik erinevad alaprogrammid. Büroo viimase aasta tegevus on sihtgruppide (üles)leidmisel ning samuti projektide rahastamisel lähtunud kõikide alaprogrammide raames esmajoones põhimõttest, et toetatud saaks projektid, mille on esitanud noortegrupp/organisatsioon, kellel on vähem alternatiivseid võimalusi toetuse saamiseks või kes on esmataotlejad. Tegemist on eelkõige mitteformaalsete gruppidega, mis ametlikult ei kuulu organisatsioonide juurde ega ole end registreerinud. Kuna Eestis toetatakse noori põhiliselt läbi organisatsioonide, siis on selle sihtgrupi eelistamine ka õigustatud. Nii noorsooalgatuste kui noorsoovahetuste puhul on projektide valikul üheks prioriteediks olnud toetada varasema rahvusvahelise koostöö kogemusega noortegruppe, et haarata programmi tegevustesse võimalikult lai hulk noori. Samuti eelistatakse projekte, mis kaasavad vähemate võimalustega noori. Noortega tegelevate organisatsioonide kaudu ning noorsootöötajate abiga on üritatud haarata ka erinevaid riskigruppe (alaealiste komisjonides arvel olevad ja/või narkosõltuvusega noored). Senised kogemused on olnud positiivsed, mille varal üritavad büroo töötajad noorsooalgatuste programmi haarata uusi sihtgrupe. Vähemate võimalustega noorte kaasamise põhimõtted ja spetsiifilisi erisusi kajastav metoodika on siiski praegusel hetkel paljuski väljatöötamisel ning seda hinnata on veel vara.

Üheks põhilisemaks valikukriteeriumiks ja projekti kvaliteedi näitajaks on olnud alaprogrammides noorte maksimaalne osalus projektides. Maksimaalne osalus projektides tähendab lisaks meeskonnatöele ka erinevate kaasatud partnerite (organisatsioonide) panust. Ka EVT puhul eeldatakse lisaks noore initsiatiivile projekti kestel saatvate ja vastuvõtivate organisatsioonide aktiivsust. Vabatahtliku Teenistuse raames on organisatsioonide kaasatus alaprogrammi kõige nõrgemaks lüliks ning eeldab töös organisatsioonidega büroopoolset mitmekordset panust. Eriti rahvusvaheliste noorsoovahetuste puhul eeldatakse kõikide partnergruppide võrdväärset panust ja koostööd nii projekti ettevalmistamisel, läbiviimisel kui ka pärastisel analüüsimisel.

Programmi üks peamisi eesmärke – kultuuridevahelise suhtlemise soodustamine noorte seas – väljendub alaprogrammiti erineva nurga alt ning omab ka erinevat mõju noorele, kes on programmis osalenud. Näiteks vabatahtlik omandab lisaks pikemaajalisele välisriigis elamise kogemusele teadmisi ka vastava riigi töökultuurist jms, noorsoovahetustes on kultuuridevaheline suhtlemine tähendanud tihedat koostööd ja üksteisega arvestamist. Kultuuridevaheline õppimine on mõlemal juhul aidanud noort end asetada kõrvaltvaataja rolli – noor tajub, kuidas maailm võib teda näha ning see on oluline samm edasi. Noorsooalgatustes aga tähistab kultuuridevaheline mõõde pigem ühiskonnas endas eksisteerivate erinevate gruppide-subkultuuride kokkupuutepunkte.

BÜROO JA NOORSOOTÖÖ EESTIS

Igal juhul on kultuuridevaheline õppimine kõikide alaprogrammide raames seotud teatavate kohanemiskustega ja suhtlemisega erinevate inimestega. Kõige tuntavamad on need olnud just vabatahtliku teenistuse raames, kui võrd tegemist on pikaajalise kogemusega, mis annab võimaluse elada ja töötada hoopis kodust erinevas keskkonnas.

Mitte-formaalse õppimise meetodeid rakendatakse alaprogrammides samuti erinevalt. Kas siis diskussioonide, töögruppide, simulatsiooniharjutuste või mõnel muul viisil. Oluline on märkida, et see on seotud individikeskse õppimisega, milles osalemise vorm on õppija poolt valitud ning võimaldab interaktiivset suhtlust. Paraku peab tõdema, et teatud projektide puhul (noorsoovahetuses) on mõningad ülesanded olnud üle jõu käivad, sügavam teemakäsitus on asendunud teema kiire ja pealiskaudse tutvumisega. Selliste projektide puhul on ka programmi läbiviimiseks valitud pedagoogiline lähenemine pigem sarnane formaalhariduses tuntud praktikale – teemakäsitluse põhivorm on passiivne loengu kuulamine. Siinjuures tuleb esmataotlejatest noortele rõhutada projektide selguse, lihtsuse ning jõukohasuse tähtsust (antud aspektist vaadatuna oleks bilateraalsed noorsoovahetusprojektid eelistatavamad multilateraalsete ees).

Projekti edu tagavad faktorid

Projekti õnnestumiseks on oluline osapoolte koostöö ehk partnerite:

- huvi teema vastu,
- võrdne panus eesmärgi saavutamisel,
- avatus suhtlemis- kui õppimisvalmiduse näol.

Huvi teema vastu

Projekti tulemuslikkuse tagab esmajärjekorras osapoolte huvitatus teema vastu, mõtestatud tegevus ja teadlikkus sellest, mida tahetakse saavutada. See puudutab nii organisatsioone kui noori. Nii noorsooalgatuste kui -vahetuste gruppide puhul on oluline teema valik ning noore huvi ideest teostuse lõpuni. Probleem tekib siis, kui projekti algatab või selle käigus domineerib liigselt noorsootöötaja. Samuti ei tohiks tekkida olukorda, kus projekte arendatakse teadmisesest, et see teema läheb raha jagamisel kindlasti läbi. Noortegruppide huvi kadumine või nende huvipuuduse selgumine projekti käigus vähendab nende osalust ning mõjutab projektikvaliteeti.

Motiveeriv huvi teema vastu ilmneb pikaajaliste noorsooalgatusprojektide puhul. Huvi puudusel muutub projekt lihtsalt väsitavaks, tekib käegalöömise meeoleolu ja tähelepanu pööratakse hoopis uutele ettevõtmistele. Samuti on noorsooalgatuste puhul oluline määratleda täpselt sihtgrupi huvi ning kaasamine tegevustesse.

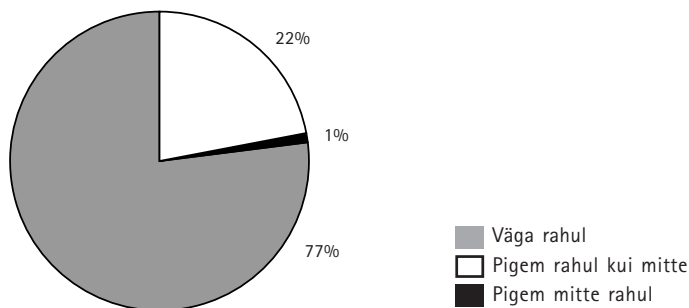
Võrdne panus projektiga seotud osapooltelt

Analüüs näitab, et meeskonnatöö, organisatsioonide suhtlemine ning paindlikkus projekti ettevalmistamisel on osutunud kõikide alaprogrammide edu kindlateks eeldusteks. Just ootuste sõnastamine ja selgitamine (mida vabatahtlik ootab organisatsioonilt ja vastupidi ning grupiliikmed üksteiselt) ennetab paljusid probleeme. Kui indiviidide tasandil (grupiliikmed) on ootuste ja lootuste sõnastamine kergem, siis organisatsioonide ja institutsioonide puhul sõltub näiteks vabatahtliku teenistuse puhul paljugi kolmanda sektori arengust. Vajalik on organisatsiooni poolne initsiatiiv vabatahtliku kaasamiseks oma tegevustesse. Teiselt poolt peab ka vabatahtlik, soovides midagi muuta või algatada, suutma nakatada meeskonda, kus ta töötab.

Avatus uuele

Ühe aspektina välja toodud kultuuridevahelise suhtlemise aluseks on suhtlemine inimestega. Nii noorsoovahetustes kui vabatahtlikus teenistuses on edukad olnud eelkõige need projektid, milles osalejad on olnud uuele võimalikult avatud projekti menetlemise algusest peale. Avatuse all on siin mõeldud nii suhtlemis- kui õppimisvalmidust.

Kas oled oma projektist saanud kogemustega rahul?

Joonis 8. Osalejate rahulolu kirjeldav ringdiagramm

Esilekerkinud probleemid

Vaadeldaval perioodil oli noorte jaoks peamine probleem programmi Euroopa Noored poolse toetuse viibimine, mille põhjustas Eesti ja teiste kandidaatriikide assotsiatsioonilepingu allkirjastamise ja programmi juriidilise integreerimise ajaline venimine, kuid see tekitas noorte seas negatiivse hoiaku ja kartuse programmis osaleda. Tekkinud olukord, mis kestis ligikaudu

BÜROO JA NOORSOOTÕO EESTIS

pool aastat, tähendas sundseisu, kus noortel, kel polnud vajaminevat summat käepärast, tuli leida kõige sobivam lahendus – projekti alustades raha laenata, teenuseid-kaupu võlgu paluda või projekti elluviimine üldse edasi lükata.

Probleeme tekitab ka tänaseks kujunenud olukord – häid projekte on hoopis rohkem kui rahalisi vahendeid nende elluviimiseks. Piiratud eelarvevõimaluste tõttu leiab toetust keskeltläbi 50% projektidest, heast projektist äraütlemine ei ole rõõmsaks sündmuseks büroo töötajatele ega meelepäraseim info toetust taotlevatele noortele. Seepärast on büroo üheks sihiks ka noortes tegutsemistahte säilitamine ning – kui vähegi võimalik – suunatakse taotlejaid teiste võimalike rahastusallikate poole.

Mõju noorele ja teda ümbritsevale

Millist mõju avaldavad programmi Euroopa Noored alaprogrammide projektid?

Osalevate noorte projektikogemus ja täiendavate oskuste-teadmiste omandamine, mida ei saa ühestki koolitunnist;
enesekindluse ja initsiatiivikuse kasv edaspidiste ettevõtmiste tarvis;
projektikogemuse levitamine ja positiivne eeskugu teistele noortele (kasvav informeeritus programmist);
kultuuridevaheline õppimine ja sallivuse suurenemine;
kohaliku omavalitsuse ja üldsuse tähelepanu tõmbamine noorte probleemidele.

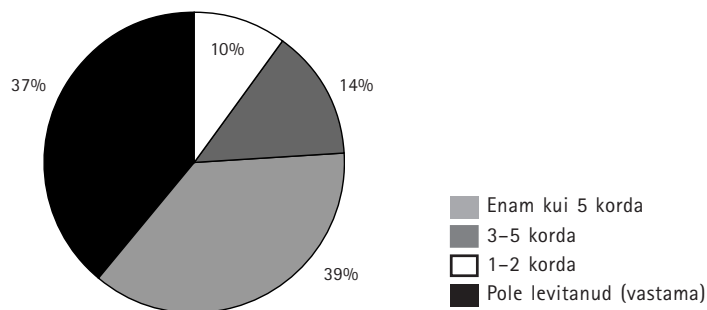
Mõju noorele on olnud nii projektispetsiifiline (konkreetsed teadmised noorsooalgatuse raames toimunud koolitustest või vabatahtlikust teenistusest) kui ka üldisi oskusi arendav – näiteks oskus oma tegevusi planeerida ja hinnata adekvaatselt ka tulevikus.

Vabatahtliku teenistuse puhul ei märgitud näiteks küsitlusankeetide vastustes ära niivõrd oskusi, mida hiljem tööturul saaks kasutada (sertifikaadi ebaolulisus Eestis), vaid enesekindluse ja algatusvõime ning suhtlemiskindluse kasvu. Noorsooalgatuse ja -vahetuse mõjuna võib välja tuua eelkõige positiivset eeskugu mitteosalenud noorte jaoks ja programmist informeerituse suurenemist.

Koostöö kohaliku omavalitsusega on projektide raames enamasti olnud formaalne, mitte sisuline. Toetus on nii moraalne (noorte initsiatiivikust tervitatakse) kui ka praktiline (ruumid, vahendid).

Mõju hindamise seisukohalt on teiseks oluliseks küsimuseks programmi mõju määratlemine kohalikule tasandile. Ühelt poolt on see seotud kultuuridevahelise õppimise ja sallivuse suurenemisega ühiskonnas (läbi erinevate teemade käsitluste noorsooalgatuste puhul ja erineva keskkonna kogemise kaudu noorsoovahetuste ja vabatahtliku teenistuse puhul). Teiselt poolt osalevad noorsoovahetus- ja algatusprojektides sageli erinevate piirkondade (maakondade ja koolide) noored, luues nii mitteformaalse võrgustiku. Uued kokkupuuted kohalikul

Olen projekti käigus saadud kogemusi jaganud

Joonis 9 Kogemuste levitamine.

57% (see suhe on sarnane kõikide alaprogrammide lõikes) küsitletutest väitsid, et nad on andnud nõuandeid oma piirkonna taotlejatele, kes soovivad saada toetust programmilt Euroopa Noored. Projekti käigus saadud kogemusi olid 3-5 või üle viie korra jaganud 38% vastanutest (vt Joonis 8)

tasandil võivad edaspidi olla aluseks uutele ideedele ja algatustele ning elavdada piirkonna noorsootegevust.

Mõjuanalüüsist selgus, et projektide käigus omandatud teadmised ja nende rakendamise potentsiaal, tahtmine neid kasutada nii organisatsioonis kui kohalikul tasandil, on suurel hulgal noortel olemas – kuid puudub väljastpoolt tulev usk ja võimalus neid rakendada. Näiteks vabatahtliku teenistuse puhul pole noorel enamasti olnud võimalust oma kogemusi laiemalt levitada (nii organisatsiooni kui kohaliku omavalitsuse tasandil). Enese initsiatiivil on oma teadmisi rakendatud peamiselt organisatsioonis, mille liige ollakse ning teiste palvel on antud nõu. Noorsooalgatuste puhul on projektide peamiseks mõjuku kohalikele tasandile olnud noorte teadlikkuse kasv programmist (lisaks projektispetsiifilistele teadmistele ja uutele oskustele). Kuna mitteformaalsetel noortegruppidel on Eestis üsna raske taolistele tegevustele toetust saada, ei arene tavaliselt projektid edasi (mis pole küll eesmärk omaette, kuid oleks kasulik pikemas perspektiivis). Tuleb märkida, et nii kohalikud omavalitsused kui organisatsioonid võiksid enam osaleda programmi võimalustes oma panuse suurendamisega.

Programmi Euroopa Noored eripära Eestis

Rohujuuretasand

Programmi Euroopa Noored juures tuleb esmalt rõhutada suunatust rohujuuretasandile – vahetut pöördumist noorte poole. Noortes on energiat, tahet ja avatust, mida saab (vajaduse korral noorsootõtajate abiga) suunata enesearendamise ja maailmaparandamise. Programmi eesmärk on anda noorele esimene (rahvusvahelise projekti) kogemus – ükskõik, milline on parasjagu tema oskuste hetkeseis. Siinkohal tuleb märkida, et büroo on töös noortega äärmiselt paindlik ja toetav, suhtumine on imetlusväärne.

Programmi Euroopa Noored mõju kohalikul tasandil

Programm panustab noorsootõo arengusse alates kohalikust tasandist, olles suunatud kohaliku elu elavdamisele ja noorte probleemide lahendamisele.

Suuresti kuulub kasvamise raskuste-rõõmude hulka noorte vajadus end pidevalt tõestada nii noorsootõtajate kui ühiskonna ees. Projektide raames toimunud sidemete loomine ja koostöö kohalike organisatsioonide-ettevõtete ja omavalitsusega on omamoodi hea tahte väljendus edasise koostöö nimel. Noorsooalgatuste alaprogrammi puhul on ENEB rahastamispehmoõtteks – anda noorte ideele avalõõk ja see kãima lükata –, et vãga hea idee korral, millega tahetakse jãrgmisel aastal edasi minna, tuleb edasiseks finantseerimiseks leida teisi allikaid, eelkõige kohaliku omavalitsuse toetuse nãol.

Muutes ennast, saan muuta kogu õhiskonda

Eesti gõmnaasiumiharidus on pehiolemuselt õles ehitatud pigem faktiteadmiste pe ku õ oma arvamuse kujundamisele ja avaldamisele. Aktiivset kaasamõtlemit arendava seminarivormiga puutuvad noored kokku alles õlikoolis. Seepãrast on programmi Euroopa Noored eesmãrk julgustada noori iseseisvalt mõtlema ja probleemide lahendamisel kaasa rããkima. Viimane on just nende suurima sihtrõhma – gõmnaasiuminoorte – jaoks vãga arendav pehimoõte, mis kannab endas ka sotsiaalse integratsiooni funktsiooni.

Noortel on sotsiaalset nãrvi, valitud teemad on enamasti õhiskonnakesksed, kantud soovist midagi muuta – oma kodukohas, riigi tasandil. Muutuste tegemiseks on vaja vaadata, mis toimub mujal. Ja tark võimalus selleks on tutvuda teiste riikide kogemustega: võrrelda olukorda ning mõelda, mida võiks meilgi ette võtta.

Kuid kõigepealt tuleb õppida (paremini) arusaama iseendast. Enese paigutamisele õldisesse kultuuriruumi (taustsõsteemi) aitab kaasa suhtlemine erinevatest rahvustest, erinevatest kultuuridest ja erinevate huvidega noortega. "Meid" eristab "nendest" kultuur – kombed, tavad, hoiakud. Puutudes programmi Euroopa Noored projekti lãbi kokku teistsuguste noortega – nad ei pruukinudki olla teisest riigist – leiti õllatusega, kui sarnased on huvid ja mured. Sama suur õllatus oli taibata, kui suur oli õlnud eelarvamuste jõud, ning sedagi, et õhendavate joonte asemel oli maailma mõtestatud erinevuste kategooriates. Osalemine programmis tähendab õlulist sammu sallivama ja solidaarsema õhiskonna suunas.

Seoses projekti menetlemisega

1) Prioriteetide väljatöötamise tuleb kaasata rahvuslikud bürood.

Ülaltoodu on põgusaks toetuseks selle kohta, et programmi edukus ja mõju sõltub paljudest erinevatest faktoritest ja protsessidest ühiskonnas. Iga ühiskonna arengutase ja sellest tingitud probleemid noorte inimeste seas on erinevad, kuid lahendused on ühiskonniti erinevad. Tulevikus tuleks kasutada just kohaliku tasandi (mõeldud on rahvuslikku tasandit) teadmisi ja eripära programmi edukamaks koordineerimiseks.

2) Lõpparuannete vorm peaks olema selgema ülesehitusega, mis võimaldaks koguda olulist infot programmi tulemuslikkuse kohta, kuid seda büroo töötajate väiksema energiakuluga (ei pea nii palju seletama, millist infot kuhu vaja kirjutada).

Laiamastaabilised programmid ja ka projektid on tihtipeale aja- ning paberitöömahukad. Ei tohi siiski unustada, et programm on mõeldud eelkõige noortele ja tihtipeale räägitakse samadest asjadest (prioriteetidest) erinevate mõistetega. Programmi menetlemine ei peaks noore jaoks olema pealiskaudne, ta peaks olema ühemõtteliselt arusaadav, selgetele protseduuridele toetuv.

3) Rahastamise positiivsed otsused ning vahendite laekumine peaks toimuma õigeaegselt (bürookraatia vältimine).

Näiteks EVT projektide puhul sõltub ühe riigi agentuur ka teise riigi agentuurist ning lõppkokkuvõttes on positiivsete otsuste hilinemisel just noored kannatajad (ei jõua piisavalt ette valmistuda).

4) Projekti ettevalmistamisel ja teostamisel oleks vaja kõikide alaprogrammide puhul mõelda juba varakult programmi kasu ja tulemuslikkuse rakendamise valdkondadele ja võimalustele projektijärgseteks tegevusteks e. kohalikule lisaväärtusele.

5) Muljete/kasu/eesmärkide arutelu grupiga pärast projekti teostamist peaks olema olulisema kaaluga, ehkki selle mahtu arvestades tuleks hoolega kaaluda, mis vormis seda teostada.

Põhjalikum analüüs aitaks kaasa just kõikide osapoolte projektijärgse tegevuse soodustamisele.

Üldised ettepanekud

Programm peaks tulevikus jätkama põhimõtteid, mis on välja toodud ka Euroopa Komisjoni Valges Raamatus:

- programmi vahetu kokkupuude noorega, kasutajasõbralikkus ja programmi detsentraliseeritus (osalejad informaalised grupid, väiksed organisatsioonid).

ETTEPANEKUID PROGRAMMI EUROOPA NOORED EDASISEKS ARENDAMISEKS:

Programmi menetlemine peaks võimaldama:

- sünergiat erinevate alaprogrammide vahel;
- rohkem vabadust projektitüüpidele;
- vähemate võimalustega noorte kaasamist kõikidesse alaprogrammidesse.

Lisaks senistele prioriteetidele peaks programm jätkuvalt taotlema noore jaoks:

- suuremat mobiilsusust (nii geograafilist kui ka intellektuaalset);
- noorte kujunemist aktiivseteks kodanikeks, kes julgevad oma seisukohti välja öelda ja ise protsesse algatada (noorte osalust, kaasatust ja informeerimist). Viimasega kaasneb uus õpikeskkond formaalsest noorsoopoliitikast eemal.

Need on ka olulised faktorid eristamaks noorsooprogrammi teistest EL haridusprogrammidest ning argumenteerimaks selle rakendamist saadud kogemusele sarnasel moel.

Noorsoopoliitika ja noorsootöö arengu toetus

Lisaks praegusele programmi Euroopa Noored praktikale, kus koolitustegevused on loodud toetama eelkõige programmi Euroopa Noored raames noortele suunatud tegevuste kvaliteeti (rahvusvahelised noorsoovahetused, EVT projektid ning noorsooalgatused), tuleks uue programmiga pöörata enam tähelepanu tööalase professionaalsuse tõusu toetamisele ning rahvusvahelise kompetentsi arengule noorsootöötajate hulgas. Programm peaks võimaldama ka selliseid **noorsootöötajate** kompetentsi tõusu soodustavaid tegevusvorme nagu **rahvusvahelised seminarid, kontaktkohtumised, koolitused, õppevisiidid, tööpraktikad**.

Koostöö mitte-programmi riikidega

Programm peaks võimaldama koostööd ka riikidega väljaspool Euroopa Liitu, mis tagab noorte parema teadlikkuse erinevatest poliitilistest, majanduslikest ning sotsiaalsetest olukordadest. Lai geograafiline mõõde võimaldab ka programmi eesmärkide sügavamat rakendust ning võib kolmandates riikides osutada oluliseks riikliku noorsoopoliitika arengut toetavaks meetmeks. Senisest enam tuleb arvestada neis riikides teostuva (noorsoo)poliitika eripäraga. Selleks, et tagada kvaliteeti nõ. "Euroopa Programmis", tuleb aga kolmandate riikidega koostööd teatud määral suunata või piirkonniti prioritiseerida. Samuti tuleb kolmandate riikide kaasamiseks tagada vajalike rakendus-mehhanismide olemasolu. Üheks toetavaks struktuuriks võiksid olla nn piirkondlikud ressursikeskused, rahvuslikud bürood või koordinaatorid, koostöövõrgustikud, mis toetavad info, koolituse, nõustamise, koordineerimise jmt tegevusega noorte-projektide läbiviimist. Eelöeldust tulenevalt on arvestades programmiriikide senist koosseisu (EL, EFTA, EL kandidaatriigid) ning viimaste arengusuundi EL laienemisprotsessis, olulisim teha koostööd lähinaabritega (SRÜ ning Kagu-Euroopa riigid).

Käesoleva mõjuanalüüsi üheks puudevaks lüliks oli teiste riikide kogemused/andmed. Lisaks protsessile igas riigis eraldi, on programm ka Euroopa tasandil protsess, mida peaks analüüsima ja uurima koos. Kasutama peaks ka kolmandate riikide kogemusi, keda programmi veel täiel määral kaasatud pole.

Rahvuslikud bürood

Analüüs on näidanud, et programmi menetlemine ei tohi olla jäik ning peab arvestama riiklikku eripära: Euroopa Noored Eesti Büroo on oma tegutsemisega tõestanud, kuivõrd oluline on olnud büroo osa noorsootöö mõjutamisel ja suunamisel Eestis.

Büroo omab suurt rolli projektikvaliteedi tagamisel ning ta peaks saama sõnaõiguse prioriteetide väljatöötamisel. Programmi edukaks detsentraliseerimiseks ning kasutajale lähemale toomiseks on olulisel kohal **rahvuslike büroode võrgustik**, kelle peamine ülesanne on hõlbustada ning arendada sihtgrupi juurdepääsu programmile ning edendada projektitaotluste kvaliteeti. Selles kontekstis on nende teabe, nõustamis- ja koolitustegevuse ühtlustamine programmi eesmärkide ja rakendumise suhtes hädavajalik.

Oluline on arendada ka loodud **nõustamis- ning koolitussüsteeme nii taotlejatele kui noorsootöötajatele**. Koolitused taotlejatele tagavad parema valmiduse projekte kvaliteetselt ellu viia, samas vajavad professionaalset nõustamist ka noorsootöötajad, sest koostöö noortega tegelevate organisatsioonidega on tihenemas (vähemate võimalustega noored).

Rahalised vahendid projektide toetuseks

Riiklikul tasandil tuleks leida lisaressurse või võimalusi noorte omaalgatuslike projektide täiendavaks toetamiseks. Senine huvi programmis osalemise vastu on olnud märkimisväärne ning olemasolevad rahalised vahendid ei võimalda enamal määral häid projekte toetada.

Sisulised ettepanekud alaprogrammide menetlemisel

Programmisspetsiifilised ettepanekud

Euroopa Vabatahtlik Teenistus

- projekti ettevalmistamisse ja ka projekti käiku on endisest rohkem vajalik kaasata saatvaid ja vastuvõtvaid organisatsioone;
- EVT võiks enam keskenduda noorsoo(töö) valdkonnale, luues teiste vabatahtliku töö skeemidega võrreldes lisaväärtust just noorsootöö sfääris.

Noorsooalgatused

- noorsooalgatuste puhul üritada süveneda kohaliku tasandi arengusse, kuna antud programmi kasu on seal kõige tuntavam. Mitmes suunas tegutsemine vähendab kogu programmi efektiivsust.

Noorsooalgatused peaks suurendama noore jaoks võimalusi:

- aktiivselt osaleda ühiskonnas toimuvates protsessides;
- omandada poliitilise tegevuse kogemust;

ETTEPANEKUID PROGRAMMI EUROOPA NOORED EDASISEKS ARENDAMISEKS:

- õppida tundma ja omalt poolt levitada Euroopa noortepoliitika Valge Raamatu põhimõtteid.

Selleks peaks programm:

- pakkuma rahvusvahelist koostööd ,
- keskenduma spetsiifilistele teemadele,
- toetama võimalikult suurt hulka projekte,
- võimaldama läbi viia ka lühiajalisemaid projekte (2 kuud).

Programmi Euroopa Noored menetlemine jätkub. Et jõudsamalt edasi minna on vaja vahetevahel vaadata ka tagasi, analüüsida eelnevat arengut ning õppida ja rakendada saadud teavet tänastes tegevustes.

Loodame, et käesolev analüüs pani teid mõtlema, oma tegevust analüüsima ning usume, et eelkäijate probleemide otsa jääb Teil seeläbi komistamata. Kui aga nii juhtub, siis võtke käesolev analüüs uuesti kätte ning lugege see mõttega uuesti läbi.

Programm Euroopa Noored – iga aastaga paremaks!

Eesti ühiskonnas toimunud muutused on sedavõrd mastaapsed, et nende mõju võib vabalt kultuuritraumaga võrrelda. Noore inimese sotsialiseerumine ühiskonda on meie kultuuritavasid arvestades olnud väga palju seotud perekonnaga. Perekonnas kõneldi asjadest, mida väljaspool kodu jutuks ei tahetud võtta. Kodus tekkisid tõelised jagatud väärtused, samal ajal kui avalikus elus käis tihtilugu rehepapist näitemäng.

Iseseisvuse saavutamine ja liberaalse turumajandusega riigi ehitamine ei jätnud puudutamata ühtegi peret. Esmakordselt pidid tänaste noorte vanemad konkureerima tööturul. Mitte-eestlased, kes olid Eestisse kolinud vallutaja-valgustaja diskursusega pidid leppima okupandi tiitliga. Mittekodanikest noortele oli see kindlasti kultuuritrauma.

Suurte muutuste ajal kannatavad ennekõike nõrgemad, ühiskonda kasvav noor on keset rollide mitmekesisust ja väärtushinnangute kujunemisprotsessi üks haavatavamaid ühiskonna grupe. Samas sõltub noorte sotsialiseerumisprotsessi edukusest, kuivõrd kestavad tänased saavutused.

Programm Euroopa Noored on tänuväärne ettevõtmine mitmest aspektist.

Olukorras, kus hoiukassade asemel on pangad ja veelgi on oma hind, ei ole mitte kõikide noorte vanemad valmis toetama oma lapsi ühiskonda sotsialiseerumisel. Ka ülekoormatud ja alamakstud õpetajad ei suuda isegi kõige toimuva seoseid mõista ega anda noortele uute nähtuste kasutusjuhendit või hinnangut. Lisaks parem üks kord näha kui sada korda kuulda, ehk oma silm on kuningas. Programm annab paljudele noortele võimaluse näha, kuidas võiks elu edeneda, kui oleme oma ülemineku trauma läbi põdenud.

Liberaalne turumajandus tõstab kilbile konkurentsi. Konkurents eeldab konkureerijalt individualistliku kultuuri ja selle väärtuste teadvustamist. Täna noored on esimene konkurentsi tingimustesse sündinud põlvkond. Nende vanemate avalikus keelepruugis oli sagedamini pioneerisalk, brigaad, kollektiiv kui mina. Väga sümpaatne on Programmi Euroopa Noored põhimõte, et julgustada neid, kes tänaste normide järgi ei ole konkurentsis võitjad. Tänuväärne on pilgu pööramine kaugemale kui Vana Toomas oma torni tipust näeb. Meediadiskursuses on küllalt sageli osadele ühiskonnagruppidele sisendatud, et neil nagu poleks lootustki edule. Ajakirjanikke süüdistada ei maksa, meedia on äri ja hea väljaanne hoolitseb selle eest, et lugejaid jätkuks, siis jätkub ka reklaamiandjaid. Kui meile ei meeldi ajakirjanduse laad, siis peaks küll hommikul pikemalt peeglisse vaatama. Stereotüüpsete luuserite ritta satuvad nii mitte väga särava intellektiga, mitte tõmbekeskustes elavad, mitte õige seltskonnaga lävivad ja mittekodanikud. Programm Euroopa Noored annab lootust, et ka riskigruppidele jagub lootust ja julgust konkrentsi tingimustes edu saavutada. Ja seda ikka ühiskonnas aktsepteeritaval viisil.

Programmi Euroopa Noored sümpaatne joon on, et kusagilt ei tule targad ja tähtsad ja ei õpeta noori elama. Ühiselt tegutsedes ja üksteise vigadest õppides kinnistub sõnum paremini ja muutub käitumist reguleerivaks väärtuseks.

Sümpaatne on ka viis, kuidas Programmi Euroopa Noored läbiviimist ja selle tulemusi analüüsitakse. Näha on, et eesmärgiks pole mitte euroopa raha laialihõõrumine, vaid tõepoolest tahetakse jõuda reaalse tulemuseni, ollakse endas kindlad, et on võimalik leevendada paljude noorte kultuuritraumat.

Aune Past
Tartu Ülikooli õppejõud

TÄNU

Täname kõiki, kes aitasid omalt poolt kaasa antud mõju analüüsi teostamisele ning käesoleva väljaande kujunemisele. Eriline tänu kuulub:

Eesti Noorsoo Instituudist:

Heili Jõe
Tiiu Oga
Toivo Sikk

Haridus- ja Teadusministeeriumist:

Kalmar Kurs

Euroopa Noored Eesti büroost:

Kristi Jüristo
Kristiina Pernits
Mirjam Jänes
Grete Põldre
Ülly Enn
Reet Kost

Sihtasutus Archimedes
Euroopa Noored Eesti büroo

Koidula 13A, V korrus
10125 Tallinn

Tel: (0) 6979220

Faks: (0) 9979226

E-post: noored@noored.ee

<http://euroopa.noored.ee>

Youth

Education and Culture

Haridus- ja Teadusministeerium